

รายงานวิจัย ฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในลุ่มน้ำคลองยัน

โดย

นายสามารถ สุขบรรจง และคณะ

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

โครงการป่า-ทะเลเพื่อชีวิต

โครงการการจัดการทรัพยากรโดยองค์กรชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในกลุ่มน้ำคลองยันชั้นนี้ ได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค (สกว.ภาค) มุ่งหวังเพื่อให้ชุมชน ผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยว มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ มีความรับผิดชอบต่อสถานที่ท่องเที่ยวและได้รู้ถึงศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมรวมถึงการเตรียมชุมชนและผู้ประกอบการในการรองรับนักท่องเที่ยว อีกทั้งให้นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจกับการท่องเที่ยว จึงเป็นเหตุให้ชุมชนและคณะผู้วิจัย จัดทำโครงการศึกษาวิจัย "การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในกลุ่มน้ำคลองยัน"

การทำวิจัยครั้งนี้คงไม่สามารถดำเนินการจนสำเร็จลงได้ ถ้าไม่ได้รับความร่วมมือจาก ภาควิชาไม่ว่าจะเป็น ชาวบ้านในกลุ่มน้ำคลองยัน ผู้ให้ข้อมูล และเข้าร่วมกระบวนการทำวิจัย องค์การบริหารส่วนตำบลตะกุกเหนือ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี เขตกิ่งอ.วิภาวดี การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ชมรมผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดสุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี อุทยานแห่งชาติแก่งกรุง โครงการป่า - ทะเลเพื่อชีวิต โครงการการจัดการทรัพยากรโดยองค์กรชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ และอีกหลายองค์กรที่ไม่ได้เอ่ยนามในที่นี้ ที่ได้กรุณาเอื้อเพื่อข้อมูลและเสียสละเวลาอันมีค่าเข้าร่วมในการทำวิจัยอย่างต่อเนื่อง

สุดท้ายนี้ขอขอบคุณ คุณปราโมทย์ ทรัพย์เย็น อาจารย์สอรัฐ มากบุญ คุณสุวิทย์ ชูศรี คุณอุดมศักดิ์ สุพรรณพงษ์ คุณประวีณ - คุณปิยะนุช จุลภักดี คุณสินธุ์ แก้วสินธุ์ และกองประสานงานกลางงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เครือข่ายลุ่มน้ำภาคใต้ ที่สนับสนุนการทำวิจัยมาโดยตลอด

ในโอกาสนี้ คณะผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยชั้นนี้จะสามารถนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับลุ่มน้ำคลองยันและเป็นบทเรียนให้กับชุมชนอื่นที่สนใจเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต่อไป

บทคัดย่อ

โครงการ การวิจัยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในลุ่มน้ำคลองยัน

จากความขัดแย้งระหว่างกฎหมายและนโยบายรัฐเกี่ยวกับป่าและทรัพยากรชีวภาพด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีส่วนร่วมซึ่งยังมุ่งให้อำนาจเฉพาะกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ และไม่รับรองหรือคุ้มครองการจัดการป่าและทรัพยากรชีวภาพโดยจารีตประเพณีและกฎเกณฑ์ของชุมชน ความสัมพันธ์ของป่ากับชุมชนในรูปแบบวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงถูกขวางกั้นด้วยกำแพงกฎหมายที่ไม่สอดคล้องกับสภาพทรัพยากรและเศรษฐกิจสังคมของท้องถิ่น ทำให้ชุมชนท้องถิ่นจึงต้องดิ้นรนเพื่อสิทธิรองรับในการจัดการทรัพยากร ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ถูกหยิบยกขึ้นมาใช้

การท่องเที่ยวตามแหล่งธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน กำลังเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ดังจะเห็นได้จากนักท่องเที่ยวที่เข้าไปชมธรรมชาติ ส่องสัตว์ป่า ชมนกน้ำตก และส่องแพลงก์ตอนในสายน้ำคลองยันและชมธรรมชาติสองข้างทาง ส่งผลให้การท่องเที่ยวทำรายได้ให้กับจังหวัดและชุมชนท้องถิ่นเป็นที่น่าพอใจยิ่ง จำนวนคณะนักท่องเที่ยวที่เข้าไป สะท้อนให้เห็นถึงความนิยมของคนเมืองที่เข้าไปท่องเที่ยวเก็บเกี่ยวความสุข พักผ่อนหาความเพลิดเพลินจากธรรมชาติที่เหลืออยู่ แล้วยังสะท้อนสิ่งที่น่าสนใจคือ ผลกระทบและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน ที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่การท่องเที่ยวที่ชุมชนและผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว ไม่มีประสบการณ์หรือจัดการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ที่เหมาะสม ซึ่งทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้อยคุณค่าลงไป ดังนั้นการหาแนวทางในการจัดการด้านการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ในพื้นที่ธรรมชาติที่สมบูรณ์ เพื่อคงสภาพทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม โดยให้ชุมชนและผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์และรับผิดชอบต่อสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของท้องถิ่น จึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องศึกษาแนวทางให้ชุมชนและผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว ได้รู้ถึงศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและเป็นการเตรียมชุมชนและผู้ประกอบการในการรองรับนักท่องเที่ยว อีกทั้งให้นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจกับการท่องเที่ยว จึงเป็นเหตุให้ชุมชนและคณะผู้วิจัย จัดทำโครงการศึกษาวิจัย "การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในลุ่มน้ำคลองยัน"

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานที่และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ละแห่งในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน

2. เพื่อศึกษาสถานการณ์ ปัญหา สาเหตุและแนวทางแก้ไขการจัดการการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ที่เหมาะสมต่อพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน
3. เพื่อกำหนดแนวทาง/มาตรการในการจัดการการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ที่เหมาะสมต่อพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน
4. เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์
5. เพื่อกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยันที่เหมาะสมในการบริหารจัดการโดยองค์กรชุมชน
6. เพื่อส่งเสริมและพัฒนากการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุลและยั่งยืน

ผลของการวิจัย

1. ได้ทราบถึงข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในลุ่มน้ำคลองยัน รวมทั้งสภาพปัญหา สาเหตุ และแนวทางในการแก้ไขของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่เหมาะสมกับชุมชนและสภาพพื้นที่
2. ได้มาตรการ และรูปแบบการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ที่เหมาะสม กับสภาพพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน
3. เกิดภาคีความร่วมมือระหว่างชุมชน ภาครัฐและเอกชน ในการพัฒนาการท่องเที่ยวและการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน
4. ชุมชนได้เรียนรู้ วิธีการในการในการหาทางออกให้กับชุมชนร่วมกัน โดยกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น อันจะนำไปสู่การพัฒนาเพื่อจัดทำแผนการพัฒนาชุมชนในอนาคต

จากผลของการวิจัยในครั้งนี้ ปรากฏว่าการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนได้ส่งผลให้

1. การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรของชุมชน
2. การสร้างกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างภาคต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
3. การเกิดการเรียนรู้ของคนในชุมชน ในกระบวนการคิด วิเคราะห์ เพื่อนำไปปรับใช้ในโอกาสอื่นๆต่อไป

บทสรุปจากงานวิจัยในครั้งนี้เป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรของชุมชน ภายใต้แนวคิดสู่การจัดการที่ยั่งยืน เป็นการส่งเสริมให้ชาวบ้านได้มีโอกาสใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่ช่วยกันดูแลรักษา ในรูปของการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลาย เพื่อสุดท้ายชุมชนสามารถที่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติ อย่างเกื้อกูลและพึ่งพาต่อไป

คำนำ

ทรัพยากรชีวภาพมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชนและสังคม และชุมชนก็มีความสำคัญต่อการคุ้มครองจัดการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน การจัดการทรัพยากรชีวภาพในวัฒนธรรมไทย จึงมักอาศัยความเชื่อ ประเพณี สืบต่อมาจากพัฒนามาเป็นองค์ความรู้ ภูมิปัญญาและเป็นวัฒนธรรม แต่ด้วยเหตุปัจจัยหลายประการ ส่วนหนึ่งเพราะแรงกดดันจากกระแสการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน ทำให้ชุมชนพึ่งพาทายนอกมากเกินไป ขาดการเรียนรู้ สะสม องค์ความรู้ใหม่ๆ ในการจัดการทรัพยากร เมื่อมีปัญหา ก็หาทางออกไม่ได้ มีผลให้ทรัพยากรกรรลดและเสื่อมสภาพ ผลกระทบก็กลับมาที่คน ต้องอดอยากยากจน สภาพแวดล้อมไม่ดี คุณภาพชีวิตต่ำ เป็นลูกโซ่

แนวความคิดด้านการจัดการป่าโดยชุมชนและการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นที่ยอมรับและขยายผลทางปฏิบัติมากยิ่งขึ้นตั้งแต่ทศวรรษที่ผ่านมา การสนับสนุนให้องค์กรท้องถิ่นเข้ามาบทบาทหลักในการดำเนินงานกิจกรรมด้านจัดการทรัพยากรธรรมชาติจะนำไปสู่การคุ้มครอง ป้องกัน และใช้ประโยชน์ที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนที่แท้จริงและอย่างยั่งยืน ดังนั้นกระบวนการหลักของการดำเนินงานวิจัยของโครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในลุ่มน้ำคลองยันจึงเป็นรูปแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม เพื่อช่วยเสริมการดำเนินการโดยเฉพาะงานพัฒนาชนบท โดยการวางแผน เก็บข้อมูล การบันทึก และสังเกตการณ์อย่างเป็นระบบ ทั้งยังส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชน รวมทั้งผลของการศึกษาวิจัยยังทำให้ได้บทเรียนของการทำงานอย่างเป็นระบบและรอบด้านมากขึ้นด้วยเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างองค์กรชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทีมวิจัยคาดว่ากระบวนการของโครงการจะเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะช่วยพัฒนากระบวนการทำงานของทีมวิจัยให้มีประสิทธิภาพ ทั้งยังเป็นกระบวนการเสริมศักยภาพองค์กรชุมชน เพื่อการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ซึ่งเป็นรูปแบบของการจัดการป่าและทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนด้วย ดังนั้นในกระบวนการดำเนินงานทีมวิจัยจึงมุ่งเน้นที่จะกระตุ้นให้ชุมชนเป็นผู้ริเริ่ม คิด วิเคราะห์ และดำเนินงานหลัก โดยมีองค์กรภายนอกต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นผู้กระตุ้น และสนับสนุนกระบวนการ

สารบัญเรื่อง

หน้า

กิตติกรรมประกาศ

บทคัดย่อ

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ความเป็นมาของโครงการ	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	2
1.3 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	2
1.4 ระยะเวลาในการวิจัย	3
1.5 งบประมาณ	3
1.6 กรอบแนวคิดในการดำเนินงานวิจัย	3
1.7 หลักการที่เกี่ยวกับการศึกษา	4

บทที่ 2 วิธีการและกระบวนการวิจัย	7
----------------------------------	---

บทที่ 3 บริบทพื้นที่

1. ข้อมูลทางกายภาพ	13
2. ข้อมูลทางชีวภาพ	16
3. ข้อมูลประชากร	16
4. แหล่งท่องเที่ยว	20
5. ความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรกับชุมชน	22

บทที่ 4 ผลการวิจัย	30
--------------------	----

ผลที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์

1. สถานที่ท่องเที่ยวและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยว	30
2. แผนผังแสดงแหล่งท่องเที่ยว	34
3. สถานภาพ สาเหตุ และแนวทางแก้ไขในการจัดการการท่องเที่ยว	35
4. แนวทาง/มาตรการในการจัดการการท่องเที่ยว	47
5. การกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน	61
6. การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชน	66

7. การส่งเสริมและพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์	67
---	----

บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

- สรุป	71
- อภิปรายผล	77
- บทเรียนจากกระบวนการวิจัย	78
- ข้อเสนอแนะ	81

บรรณานุกรม	83
------------	----

ภาพประกอบ	84
-----------	----

ประวัตินักวิจัย	99
-----------------	----

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของโครงการ

จากความขัดแย้งระหว่างกฎหมายและนโยบายรัฐเกี่ยวกับป่าและทรัพยากรชีวภาพด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีส่วนร่วมซึ่งยังมุ่งให้อำนาจเฉพาะกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ และไม่รับรองหรือคุ้มครองการจัดการป่าและทรัพยากรชีวภาพโดยจารีตประเพณีและกฎเกณฑ์ของชุมชน ความสัมพันธ์ของป่ากับชุมชนในรูปแบบวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงถูกขวางกั้นด้วยกำแพงกฎหมายที่ไม่สอดคล้องกับสภาพทรัพยากรและเศรษฐกิจสังคมของท้องถิ่น ทำให้ชุมชนท้องถิ่นจึงต้องดิ้นรนเพื่อสิทธิรองรับในการจัดการทรัพยากร ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ถูกหยิบยกขึ้นมาใช้

ปัจจุบันการท่องเที่ยวตามแหล่งธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน กำลังเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ดังจะเห็นได้จากนักท่องเที่ยวที่เข้าไปชมธรรมชาติ ส่องสัตว์ป่า ชมนก น้ำตก และส่องแพะผจญภัยในสายน้ำคลองยันและชมธรรมชาติสองข้างทาง ส่งผลให้การท่องเที่ยวทำรายได้ให้กับจังหวัดและชุมชนเป็นที่น่าพอใจยิ่ง

จำนวนคณะนักท่องเที่ยวที่เข้าไป สะท้อนให้เห็นถึงความนิยมของคนเมืองที่เข้าไปท่องเที่ยว เก็บเกี่ยวความสุข พักผ่อนหาความเพลิดเพลินจากธรรมชาติที่เหลืออยู่ แล้วยังสะท้อนสิ่งที่น่าเป็นห่วง คือ ผลกระทบและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน ที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่การท่องเที่ยวที่ชุมชนและผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว ไม่มีประสบการณ์หรือจัดการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ที่เหมาะสม ซึ่งทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต้องยุดย่นค่าลงไป ดังนั้นการหาแนวทางในการจัดการด้านการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ในพื้นที่ธรรมชาติที่สมบูรณ์ เพื่อคงสภาพทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม โดยให้ชุมชนและผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์และรับผิดชอบต่อสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของท้องถิ่น จึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องศึกษาแนวทางให้ชุมชนและผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว ได้รู้ถึงศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและเป็นการเตรียมชุมชนและผู้ประกอบการในการรองรับนักท่องเที่ยว อีกทั้งให้นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจกับการท่องเที่ยว จึงเป็นเหตุให้ชุมชนและคณะผู้วิจัย จัดทำโครงการศึกษาวิจัย "การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในลุ่มน้ำคลองยัน"

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ทำให้ได้ทราบถึงศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน แนวความคิดของชุมชนท้องถิ่นที่มีต่อการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ที่เป็นนามธรรมไปสู่รูปธรรม

อย่างชัดเจนขึ้น ทั้งนี้เพื่อนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานส่งเสริมและพัฒนาจัดการ
ท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับพื้นที่บ้านนครบางจำและผู้สนใจต่อไปในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อให้ทราบถึงศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน แนวความคิดของชุมชน
ท้องถิ่นที่มีต่อการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ อันจะนำไปสู่การวางแผนการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดย
องค์กรชุมชนที่เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนและมีความเหมาะสมกับท้องถิ่นมากขึ้น โครงการฯ จึงได้กำหนด
วัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสถานที่และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ละแห่งในพื้นที่ลุ่มน้ำคลอง
ยัน
2. เพื่อศึกษาสถานภาพ ปัญหา สาเหตุและแนวทางแก้ไขการจัดการการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ที่เหมาะสม
ต่อพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน
3. เพื่อกำหนดแนวทาง/มาตรการในการจัดการการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ที่เหมาะสมต่อพื้นที่ลุ่มน้ำคลอง
ยัน
4. เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์
5. เพื่อกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยันที่เหมาะสมในการบริหารจัดการโดยองค์กร
ชุมชน
6. เพื่อส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมได้
อย่างสมดุลและยั่งยืน

1.3 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ช่วงเดือนที่ 1-3

- ชุมชนรับทราบและเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานวิจัย
- ได้รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์จากกลุ่มที่ประสบความสำเร็จแล้ว
- ได้บทเรียนจากการทดลองจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเต็มรูปแบบในพื้นที่วิจัย
- ทีมวิจัยได้เครื่องมือและเกิดทักษะในการเก็บข้อมูล
- ได้แบบฟอร์มแบบสอบถาม/สัมภาษณ์ และแบบฟอร์มในการสำรวจทรัพยากร

ช่วงเดือนที่ 4-8

- ได้องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ละแห่งในพื้นที่ลุ่มน้ำ
คลองยัน

- ทราบข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยันที่มีศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- ทราบสถานภาพ ปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไขของการจัดการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์โดยองค์กรชุมชน
- ได้ผลการสังเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากการทำกิจกรรมที่ผ่านมา เพื่อเตรียมนำเสนอข้อมูลในเวทีวิเคราะห์ข้อมูล

ช่วงเดือนที่ 9-12

- ได้บทเรียนจากการทดลองจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเต็มรูปแบบในพื้นที่วิจัยครั้งที่ 2
- ได้ข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์และตรวจสอบความถูกต้องที่จะนำไปจัดทำเอกสาร
- ได้กลไกความร่วมมือระหว่างชาวบ้าน นักวิชาการ ข้าราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน
- ได้นักวิจัยชาวบ้านอย่างน้อย 5 คน ที่สามารถเป็นพี่เลี้ยงนักวิจัยให้กับผู้อื่นได้
- ได้กระบวนการเรียนรู้และการสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรท้องถิ่นให้กับชุมชน
- ชุมชนทราบผลการวิจัยและได้รับแสดงความคิดเห็นและร่วมตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล
- ได้รูปแบบการท่องเที่ยวในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยันที่เหมาะสมในการบริหารจัดการโดยองค์กรชุมชน
- ได้คู่มือเสนอแนะแนวทางในการประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์และมาตรการป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ต่อชุมชน ผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยว

1.4 ระยะเวลาในการวิจัย

1 มกราคม 2544 ถึง 28 กุมภาพันธ์ 2546

ปฏิบัติโดยทำเป็นกระบวนการ การใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นเครื่องมือในงานวิจัยนี้ด้วยเหตุผลที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของชุมชน องค์กร หรือโครงการ และเป็นการวิจัยที่ทำให้นักวิจัย หรือกลุ่มที่เราทำงานด้วย มีความเข้าใจและที่สำคัญคือมีการเรียนรู้ร่วมกัน และงานวิจัยเชิงปฏิบัติการยังมุ่งเน้นการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้ชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งการสร้างให้เกิดความร่วมมือให้เกิดขึ้นในการจัดการป่าและทรัพยากรโดยพิจารณาผู้มีส่วนร่วมที่จำเป็นต่อการวางแผนการจัดการในขนาดตัวอย่างหลากหลาย แนวคิดประการที่ 2 ได้แก่ แนวคิดการจัดการป่าและทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นอีกแนวคิดหนึ่งของการจัดการป่าโดยชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจที่จะจัดการและใช้ทรัพยากรตามภูมินิเวศและวัฒนธรรมความเชื่อของแต่ละท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยว พักผ่อนหย่อนใจ และดำเนินกิจกรรมนันทนาการ ซึ่งการจัดการป่าและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนบางจำนี้ก็เป็นการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบป่าของชุมชนโดยคนในชุมชนจะจัดการอยู่บนข้อมูลสภาพและปริมาณทรัพยากรที่มีอยู่ในป่า ความต้องการใช้ประโยชน์ทรัพยากรของสมาชิกในชุมชน โดยจะกำหนดกฎระเบียบร่วมกัน และจะใช้แบบหลากหลายซึ่งมีทั้งพืชอาหาร สมุนไพร ไม้ฟืน ไม้ใช้สอย และคุณค่าด้านจิตใจตามความต้องการของคนในชุมชน เป็นรูปแบบการจัดการป่าที่เน้นการสร้างเสริมความเข้าใจและจัดการความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน ชุมชนกับชุมชน และระหว่างชุมชนกับรัฐ

1.7 หลักการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น (IUCN)

เนื่องจากพื้นที่นครบางจำอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกรุง จึงจำเป็นต้องดำเนินการท่องเที่ยวในลักษณะของการอนุรักษ์ โดยการจัดการ Ecotourism ในพื้นที่อนุรักษ์ ให้บรรลุวัตถุประสงค์เสรี (2543) ได้กล่าวไว้ว่า ให้ยึดหลักเกณฑ์ 4 ประการ ดังนี้ คือ

1. เกิดผลกระทบต่อธรรมชาติ (Low impact) การดำเนินการใดๆ จะต้องเกิดผลกระทบต่อธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น โดยเฉพาะเรื่องการพัฒนาการก่อสร้าง เริ่มด้วยการวางผัง แบบก่อสร้าง สี วัสดุ จะต้องกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม ไม่เกิดทัศนยะอุจาด (visual pollution) ไม่เกิดมลภาวะ นอกจากนี้ยังสนับสนุนให้ใช้วัสดุที่ย่อยสลายได้ง่าย และนำวัสดุใช้แล้วกลับมาใช้ซ้ำอีก สำหรับนักท่องเที่ยวนั้น จะต้องเคารพวัฒนธรรมในท้องถิ่น โดยไม่นำความเสื่อมเสียมาให้
2. นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ (Education) เป็นหน้าที่หลักของหน่วยงานอนุรักษ์ จะต้องจัดบริการสื่อความหมาย (interpretive services) เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และความเพลิดเพลิน โดยใช้

สื่อต่างๆ เช่น การบรรยาย การบริการข้อมูล การนำเที่ยว การสาธิต การแจกเอกสาร สิ่งพิมพ์ แสดงนิทรรศการติดป้าย ฉายสไลด์ วีดิทัศน์ และจัดเส้นทางเพื่อศึกษาธรรมชาติ

3. ท้องถิ่นมีส่วนร่วม (Local participation) เริ่มตั้งแต่การวางแผน การตัดสินใจ และการพัฒนาบทบาทของท้องถิ่นในส่วนนี้ถือว่าสำคัญมาก เพราะจะนำไปสู่ความสำเร็จของ Ecotourism การมีส่วนร่วมของท้องถิ่น จะทำให้เกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของ เกิดความภูมิใจและห่วงแหน อันนำมาซึ่งความร่วมมือในการคุ้มครองป้องกันทรัพยากรนั้น
4. ท้องถิ่นได้รับประโยชน์ (Local benefits) ผลประโยชน์ที่ท้องถิ่นได้รับ คือ แรงงาน การบริการ ขายอาหาร และขายของที่ระลึก ทางราชการควรเข้าไปช่วยดำเนินการจัดระบบ เพื่อให้ท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม ไม่ถูกเอาเปรียบจากผู้ประกอบการภายนอก

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน

ดร.ชนี (2544) ได้ให้นิยามของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนว่า เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ชุมชนเป็นเจ้าของและดำเนินการจัดการโดยชุมชน ซึ่งหมายถึงการดูแลรักษา และจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว ทำให้เกิดรายได้แล้วนำรายได้ดังกล่าวไปเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของสมาชิกชุมชนให้ดีขึ้น

จากนิยาม ความหมาย สามารถสรุปหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน โดยแบ่งออกได้เป็น 3 มิติ คือ

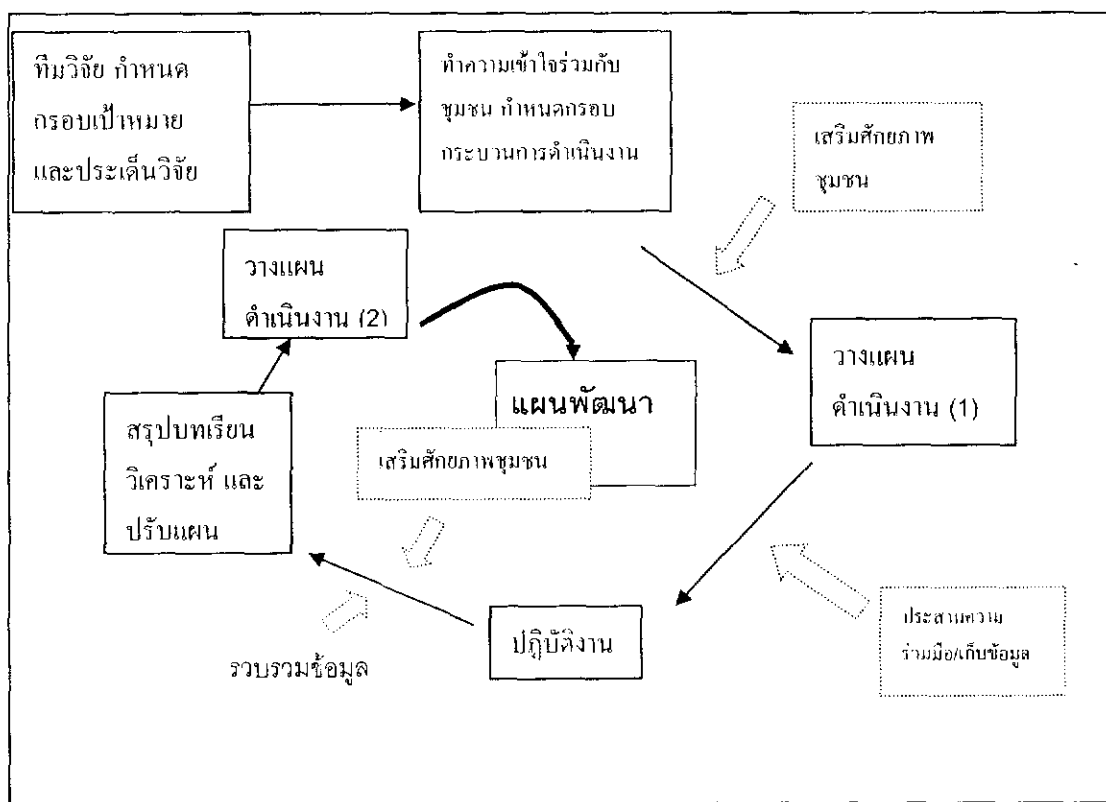
1. มิติทางด้านทรัพยากรท่องเที่ยว ควรให้ความสำคัญของทรัพยากรท่องเที่ยวทั้งที่เป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในการเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวมากกว่าการปรับเปลี่ยนพื้นที่เพื่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก ถ้าหากชุมชนไม่ได้เป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยว ควรได้รับความเห็นชอบจากเจ้าของหรือผู้ดูแลรับผิดชอบทรัพยากรท่องเที่ยวเสียก่อน
2. มิติทางด้านชุมชน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนนั้นจะต้องมาจากความต้องการของชุมชนท้องถิ่นที่ไม่ใช่ต้องการเพียงแค่งินที่จะได้จากการท่องเที่ยวแต่เป็นความต้องการที่จะให้มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชน ชุมชนต้องมีความพร้อมในการบริหารจัดการ มีแผนงานมาตรการที่นำไปสู่การปฏิบัติ คนในชุมชนมีทักษะในการจัดการการท่องเที่ยว รวมถึงมาตรการในการประเมินผล ป้องกันผลกระทบและกฎระเบียบที่ชุมชนให้การยอมรับ โดยเน้นการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง สุดท้าย คือควรมีการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมและคืนส่วนหนึ่งให้กับการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว
3. มิติทางด้านนักท่องเที่ยว ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของตลาดการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวควรได้รับประสบการณ์จากการเรียนรู้ธรรมชาติและวัฒนธรรม การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่ดี

ย่อมส่งผลต่อประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวควรได้รับการบริการที่
เหมาะสม มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

บทที่ 2

วิธีการและกระบวนการศึกษาวิจัย

โครงการวิจัยการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ลุ่มน้ำคลองยันนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการเน้นการมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนกระบวนการจัดการป่าของชุมชนควบคู่กับการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน กระบวนการวิจัยประกอบด้วยการสร้าง ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของโครงการ และกำหนดแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน การพัฒนาและเสริมศักยภาพชุมชน ได้แก่ การฝึกอบรม การประชุมพูดคุย การศึกษาดูงาน การศึกษา รวบรวมข้อมูลเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องทั้งชุมชน ป่า ทรัพยากรชีวภาพ และแหล่งท่องเที่ยว การสังเคราะห์ และวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนการพัฒนา รูปแบบของการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวของลุ่มน้ำคลองยัน ซึ่งกระบวนการในการดำเนินงานวิจัยมุ่งเน้นที่การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกชุมชนจึงได้จัดเวทีพูดคุย เสวนาระหว่างชุมชน นักวิชาการ ตัวแทนองค์กรพัฒนาเอกชน และภาครัฐ เพื่อร่วมแลกเปลี่ยน พูดคุยและตรวจสอบข้อมูล กระบวนการดำเนินงานวิจัยของโครงการดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กระบวนการดำเนินงานโครงการวิจัย

1. ขอบเขตการศึกษา และพื้นที่ศึกษาวิจัย

พื้นที่ในการดำเนินงานมุ่งในองค์กรชุมชนบ้านนครบางจำ หมู่ที่ 15 ตำบลตะกุกเหนือ กิ่งอำเภอวิภาวดี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งมีรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน และพื้นที่ตำบลตะกุกใต้ กิ่งอำเภอวิภาวดี จังหวัด สุราษฎร์ธานี โดยมุ่งศึกษาและรวบรวมข้อมูลชุมชน และทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า นก และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ รวมไปถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวตลอดจนการวิเคราะห์ ปัจจัยหนุนเสริม อุปสรรค และแนวทางการพัฒนา เพื่อพัฒนาแนวทาง และหา รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยองค์กรชุมชนอย่างยั่งยืนร่วมกันต่อไป

2. ความร่วมมือในการศึกษาวิจัย

ในโครงการวิจัยนี้ดำเนินงานอยู่บนพื้นฐานประสบการณ์ การเรียนรู้และบทเรียนร่วมกันระหว่างองค์กรชุมชน นักพัฒนา นักวิชาการและเจ้าหน้าที่รัฐที่มีความสนใจโครงการฯ ให้มีความสำคัญกับพื้นที่หรือชุมชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนารูปแบบการดำเนินงาน ชุมชนมีบทบาทหลักในการกำหนดปัญหาและประเด็นที่ควรศึกษาวิจัยตั้งแต่เริ่มต้น

3. วิธีการ และกระบวนการในการทำวิจัย

1.) การพัฒนาโจทย์วิจัย

ฐานเดิมของการทำวิจัยแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยันในระยะแรก เกิดจากการที่ ต้องการจะพัฒนานักวิจัยชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรและ พัฒนาชุมชน ภายใต้การสนับสนุนของโครงการลุ่มน้ำภาคใต้และต่อมาได้เข้าร่วมเวทีพัฒนาโจทย์วิจัยที่โครงการลุ่มน้ำภาคใต้ร่วมกับเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก และสกว. จัดขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนาโจทย์วิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นในพื้นที่บ้านนครบางจำ ต่อมาได้มีการพัฒนาโจทย์วิจัยในชุมชนอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาประมาณ 1 ปี โดยมี นักพัฒนาและนักวิชาการ จาก มอ.สุราษฎร์ เป็นพี่เลี้ยง จากนั้นจึงได้มีการพัฒนาเอกสารเชิงหลักการเพื่อเสนอขอรับงบประมาณสนับสนุนจากสกว.

2.) การกำหนดกรอบเป้าหมาย ประเด็นวิจัยและทำความเข้าใจร่วมกับชุมชน

หลังจากที่โครงการวิจัยได้รับการอนุมัติจาก สกว. ทีมวิจัยและที่ปรึกษาได้ร่วมกันกำหนดกรอบขอบเขต และประเด็นการวิจัย จากนั้นจึงมีการจัดเวทีในชุมชนเพื่อทำความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับความหมายของการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น และกระบวนการทำวิจัยแบบมีส่วนร่วม โดยกลุ่มเป้าหมายคือคนในชุมชน ซึ่งมีการระดมความคิดเห็นจากเวทีทำให้คนในชุมชนมองเห็นปัญหาของการท่องเที่ยวชัดเจนยิ่งขึ้น และทุกคนให้ความสำคัญของการทำวิจัยเรื่องการท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาและแก้ปัญหาให้กับชุมชน

3.) การพัฒนาศักยภาพของชุมชนในเรื่องการจัดการการท่องเที่ยว

จากกิจกรรมเดิม ตามแผนที่วางไว้คือ ชุมชนจะทดลองจัดการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ แต่จากการจัดเวทีในกิจกรรมที่ 2 ทำให้ทีมวิจัยมองว่าจะต้องมีการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวก่อน โดยใช้กระบวนการศึกษาดูงานเกี่ยวกับเรื่องรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่บ้านธารปราสาท และเรื่องรูปแบบการล่องแก่ง ที่แก่งกระจานจังหวัดเพชรบุรี จากการศึกษาดูงานทำให้ได้ทราบถึงขั้นตอนการจัดการบทเรียนและวิธีแก้ปัญหา รวมถึงแรงบันดาลใจในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้จัดการ

4.) การทดลองจัดการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ

หลังจากกลับจากการศึกษาดูงาน ก็ได้ทดลองจัดการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบโดยมีผู้สังเกตการณ์ด้านการท่องเที่ยว เช่น ผู้ประกอบการเอกชน นักวิชาการจากสถาบันการศึกษา เจ้าหน้าที่จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย นักพัฒนาและนักท่องเที่ยวที่เคยสัมพันธ์กับชุมชน เข้าร่วม ซึ่งระหว่างการทำทดลองจัดการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ ได้มีการระดมความคิดเห็นเพื่อการปรับปรุงการท่องเที่ยวที่ชุมชนจัดขึ้น ซึ่งทีมวิจัยได้บันทึกข้อมูลเอาไว้ เป็นระยะๆ

5.) การถอดบทเรียนชุมชน และกิจกรรมการวิจัย

วัตถุประสงค์เพื่อทบทวนกิจกรรมที่ชุมชนได้ดำเนินการ และทบทวนกระบวนการในการทำวิจัย โดยมีทีมวิจัย แกนนำชุมชน และที่ปรึกษาโครงการเข้าร่วม ได้มีการพูดคุยถึงผลที่ได้รับจากกระบวนการทำวิจัยและแนวทางในการดำเนินการการต่อ ซึ่งจากเวทีนี้ส่งผลให้มีการปรับแผนกิจกรรมการวิจัยด้วย โดยลงความเห็นว่าน่าจะมีการจัดเวทีพูดคุยเรื่องทิศทางการจัดการท่องเที่ยว ในชุมชนอย่างเร่งด่วน เพราะประเมินสถานการณ์ในชุมชนว่าจากการจัดกิจกรรมที่ผ่านมา ได้ส่งผลให้เกิดการให้ความสำคัญของคนในชุมชนต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว และมีแนวโน้มว่า แนวคิดในการจัดการท่องเที่ยวของคนในชุมชนไม่ตรงกัน อาจทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้ง หากไม่รีบทำความเข้าใจและหาข้อสรุปร่วมกัน

6.) จัดเวทีเสวนา “ ทิศทางการท่องเที่ยวของชุมชน ”

เพื่อให้ชุมชนและมีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และหาทางออก ในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน จึงได้จัดการสัมมนาโดยได้เชิญบุคคลจากภายนอกที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเข้าร่วม เช่น เจ้าหน้าที่จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ตัวแทนจากองค์การบริหารส่วนตำบลตะกุกเหนือ เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแก่งกรุง ตัวแทนจากสำนักงานกิ่งอำเภอวิภาวดี สมาชิกสภาจังหวัด ผู้ประกอบการเอกชน นักวิชาการ และนักพัฒนา เป็นต้น เข้าร่วม ทั้งนี้เพื่อเป็นการประสานความ

ร่วมมือกับภาคฝ่ายที่เกี่ยวข้องด้วย โดยในเวทีได้มีการพูดคุยถึงสภาพของชุมชน ที่มาของกิจกรรม ท้องเที่ยวและสถานภาพของชุมชน ปัญหาที่เกิดขึ้น ทางออกวิธีการแก้ไข และแนวทางการพัฒนา ความร่วมมือ สิ่งที่เกิดขึ้นคือ ความเข้าใจของทุกฝ่ายต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ที่สำคัญคือ ได้เห็นว่า **ไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้น แต่คนในชุมชนก็รัก และเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และคิดที่จะร่วมมือกันพัฒนาเพื่อชุมชน**

7.) การพัฒนาเครื่องมือ และวางแผนการเก็บข้อมูล

เป็นเวทีที่นักวิจัย ได้เชิญแกนนำชุมชน และที่ปรึกษา มาหารือให้คำแนะนำ และซักซ้อม ทำความเข้าใจ ในการเก็บข้อมูล โดย ได้ตั้งวัตถุประสงค์ของข้อมูลที่จะได้ จากนั้นจึงได้กำหนดเป้าหมาย และวิธีการในการเก็บข้อมูล โดยยกเอาบทเรียนของฝ่ายต่างๆที่เข้าร่วมประชุมเคยทำการเก็บ ข้อดี ข้อเสีย ของแต่ละวิธีการมาวิเคราะห์ และออกแบบ สิ่งที่ได้จากเวทีคือ เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ทั้งแบบสอบถาม/สัมภาษณ์ แบบฟอร์มในการสำรวจทรัพยากร วิธีการเก็บข้อมูล และแหล่งข้อมูลมือสอง

8.) การเก็บข้อมูลภาคสนาม

วิธีการในการเก็บข้อมูลภาคสนาม แยกเป็น 2 ประเด็น คือ

1. การเก็บข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว เพื่อสำรวจแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ จุดเด่น ข้อจำกัด และลักษณะแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง โดยมีวิธีการเก็บดังนี้

1.1 การเดินทางสำรวจ แหล่งท่องเที่ยวบนบก เช่น น้ำตก จุดชมวิว ป่อน้ำพุร้อน ทรัพยากรธรรมชาติที่น่าสนใจต่างๆ ฯลฯ

1.2 การล่องเรือสำรวจแหล่งท่องเที่ยวในสายน้ำคลองยัน เช่น แก่งต่างๆ จุดอันตราย และจุดพักผ่อน

1.3 การจัดเวทีเพื่อระดมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ในหมู่บ้านใกล้เคียง บริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน โดยเชิญแกนนำหมู่บ้านเหล่านั้นเข้าร่วมพูดคุย มีการทำความเข้าใจต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวและกระบวนการวิจัยที่ชุมชนบางจำกำลังดำเนินการ รวมทั้งมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้วย

2. การสำรวจความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่น่าสนใจ วิธีการเก็บ คือ

2.1 การเดินทางสัมภาษณ์ ทศนคติ และความคิดเห็นต่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

2.2 การจัดการพูดคุยวงย่อยไม่เป็นทางการ โดยเฉพาะประเด็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการและใช้ ประโยชน์จากทรัพยากร เช่น การใช้ประโยชน์จากป่า การตีผึ้งป่า เป็นต้น

ซึ่งกระบวนการดังกล่าว มีแกนนำชุมชนช่วยในการดำเนินการบางกิจกรรม เช่นการสำรวจข้อมูล แหล่งท่องเที่ยว แต่ก็จะมีทีมวิจัยเป็นหลัก โดยเฉพาะการจดบันทึก และกระบวนการในการจัดเวที ในระหว่างการดำเนินการบางกิจกรรม ยังได้มีการวิเคราะห์สิ่งที่พบเห็นและข้อมูลที่ได้ในขณะนั้นด้วย

9.) เวทีระดมความคิดเพื่อหารูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน

หลังจากที่ได้ดำเนินการกระบวนการวิจัยไประยะหนึ่ง เห็นว่าชุมชนมีความสนใจต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวค่อนข้างมาก ดังนั้นทีมวิจัยจึงได้หารือกับแกนนำชุมชน และที่ปรึกษาโครงการ เพื่อจัดประชุมให้ชุมชนได้ระดมความคิดเห็นถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน และการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างแท้จริง โดยเฉพาะประเด็นเรื่องรูปแบบการบริหารจัดการ การแบ่งปันผลประโยชน์ การระดมทุน รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว

สิ่งที่ได้จากการพูดคุยในเวทีคือ แนวทางการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เกิดการถ่ายโอนอำนาจการบริหารจัดการและทุน จากระบบกลุ่มสู่ความเป็นชุมชน มีการออกมาตรการและระเบียบ การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ภายใต้ชื่อศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวบ้านนครบางจำ-อุทยานแห่งชาติแก่งกรุง

10.) การฝึกอบรมพัฒนาทักษะการนำเที่ยว

ข้อจำกัดอีกประการของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว คือบุคลากรที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นสิ่งที่ชุมชนได้ตระหนัก และบรรจุไว้ในแผนการวิจัย ดังนั้นจึงได้จัดหาทีมวิทยากรผู้เชี่ยวชาญมาทำการฝึกอบรมให้กับบุคลากรในชุมชน เพื่อเพิ่มทักษะและขีดความสามารถ ทั้งเรื่องของการเป็นเจ้าบ้านที่ดี การเป็นมัคคุเทศก์ ทักษะการส่งเสริม เป็นต้น โดยได้รับการสนับสนุนทีมวิทยากรจาก การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และชมรมผู้ประกอบการท่องเที่ยวจังหวัดสุราษฎร์ธานี สิ่งที่ได้รับคือเกิดความรู้ ความเข้าใจ เรื่องเทคนิคการจัดการด้านต่างๆที่เป็นประโยชน์

11.) การเก็บรวบรวมข้อมูล และสังเคราะห์ข้อมูลสุดท้าย

เนื่องจากบ้านบางจำ และพื้นที่บริเวณลุ่มน้ำคลองยันได้ผ่านการสำรวจและศึกษาในด้านต่างๆ จากหลายกลุ่มบุคคล มาแล้วหลายครั้ง โดยเฉพาะครั้งหลังสุด คือการเก็บข้อมูลเพื่อศึกษารูปแบบ การส่งเสริมการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งดำเนินการโดยมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี ซึ่งชุมชนบางจำได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมค่อนข้างมาก แต่การสำรวจในครั้งนั้นเน้นนำหน้ากวดูประสงศ์ไปที่การพัฒนาด้านวิถีชีวิตเป็นส่วนใหญ่

แต่อย่างไรก็ตามนับว่าข้อมูลที่มีดังกล่าว มีประโยชน์ต่อโครงการวิจัยนี้เป็นอย่างยิ่งในการใช้วิเคราะห์โดยเฉพาะการวิเคราะห์โดยวิธีการ 'SWOT' ข้อจำกัดด้านกายภาพของพื้นที่และข้อมูลเชิงวิชาการบางส่วน

12.) การสังเคราะห์ วิเคราะห์และ สรุปข้อมูล

จากข้อมูลรายงานการดำเนินกิจกรรม ข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนามและ ข้อมูลทุติยภูมิ ที่มิวิจัยได้เชิญที่ปรึกษามาร่วมวิเคราะห์ โดยหยิบยกเอาเนื้อหา ประเด็นที่สำคัญมาเชื่อมโยง เรียบเรียงเป็นชุดข้อมูลผลการวิจัย เพื่อจะนำไปใช้ประโยชน์และเตรียมนำเสนอต่อชุมชน

13.) นำเสนอข้อมูลที่ได้ออกชุมชน

หลังจากที่มิวิจัยได้วิเคราะห์และสรุปผลการทำวิจัยแล้วเสร็จ จึงได้จัดให้มีการประชุมเพื่อนำเสนอผลการศึกษารายงานต่อที่ประชุมในชุมชน มีการแสดงความคิดเห็น ทั้งที่ขอเพิ่มเติม แก้ไข และวิเคราะห์เพิ่มเติมจนได้ข้อสรุปพร้อมกัน และสรุปผลที่เกิดขึ้นในชุมชนจากกระบวนการวิจัยที่ผ่านมา รวมทั้งวางแผนทางการพัฒนาในอนาคตโดยใช้ฐานข้อมูลที่ได้จากการทำวิจัย

14.) จัดทำเอกสารรายงานวิจัย

- นำเสนอผลการวิจัยต่อที่ประชุมในเวที ซึ่งจัดโดยกองประสานงานกลาง การวิจัยเพื่อท้องถิ่น เครือข่ายลุ่มน้ำภาคใต้ ซึ่งทั้งนี้ตลอดกระบวนการทำวิจัยผ่านมา มิวิจัยได้เข้าร่วมเวที พบปะ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ กับเพื่อนนักวิจัยท้องถิ่นในเครือข่ายลุ่มน้ำภาคใต้เป็นระยะ เพื่อพัฒนาศักยภาพของนักวิจัยเอง
- จัดทำเอกสารรายงานฉบับสมบูรณ์ สำหรับเสนอสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และสำหรับใช้เผยแพร่ เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว

บทที่ 3 บริบทพื้นที่

1. ข้อมูลทางกายภาพ

1.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชน

บ้านบางจำ เป็นหมู่บ้านที่ตั้งขึ้นประมาณ 18 ปี ชาวบ้านส่วนใหญ่อพยพมาจาก ต.แหลม ต.บ้านราม อ.หัวไทร และ อ.เชียรใหญ่ จ.นครศรีธรรมราช เดิมชาวบ้านในชุมชนบ้านบางจำเป็นชุมชนชาวนาที่ประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก ในสมัยนั้นการทำนาไม่ได้รับผลผลิตและมีน้ำท่วมติดต่อกันเป็นเวลาหลายปี ชาวบ้านมีหนี้สินล้นตัว จึงจำเป็นต้องอพยพออกมาหาที่ทำกินใหม่และตั้งชุมชนขึ้นอย่างถาวรตั้งแต่ปี 2528 มาจนถึงปัจจุบัน

ปี พ.ศ.	เหตุการณ์
2526-2527	- ชาวบ้านจาก อ.หัวไทรจำนวน 5 ครอบครัวเข้ามาเพื่อจับจองที่ทำกิน
2528	- สมาชิกกลับไปหาญาติพี่น้องจาก อ.หัวไทร อ.เชียรใหญ่ จ.นครศรีธรรมราช จำนวน 31 ครอบครัวเข้ามาทำมาหากินในบ้านบางจำ ในการเดินทางเข้ามาหมู่บ้านนั้น การเดินทางจะมีความท้อสอบ (ภูเขาสูงชันหลายลูกเขา) อยู่หากใครเดินทางผ่านความท้อสอบได้ก็สามารถเข้ามาตั้งถิ่นฐานในหมู่บ้านได้ หากใครไม่สามารถเดินทางได้ก็ต้องกลับไปทำมาหากินที่บ้านเดิม
	- เมื่อทุกคนเข้ามาในหมู่บ้านแล้วก็แบ่งที่ดินทำกินเป็นแปลงๆ โดยทุกแปลงด้านกว้างต้องติดกับลำห้วย เพื่อให้ทุกคนได้มีน้ำกินน้ำใช้และน้ำเพื่อการเกษตร
	- มีการจับฉลากเลือกแปลงที่ดินทำกินและตั้งบ้านเรือน จับได้ 1 แปลง ที่ดินจะแบ่งเป็น 2 ส่วนฝากลำห้วยหนึ่งเป็นของผู้จับฉลากได้ และอีกฝากหนึ่งเป็นสิทธิของผู้จับฉลากจะนำใครก็ได้เข้ามาทำมาหากินแต่จะต้องเป็นพ่อ แม่ ญาติพี่น้อง และต้องใช้ประโยชน์จากที่ดินจริงๆ ในปีแรกที่อพยพเข้ามาได้ไปขอพันธุ์ข้าวจากหมู่บ้านข้างเคียงมาปลูกกิน พันธุ์ข้าวที่เอามาปลูกคือ ข้าวดอกพะยอมและข้าวกาบคำ
2529	- หลังเก็บเกี่ยวข้าว ชาวบ้านก็เริ่มปลูกไม้ผลยืนต้น กาแฟ ทุเรียน มังคุด ลางสาด เงาะ ยางพารา สะตอ ลองกอง
2530	- ชาวบ้านแบ่งที่ดินให้ 2 แปลงเพื่อทำสำนักสงฆ์
2536	- ชุมชนได้มีการจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้าในชุมชนขึ้น

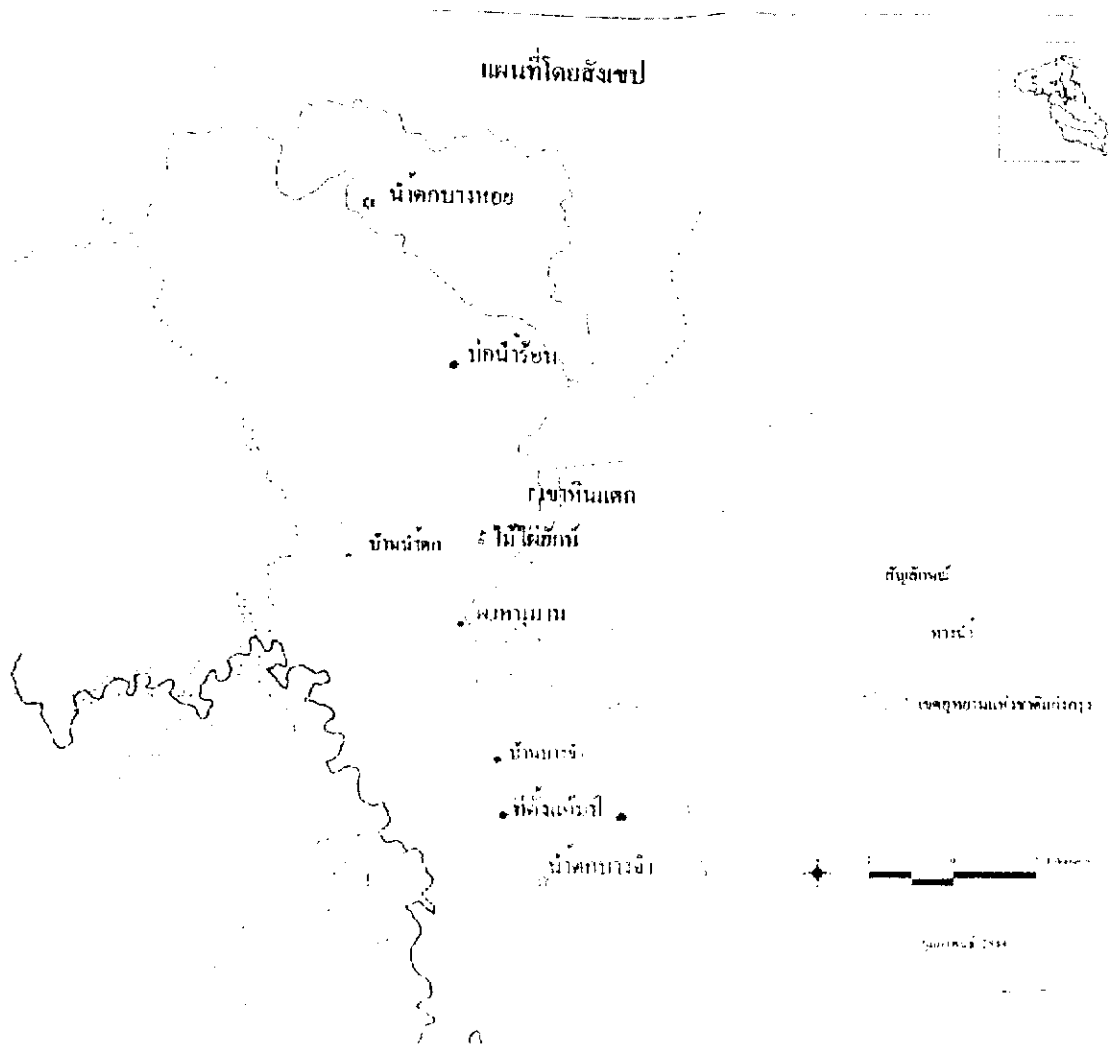
- 2538 - จัดตั้งกลุ่มธนาคารหมู่บ้าน 2538
- 2539 - ได้รับการแยกหมู่บ้านจาก หมู่ที่ 7 เป็นหมู่ 11 บ้านเทพนิมิต กิ่งอำเภอวิภาวดี
- 2540 - ได้รับการแยกหมู่บ้านเป็นหมู่ 15 และเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านเป็น นครบางจำเพื่อระลึกถึงตนเองว่าเป็นคนที่อพยพมาจากจังหวัดนครศรีธรรมราช
 - ร่วมสำรวจกับสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลตะกุกเหนือ
- 2541 - ย้ายและขยายร้านค้าสหกรณ์ที่ชุมชนจัดให้เนื้อที่ 2 ไร่

1.2 ที่ตั้ง

บ้านบางจำ ตั้งอยู่หมู่ที่ 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอำเภอวิภาวดี เป็นหมู่บ้านที่ติดอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง และลุ่มน้ำชั้นที่ 1 มีพื้นที่ประมาณ 2,004 ไร่ มีประชากร 56 ครัวเรือน มีพื้นที่ป่าชุมชนที่ชาวบ้านดูแลรักษาและใช้ประโยชน์อยู่บริเวณรอบหมู่บ้านจำนวนประมาณ 15,000 ไร่ อาณาเขตของชุมชนมีดังนี้ (ดังแสดงในภาพที่ 2)

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	สันเขาหินแตก
ทิศใต้	ติดต่อกับ	สันเขาทดสอบ (บ้านโนง่า)
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	สันเขาจรณา (บ้านชอยประเสริฐ)
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	สันเขาน้ำร้อน

การคมนาคมเข้าสู่พื้นที่ เดินทางไปตามถนนสายสามแยกควนรา - กิ่งอำเภอวิภาวดี ไปถึงสามแยกช่องลมเลี้ยวขวาไปตามถนนสาย สามแยกช่องลม - บ้านเคี่ยมเพาะ เมื่อถึงทางเข้าบ้านเคี่ยมเพาะมีถนนสายหนึ่งตรงไปทางทิศตะวันตก ซึ่งเป็นถนนลูกรังในอดีตใช้ลำเลียงไม้ออกนอกพื้นที่ของบริษัทสัมปทานไม้ มีความยาวประมาณ 20 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ 2 ชั่วโมง ก็ถึงบ้านบางจำ การติดต่อกับทางตัวจังหวัดและตัวอำเภอของคนในหมู่บ้านใช้รถปิกอัพของสมาชิกในหมู่บ้านซึ่งมีวันละ 1 เที่ยว/วันที่มีฝนตกก็ไม่สามารถนำรถออกเดินทางได้ เนื่องจากถนนไม่สะดวก การติดต่อกันภายในหมู่บ้านและหมู่บ้านข้างเคียงใช้การเดินทางเท้า และรถจักรยานยนต์ส่วนตัว

ภาพที่ 2 แผนที่แสดงที่ตั้งบ้านบางจำ

1.3 ลักษณะพื้นที่และการตั้งบ้านเรือน

ลักษณะพื้นที่

บ้านบางจำเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง และเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่หนึ่งจึงเป็นหมู่บ้านที่ล้อมรอบไปด้วยป่าไม้ที่ยังอุดมสมบูรณ์ ลักษณะพื้นที่เป็นควนดินเหนียวปนทราย บางบริเวณมีลักษณะเป็นกองหินลอยบ้างเล็กน้อย ชาวบ้านบางจำตั้งบ้านเรือนอยู่ 2 ฝั่งลำห้วยที่ใหญ่

ผ่านหมู่บ้าน พื้นที่ทำกินทั้งหมดของชาวบ้านหมู่บ้านบางจำไม่มีเอกสารสิทธิ์ แต่มีการเสียภาษีบำรุงท้องที่มากกว่า 80 % ของหมู่บ้าน (มีใบกำกับภาษีบำรุงท้องที่)

การตั้งบ้านเรือน

ชาวบ้านตั้งบ้านเรือนเรียงเป็นหลัง ๆ ตามพื้นที่ที่ได้รับการแบ่งปัน (โดยการจับฉลาก) บริเวณสองฝั่งห้วยที่ไหลผ่านตอนกลางของหมู่บ้าน บางหลังตั้งอยู่ริมควนดินตามแต่สภาพพื้นที่จะอำนวยมีพื้นที่ทำกินและทำการเกษตรอยู่รอบ ๆ บ้าน ลักษณะบ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้มุงกระเบื้อง สังกะสีจากและใบทัง บางหลังยังไม่เสร็จสมบูรณ์นักกันด้วยไม้ไผ่สาน และกระสอบปุ๋ยเพื่อบังแดด ลม บางหลังเป็นบ้านชั่วคราว (ขนำ) แต่ละบ้านจะมีทางเชื่อมเดินติดต่อกันได้

2 ข้อมูลทางชีวภาพ

ทรัพยากรสัตว์ป่าที่สำคัญ ณ อุทยานแห่งชาติแก่งกรุง สามารถสรุปผลการศึกษาดังนี้ คือ สัตว์กึ่ง พบ 11 ชนิด ได้แก่ กระเจง เก้งธรรมดา เก้งหม้อ กวาง กระทิง วัวแดง เลียงผา หมูป่า ช้าง สมเสร็จ กูปรี

สัตว์ผู้ล่า พบ 11 ชนิด ได้แก่ เสือปลา เสือโคร่ง เสือดาว / เสือด้า เสือไฟ เสือลายเมฆ แมวดาว หมิวาย หมิวขอ หมิวหมา หมิวไม้ หมิวโน

สัตว์กลุ่มลิง พบ 9 ชนิด ได้แก่ ลิงกัง ลิงเสน ลิงแสม ลิงอ้ายเจียะ ลิงจุ่น/นางอาย /ลิงลมชะนี ธรรมดา ชะนีมือดำ ค่างเทาหรือค่างหงอก ค่างดำ

สัตว์กลุ่มเลี้ยงกลาน พบ 27 ชนิด ได้แก่ งูสามเหลี่ยม งูเห่า งูเหลือม งูสิง/งูเห่าทะเล งูหลาม งูปล้องทอง งูกะปะ งูจงอาง งูเขียวหัวจิ้งจก งูเขียวหางไหม้ เขี้ย ตะกวด/แลน เหาช้าง เต่าจักร เต่าเหลือง เต่าหกดำ เต่าหับ ตะพานแก้มแดง กิ้งก่ายักษ์ กิ้งก่าหัวแดง กิ้งก่าหัวน้ำเงิน กิ้งก่าบิน ตุ๊กแกบ้าน สีเทา จิ้งจกบ้านหางเรียบ จิ้งจกหางนวม จิ้งเหลนเขาเกล็ดเรียบ จิ้งเหลน

สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ พบ 7 ชนิด

3. ข้อมูลทางประชากร เศรษฐกิจและสังคม

ประชากร ศาสนา

บ้านบางจำมีคนอาศัยอยู่จำนวน 56 ครัวเรือน มีประชากรแยกเป็นชาย 104 คน เป็นหญิง 102 คน รวมประชากรทั้งหมด 206 คน ชาวบ้านบางจำทุกคนนับถือศาสนาพุทธ สัญชาติไทย เชื้อชาติไทย

และส่วนใหญ่เป็นคนที่ยอพยพมาจากจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งมีลักษณะนิสัยที่เชื่อเพื่อเชื่อแม่ รักสงบ พึ่งพาอาศัยกันและกัน รู้รักสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจกัน โดยมีผู้อาวุโสในหมู่บ้านเป็นแกนนำ เป็นผู้ที่คลี่คลายปัญหาที่เกิดขึ้นและเป็นผู้นำในการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน พัฒนาถนน เป็นต้น

การศึกษา

ในหมู่บ้านไม่มีโรงเรียนสอนหนังสือ เมื่อเด็กย่างเข้าสู่วัยเรียนต้องพาไปฝากกับญาติๆ ที่อยู่ใกล้โรงเรียน ส่วนใหญ่ไปฝากเรียนที่จังหวัดนครศรีธรรมราช เพราะชาวบ้านมีญาติอยู่ที่นี่ เด็กผู้ชายบางคนพ่อแม่พาไปฝากให้อยู่กับพระที่วัดใกล้โรงเรียน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงการศึกษาของคนในชุมชน

ระดับการศึกษา	จำนวน
ป.4 - 6	ส่วนใหญ่
ม.3	11
ม.6	6
ปวช.3	4
ปวส.2	3
ปริญญาตรีขึ้นไป	2
กำลังเรียน	27

สภาพเศรษฐกิจ

อาชีพหลัก : ชาวบ้านบ้านบางจำมีอาชีพหลักคือการทำสวน แบ่งได้เป็น 2 ประเภท

1. สวนผสมผสมผสาน เป็นการปลูกไม้ผลหลายชนิดรวมในพื้นที่เดียวกัน เช่น ทุเรียน สะตอ กาแฟ โกโก้ มังคุด เงาะ หลายชนิดรวมกัน เป็นต้น

2. การปลูกพืชเชิงเดี่ยว เป็นการปลูกพืชชนิดเดียวในสวน เช่น ยางพารา กาแฟ บางส่วนมีการทำไร่ข้าวโพด ไร่ขิงและถั่วลิสง เป็นต้น เมื่อถึงฤดูกาลทำนาชาวบ้านบางส่วนที่มีที่นาที่จังหวัดนครศรีธรรมราชก็จะเดินทางกลับไปทำนาปีละ 1 ครั้ง

อาชีพเสริม : นอกจากอาชีพหลักคือทำสวนแล้ว ชาวบ้านบ้านบางจำยังมีการเลี้ยงไก่ วัว และปลาซึ่งส่วนใหญ่เป็นปลากินพืช แต่มีปริมาณไม่มาก ส่วนใหญ่จะเลี้ยงไว้เพื่อบริโภคเองในหมู่บ้านมากกว่าที่จะขายออกนอกหมู่บ้าน

สำหรับรายได้และรายจ่ายของคนในชุมชนโดยเฉลี่ย มีดังนี้

1. รายได้เฉลี่ย/ปี/ครอบครัว ไม่เกิน 50,000 บาท ต่อปี
2. รายจ่ายเฉลี่ย/ปี/ครอบครัว ไม่เกิน 50,000 บาท ต่อปี
3. ภาระหนี้สินเฉลี่ย/ครอบครัว 30,000 บาท (เป็นหนี้เก่าและหนี้เพื่อการลงทุนทางด้าน การเกษตร)
4. แหล่งเงินกู้ สมาชิกในหมู่บ้านและธนาคารหมู่บ้าน(ออมทรัพย์ของชุมชน)

กิจกรรม	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.			
ภาคเกษตร															
สวนผลไม้							←	→							
ยางพารา (เปิดกรีด)	←	→				←	→								
กาแฟ (เก็บ)	←	→										←	→		
ผักสวนครัว (ปลูก,เก็บ)	←	→											←	→	
เลี้ยงสัตว์ (ไก่,เปิด,หมู, วัว ฯลฯ)	←	→												←	→
นอกภาคเกษตร															
รับจ้าง (นอกชุมชน)				←	→										
อื่นๆ															
-บริการ (ท่องเที่ยว)	←	→								←	→			←	→

ตารางที่ 2 กิจกรรมการประกอบอาชีพประจำปีของชุมชน

ที่ดินทำกิน	จำนวนครัวเรือน
6 - 10 ไร่	7
11 - 15 ไร่	4
16 - 20 ไร่	10
21 - 30 ไร่	20
31 - 50 ไร่	11
51 ไร่ขึ้นไป	4

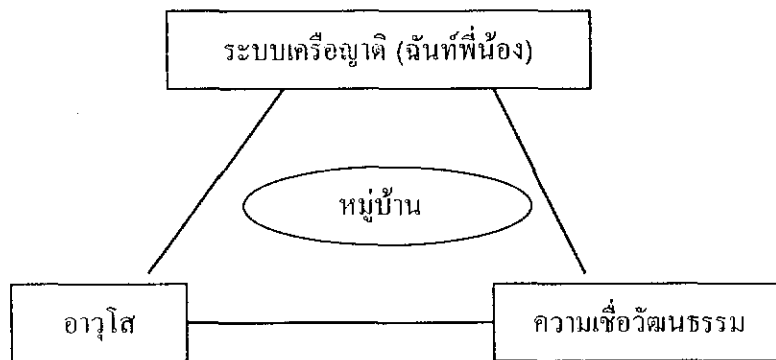
ตารางที่ 3 แสดงการถือครองที่ดิน

ความสัมพันธ์ในชุมชน

บ้านบางจำมีผู้นำตามธรรมชาติโดย มีกลุ่มอาวุโส วัยกลางคนและวัยรุ่นที่สมาชิกยอมรับนับถือ ตระกูลที่เป็นผู้นำอยู่ 4 ตระกูลหลักได้แก่ ฤทธิวงศ์ ทำเสนา สุขบรรจง คงมา ดังนั้นการปกครองของชาวบ้านในบ้านบางจำมีปัจจัยหลายอย่างมาประกอบกัน เช่น ระบบเครือญาติ (ฉันทพี่น้อง) ผู้อาวุโส ความเชื่อและวัฒนธรรมข้อปฏิบัติพื้นฐานในการปกครองหมู่บ้านที่ทุกคนร่วมกันตั้งขึ้นมาคือ

1. ไม่เล่นการพนัน
2. ไม่ลักขโมย
3. ไม่เบียดเบียนชีวิตและทรัพย์สินของผู้อื่น (ไม่ฆ่ากันเอง)

นอกจากข้อตกลงในเบื้องต้นแล้ว ผู้นำกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้านยังมีการประชุมกันอยู่เนืองนิตย์โดยยอมรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกแล้ววางแผนสรุปข้อตกลงร่วมกันดังแสดงในภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ความสัมพันธ์ และ โครงสร้างอำนาจของชุมชนบางจำ

ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม

บ้านบางจำเป็นหมู่บ้านชนบททางภาคใต้ ประกอบกับเป็นชุมชนที่คนอพยพมาจากจังหวัด นครศรีธรรมราช และส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน ธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมจึงไม่มีความแตกต่างกันกับหมู่บ้านอื่น ๆ ทางภาคใต้ เช่น ประเพณีวันสารทเดือนสิบ วันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันลอยกระทง ประเพณีการร้องเพลงบอกในงานบุญ และการลงแขกเกี่ยวข้าว เป็นต้น

4. แหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มน้ำคลองยัน

1.) บ้านนครบางจำ (วิถีชุมชนคนอยู่ร่วมป่า)

ดินแดนแห่งความผูกพัน ระหว่างวิถีของคนกับผืนป่าที่อุดมสมบูรณ์ เป็นรูปแบบการดำรงชีวิตที่อยู่ร่วมกันอย่างลงตัว เรียบง่ายแบบชาวบ้าน และชุมชนแห่งนี้ยังเที่ยวพร้อมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่งดงามและน่าหลงใหล ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี 2528 มีพื้นที่ประมาณ 2,004 ไร่ ตั้งอยู่หมู่ที่ 15 ตำบลตะกุกเหนือ กิ่งอำเภอวิภาวดี จังหวัดสุราษฎร์ธานี อยู่ห่างจากตัวเมืองประมาณ 80 กิโลเมตร มีประชากร 56 ครัวเรือน และมีอาณาเขตติดต่อกับอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง

การเดินทาง

จากจังหวัดสุราษฎร์ธานีไปตามทางหลวงหมายเลข 41 ถึงสี่แยกควนรา (เสวียด) ระยะทางประมาณ 40 กิโลเมตร จากสี่แยกควนราไปตามเส้นทาง รพช. ถึงสามแยกช่องลมระยะทางประมาณ 14 กิโลเมตร และจากบ้านช่องลมถึงบ้านนครบางจำเป็นถนนลูกรังสลับถนนดิน ระยะทาง 26 กิโลเมตร (ฤดูฝนรถปิกอัพไม่สามารถใช้การได้ ต้องใช้รถขับเคลื่อนสี่ล้อ) รวมระยะทางจากสุราษฎร์ธานีถึงบ้านนครบางจำประมาณ 80 กิโลเมตร โดยมีรถปิกอัพโดยสารของชุมชนวิ่งระหว่างนครบางจำ - อำเภอพุนพิน ให้บริการวันละ 1 เที่ยว รถจอดที่สถานีรถไฟพุนพิน ออกเวลาประมาณ 11.00 น.และขาหลักออกจากหมู่บ้านประมาณเวลา 06.30 น.

2.) จุดชมวิวดาไทรน้อย

อยู่ทางด้านทิศใต้ของหมู่บ้านนครบางจำ ระยะทางประมาณ 500 เมตร เป็นจุดชมทะเลหมอกในยามเช้า และสามารถชมภูมิทัศน์บ้านนครบางจำในมุมสูงได้อีกด้วย

3.) จุดชมวิวดานูมาน

จุดชมวิวและชมทัศนียภาพป่าต้นน้ำคลองยัน หรือชมพระอาทิตย์ลับขอบฟ้าในยามเย็น ต้องเดินเท้าจากหมู่บ้านนครบางจำไปทางด้านทิศใต้ ระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร

4.) น้ำตกโตนบางจำ

เป็นน้ำตกขนาดกลาง อยู่ในบริเวณหมู่บ้านนครบางจำ ทางด้านทิศใต้ ความสูงประมาณ 25 เมตร และยาว 50 เมตร

5.) บ่อน้ำร้อน

ลักษณะเป็นธารน้ำร้อนโดยมีบ่อน้ำเดือดขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.20 -1.50 เมตร จำนวน 3 บ่อ อุณหภูมิประมาณ 85 องศาเซลเซียส อยู่ใจกลางป่าอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง ต้องเดินเท้าจากบ้านนครบางจำ ไปทางทิศตะวันตก ระยะทางประมาณ 9 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินเท้าประมาณ 3 ชั่วโมง บริเวณใกล้บ่อน้ำร้อนเป็นดินโป่งและมีสัตว์ชุกชุม ในตอนเช้าอากาศเย็นกระทบกับความร้อนทำให้เกิดเป็นไอระเหยงกลายเป็นหมอกปกคลุมไปทั่วบริเวณ และกระแสความร้อนจากบ่อจะไหลไปบรรจบกับธารน้ำเย็นในบริเวณใกล้เคียงแล้วไหลลงสู่คลองยัน

6.) ดงไม้เจียงรุณ

“เจียงรุณ” คือชื่อที่ชาวบ้านใช้เรียกไม้เฒ่าขนาดใหญ่มากชนิดหนึ่ง ที่ขึ้นอยู่ในป่าต้นน้ำคลองยัน ตรงแนวเทือกเขาแคบอยู่ระหว่างเขาหินแตกและสันน้ำร้อน ซึ่งมีประมาณ 35 กอในอาณาบริเวณประมาณ 15 ไร่ ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้านนครบางจำ ระยะทางประมาณ 6 กิโลเมตร ต้องเดินป่าและปีนภูเขาค่อนข้างลาดชัน ความโตของลำไม้ไม้เจียงรุณโดยเฉลี่ยเส้นผ่าศูนย์กลาง 23 เซนติเมตร และยาว(สูง)ประมาณ 30-40 เมตร

7.) น้ำตกบางกวาง

มี 2 แห่ง แห่งแรกเป็นน้ำตกขนาดเล็กที่มีความสวยงาม แห่งที่ 2 เป็นน้ำตกขนาดกลาง น้ำจะไหลรวมกันเป็นห้วยบางกวางแล้วไหลลงสู่คลองยัน อยู่ระหว่างทางเดินจากบ้านนครบางจำไปบ่อน้ำร้อน ระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินเท้าประมาณชั่วโมงครึ่ง

8.) น้ำตกโตนเรือบินและบัวผุด

น้ำตกโตนเรือบินเป็นน้ำตกขนาดกลางค่อนข้างใหญ่ ประกอบด้วยชั้นหินน้ำตกถึง 7 ชั้น อยู่ในบริเวณชุมชนกลุ่มบ้านน้ำตก หมู่ที่ 7 ตำบลปากหมาก อำเภอไชยา ห่างจากบ้านนครบางจำประมาณ 15 กิโลเมตร มีเส้นทางรถยนต์เข้าไปถึงน้ำตก

บัวผุด ดอกไม้ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย เป็นพืชตระกูลกาฝาก ที่หาได้ยาก และเป็นดอกไม้ประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีอยู่มากบริเวณกลุ่มบ้านน้ำตกเช่นกัน

9.) น้ำตกบางช้าง

อยู่กลางป่าทางด้านทิศเหนือของบ้านนครบางจำ ระยะทางประมาณ 20 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินเท้าประมาณ 6 ชั่วโมง เป็นน้ำตกชั้นเดียวขนาดกลาง ลักษณะเป็นน้ำตกจากหน้าผา สูงประมาณ 30 เมตร มีพืชพวกมอส เฟิร์น บริเวณใกล้เคียงยังมีน้ำตกเล็ก ๆ ฝรั่งกระจายดูเป็นฝอยสวยงาม และมีแอ่งขนาดใหญ่อยู่ด้านล่าง

10.) หาดปากซุน

หาดทรายกลางป่าริมคลองยัน เป็นจุดตั้งแคมป์พักแรมระหว่างการท่องเที่ยว ใช้เวลาเดินทาง โดยการล่องเรือยาง ประมาณ 4 ชั่วโมง ห่างจากบ้านนครบางจำไปทางด้านทิศใต้ ประมาณ 10 กิโลเมตร

11.) ยวนผึ้งปากห้า

ต้นมะเดื่อขนาดใหญ่ มีผึ้งทำรัง คราวละจำนวนมาก ๆ ในช่วงระหว่างเดือน กุมภาพันธ์- พฤษภาคม เป็นประจำทุกปี อยู่ใกล้หาดปากซุน โดยจะมีชาวบ้านไปเก็บน้ำผึ้ง ช่วงประมาณเดือน เมษายน เรียกว่า "การตีผึ้ง" บางปีที่มีดอกไม้ป่าบานมาก ๆ จะมีผึ้งทำรังมากถึง 50-60 รัง

12.) น้ำตกวิภาวดี

ตั้งอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองยัน หมู่ที่ 8 ต.ตะกุกใต้ กิ่ง อ.วิภาวดี เป็นน้ำตกขนาดใหญ่มี 7 ชั้นสวยงาม การเดินทาง จากจังหวัดสุราษฎร์ธานีไปตามทางหลวงหมายเลข 41 ถึงสี่แยกควนรา เลี้ยวซ้ายเข้าไปตามเส้นทาง รพช. ระยะทาง 35 กิโลเมตร มีป้ายบอกทางเข้าน้ำตกทางขวามือ ระยะทาง 8 กิโลเมตร

13.) ศูนย์ศิลปาชีพบ้านท่านหญิง

ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลตะกุกเหนือ กิ่งอำเภอวิภาวดี เป็นกลุ่มอาชีพทอผ้าของกลุ่มแม่บ้านในพื้นที่ กิ่งอำเภอวิภาวดี ในพระบรมราชานุเคราะห์ของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ

14.) ลำน้ำคลองยัน

เป็นลำน้ำหลักในพื้นที่ เป็นต้นน้ำกำเนิดที่เกิดจากเทือกเขาตอนกลางของพื้นที่ มีความยาวประมาณ 70 กิโลเมตร ความกว้างช่วงต้นน้ำประมาณ 40 เมตร มีน้ำไหลเชี่ยว บางช่วงเป็นแก่งน้ำข้างทางมีต้นไม้ขึ้นตระหง่านอยู่สองฝั่งคลอง มองดูลึกลับ ตอนเหนือบริเวณต้นน้ำคลองยันมีบริเวณที่เรียกว่าหินลาด ประกอบด้วยหน้าผาที่สูงชัน ริมฝั่งคลองมีหินลาดบริเวณกว้าง คลองยันไหลผ่านตลอดกลางของหินลาดทำให้เกิดสภาพธรรมชาติที่สวยงามมาก เหมาะแก่การล่องแก่ง

5. ความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรกับชุมชน

5.1 ชุมชนกับการจัดการทรัพยากร

หมู่บ้านบางจำเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ปากกลางพื้นที่ต้นน้ำ ดังนั้นการที่ชุมชนซึ่งมีความต้องการจะอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว จึงมีข้อตกลงที่จะร่วมกันดูแลรักษาป่า โดยมีกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบางจำ มีหน้าที่ดูแลรักษาป่าที่อยู่รอบชุมชนเนื้อที่ทั้งสิ้น 15,000 ไร่ ปกกันไม่ให้คนใน

หมู่บ้านและนอกหมู่บ้านเข้าไปล่าสัตว์ป่า รวมถึงการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการดูแลป่าและสัตว์ป่า ซึ่งทำให้ในระยะ 10 ปีที่ผ่านมาคนในชุมชนไม่มีการขยายพื้นที่ทำกินเพิ่ม และสามารถป้องกันการเข้ามาลักลอบล่าสัตว์ในพื้นที่ที่ชุมชนมีการดูแลจัดการอยู่ อีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนและความร่วมมือจากภาครัฐในการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ดังกล่าว นอกจากนี้ภายในชุมชนยังมีการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนซึ่งมีหน้าที่ดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากป่า รวมทั้งประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสนับสนุนนโยบายเกี่ยวกับคนกับป่า ซึ่งกลุ่มคณะกรรมการป่าชุมชนที่มีหน้าที่ดูแลการใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชนนี้ทำให้ชุมชนมีรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืน ไม่ทำลายทรัพยากรที่มีอยู่ ทั้งการใช้ไม้ การเก็บหาน้ำผึ้ง การเก็บเห็ด เป็นต้น ซึ่งช่วยสร้างความมั่นใจให้แก่หน่วยงานภาครัฐในระดับหนึ่งว่าชุมชนจะสามารถดำรงชีวิตอยู่กับป่าได้อย่างยั่งยืน

5.2 พัฒนาการด้านการจัดการป่าและทรัพยากรของชุมชน

ภายหลังจากการที่มีชาวบ้านจาก อ.หัวไทรจำนวน 5 ครอบครัวเริ่มเข้ามาเพื่อจับจองที่ทำกินในปี 2526

ปี พ.ศ.	เหตุการณ์
2531	<ul style="list-style-type: none"> - เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ พื้นที่ถูกน้ำท่วม ก้อนหิน ดินทรายถล่มลงมาทับเส้นทาง และทำให้ลำคลองบางจำต้นเขิน มีการประกาศยกเลิกสัมปทานไม้ และสิ้นสุดการบุกเบิกที่ดินทำกิน - เจ้าหน้าที่ป่าไม้อำเภอท่าฉางเข้ามาจับกุมชาวบ้านในข้อหาบุกรุกทำลายป่าไม้ - ชาวบ้านร่วมกันตั้งสหกรณ์ร้านค้าชุมชน - หน่วยงานของรัฐมีโครงการสร้างเขื่อนแก่งกรุงและเริ่มเอาเครื่องจักรกลเข้ามาสร้างเขื่อน
2532-2533	<ul style="list-style-type: none"> - ชาวบ้านรวมตัวคัดค้านการสร้างเขื่อนแก่งกรุงเพราะจะทำให้น้ำท่วมและเสียพื้นที่ป่าสมบูรณ์ ถึง 34,000 ไร่ สัตว์ป่าและแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามจะเสียหาย
2534-2535	<ul style="list-style-type: none"> - รัฐบาลมีมติระงับการสร้างเขื่อน เนื่องจากผู้กระแสการคัดค้านของชาวบ้านไม่ได้กรมป่าไม้ส่งเจ้าหน้าที่มาสำรวจเพื่อจะประกาศพื้นที่ป่าเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ - เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้มาขังชาวบ้านให้ออกจากพื้นที่
2538	<ul style="list-style-type: none"> - ประกาศเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกรุงทับพื้นที่ทั้งหมู่บ้าน - NGOs (โครงการป่า-ทะเลเพื่อชีวิต) เข้ามาทำกิจกรรมในพื้นที่บ้านบางจำ โดยเน้นการให้ความรู้เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเน้นให้ชุมชนอยู่

- ร่วมกับป่าได้
- จัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านบางจำ ปี 2538
 - จัดกิจกรรมปลูกต้นไม้ในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมเนื้อที่ 100 ไร่ บริเวณน้ำตกบางจำเพื่อสร้างจิตสำนึกให้กับชาวบ้านเรื่องการรักสิ่งแวดล้อม
- 2539
- NGOs (โครงการป่า-ทะเลเพื่อชีวิต) ทำกิจกรรมในพื้นที่บ้านบางจำ
 - กันเขตพื้นที่ที่ชาวบ้านอนุรักษ์ป่า 15,000 ไร่ เป็นป่าสมบูรณ์ที่อยู่รอบหมู่บ้าน โดยชาวบ้านช่วยกันดูแลรักษาและเป็นป่าชุมชน
 - จัดตั้งกลุ่มป่าชุมชน ออกระเบียบการใช้ประโยชน์จากป่า
- 2540
- ร่วมกับเจ้าหน้าที่อุทยานจับคนนอกชุมชนที่เข้ามาบุกรุกป่าและยึดพื้นที่ที่ถูกบุกรุก 3 ครั้ง
 - ร่วมปลูกต้นไม้ในพื้นที่ที่ถูกบุกรุก
- 2541
- ชาวบ้านรวมเงินพัฒนาถนนทางเข้าหมู่บ้านเป็นเงิน 150,000 บาท
 - มีชาวบ้านมาบุกรุก พื้นที่ที่ชาวบ้านรักษาไว้
 - NGOs (โครงการป่า-ทะเลเพื่อชีวิต) ทำกิจกรรมในพื้นที่บ้านบางจำอยู่
- 2542
- เริ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อเปิดภาพการอยู่กับป่าของชุมชน
 - ททท. เข้าสนับสนุนการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน
 - อบรมเรื่องการเป็นเจ้าบ้านที่ดี
 - ศึกษาดูงานด้านการท่องเที่ยว
 - จัดตั้งกลุ่มบริการท่องเที่ยวนครบางจำ-อุทยานแห่งชาติแก่งกรุง
 - มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติเข้าไปเที่ยว
 - กรมป่าไม้ส่งนักวิชาการทำการศึกษาความสมบูรณ์ของทรัพยากร ป่าไม้และสัตว์ป่า
 - NGOs (โครงการป่า-ทะเลเพื่อชีวิต) ทำกิจกรรมในพื้นที่บ้านบางจำอยู่
- 2543
- ททท.จ้างมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตสุราษฎร์ธานีศึกษาศักยภาพของทรัพยากรและออกแบบการท่องเที่ยวในหมู่บ้านนครบางจำ
 - NGOs (โครงการป่า-ทะเลเพื่อชีวิต) ทำกิจกรรมในพื้นที่บ้านบางจำอยู่
 - ขยายกิจกรรมการอนุรักษ์ในพื้นที่ใกล้เคียง
 - มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว แต่จำนวนไม่มากนัก
- 2544
- สกว. สนับสนุนชุมชนในการพัฒนากระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยการวิจัย
 - กระทรวงเกษตรฯ สนับสนุนการทำเกษตรกรรมยั่งยืนผ่านโครงการนำร่องเพื่อพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืนของเกษตรกรรายย่อย
 - นักท่องเที่ยวลดจำนวนลงกว่าปี 2543
- 2545
- ปริมาณนักท่องเที่ยวยังคงเดิมโดยเฉลี่ย 1.5 ครั้ง / เดือน

ปี พ.ศ.

เหตุการณ์

- มีการทำกิจกรรมการวิจัยการท่องเที่ยว เกิดการเปลี่ยนแปลงการบริหารการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน จาก 5 ครอบครั้ว เป็นของชุมชนทั้งหมด
- มีสื่อมวลชนเข้าไปทำสารคดีในชุมชน
- กิจกรรมกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืน ยังดำเนินการอยู่

5.3 ปากับการใช้ประโยชน์ของชุมชน

บ้านบางจำมีพื้นที่ป่าชุมชนอยู่รอบ ๆ หมู่บ้าน ชาวบ้านจะใช้ประโยชน์จากป่าที่อยู่รอบบ้านนั้น ลักษณะการใช้ประโยชน์จากป่าของชาวบ้าน คือ

1. เป็นแหล่งอาหารของคนในชุมชน

ชาวบ้านบ้านบางจำได้หาของป่าใช้ประโยชน์และบริโภคตลอดปี

(ตารางที่4 การใช้ประโยชน์ จากทรัพยากร)

ชนิดทรัพยากร	วัตถุประสงค์การใช้	ช่วงเวลาที่ใช้	กลุ่มคนที่ใช้	ผลจากการใช้ทรัพยากรที่ เกิดขึ้น ในชุมชน	
				+	-
ป่าไม้ -ป่าอุทยาน -ป่าอภัยทานใน บริเวณสำนักสงฆ์	-เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร -และตัดไม้มาสร้างที่อยู่อาศัยในบางครั้ง -เป็นแหล่งเก็บลูกไม้เพื่อเป็นต้นพันธุ์สวนผสม -เป็นแหล่งของป่าเช่นน้ำผึ้งผักเหียง เหียง เป็นต้น -ล่าสัตว์มาเป็นอาหาร -ป่าไม้เป็นแหล่งเพื่อการศึกษาและท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	การเก็บลูกไม้ ขอบป่าจะเก็บตามฤดูกาลเช่นเขรียง เก็บในช่วงเดือนมี.ค - พ.ค. การท่องเที่ยวและการศึกษาธรรมชาติในฤดูแล้ง	การใช้ประโยชน์จากป่าไม้กันทุกคนทั้งหมู่บ้านโดยฝ่ายชาย จะเข้าไปใช้ ประโยชน์มากกว่าหญิง การใช้เพื่อการท่องเที่ยวชาวบ้านจำจะใช้ประโยชน์จากคนนอกหมู่บ้าน	ป่าเป็นต้นน้ำลำธารและให้ปุ๋ยธรรมชาติแก่พื้นที่ทำกินที่อยู่ด้านล่าง ป่าเป็นสถานที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า เป็นสถานที่หาของกินขายและเป็นแหล่งต้นพันธุ์ของไม้ผลในสวน เป็นสถานที่ใช้เพื่อการศึกษาและท่องเที่ยว	มีการตัดไม้ทำลาย ป่านอกชุมชนมากและอาจเป็นสาเหตุของการขาดแคลนน้ำต่อไปในอนาคต

ชนิด ทรัพยากร	วัตถุประสงค์การใช้	ช่วงเวลาที่ใช้	กลุ่มคนที่ใช้	ผลจากการใช้ทรัพยากรที่ เกิด ขึ้น ในชุมชน	
				+	-
สัตว์ป่า	-แต่ก่อนล่าเป็น อาหาร ปัจจุบันใช้ เพื่อการท่องเที่ยวและ การศึกษาธรรมชาติ	ส่วนใหญ่ใช้เพื่อการ ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในช่วงฤดูแล้ง	ทั่วไป		
น้ำ -บ่อน้ำ -น้ำฝน -ลำห้วย -คลองบางจำ -คลองยัน(นอก ชุมชน) ลำห้วยที่ไหลลง คลองบางจำมี ชื่อดังนี้ ห้วยตาเขียด ห้วยผู้ใหญ่พร ห้วยตาจิตร ห้วยตาเลียน ห้วยปราบ ห้วยบราสาท น้ำตกนาริรัตน์ น้ำตกบางจำ	น้ำฝนที่ใช้เก็บลงใน โอ่งเก็บไว้บริโภค บ่อน้ำตื้นขุดเป็นแอ่ง ดินเล็ก ๆ ลึก และ เส้นผ่าศูนย์กลาง ประมาณ 1-1.5 เมตร แล้วต่อท่อทำกาลัก น้ำเข้าบ้านใช้เพื่อการ บริโภคและอุปโภค น้ำในลำห้วยใช้เพื่อ การบริโภคและ อุปโภค น้ำในลำห้วยใช้เพื่อ การบริโภค อุปโภค น้ำในคลองบางจำ สูบน้ำมาใช้ใน การเกษตร น้ำในคลองยันเป็น แหล่งสัตว์น้ำตาม ธรรมชาติ ชาวบ้าน มักจะ ไปจับปลาหรือ สัตว์น้ำในบริเวณ ดังกล่าว	ใช้ทุกวันทั้งกิน และ การใช้อาบ ซักล้าง และการเกษตร ขุดน้ำหลากและขุด ชาวบ้านจะมาขวนหา กุ้งในคลองบางจำ ครัวเรือนที่ใช้ลำห้วย 1 ครัวและวัด 1 ครัว 2 ครัว 1 ครัว 1 ครัว 1 ครัว 1 ครัว	น้ำกินแต่ละ ครัวเรือนเลือกแหล่ง น้ำไม่เหมือนกัน แล้วแต่สภาพทาง กายภาพว่า เหมาะสมขุดบ่อน้ำ ต้นทำกาลักน้ำ หรือรองน้ำฝนและ สูบน้ำจากลำห้วย (ยัง ไม่ทราบว่าครัวเรือน ไหนใช้น้ำกินจาก แหล่งไหนมากเท่า ไหร่) คลองยันอยู่นอกเขต หมู่บ้านอื่นมาจับ ปลาเสมอ	มีแหล่งน้ำสะอาด หลายแหล่งน้ำทำให้ ชาวบางจำไม่ขาดน้ำ กินน้ำใช้ในการทำ การเกษตร คลองยันเป็นแหล่ง ทรัพยากรสัตว์น้ำหลาย ชนิด	การมีน้ำอุดม สมบูรณ์ทำให้มี การใช้น้ำกินใน ปริมาณมากโดย ไม่คำนึงถึงผู้ใช้ใน ตอนล่าง

ชนิด ทรัพยากร	วัตถุประสงค์ การใช้	ช่วงเวลาที่ใช้	กลุ่มคนที่ใช้	ผลจากการใช้ทรัพยากรที่ เกิดขึ้น ในชุมชน	
				-	+
สัตว์น้ำ	เป็นอาหาร	เวลาว่างจาก งานสวน	ชาวบ้านจำและ ชาวบ้านต่าง หมู่บ้านเข้าออก	ชาวบ้านจำจับกุ้งคลองบาง จำไว้ทำกะปิ ใช้ใน ครัวเรือน ส่วนสัตว์น้ำและสัตว์ปลา นั้นจะไปจับที่คลองยัน เพื่อ เป็นอาหารในครอบครัว หรือขายเป็นรายได้	มีชาวบ้านต่างหมู่บ้านเข้า มาจับสัตว์ น้ำที่ด้วยการระเบิดปลานั้น ทำลายสัตว์น้ำในคลองซึ่ง เป็นการทำลายทรัพยากร สัตว์น้ำ
แร่(ทราย)	ชาวบ้านนำ ทรายในคลอง บางจำมาเป็น ส่วนผสมในการ ก่อสร้างหรือ บ้านเรือน	ไม่แน่นอน แล้วแต่ความ จำเป็นในการ สร้างสิ่งก่อสร้าง	ชาวบ้านบางจำ	มีวัสดุในการก่อสร้างโดย ไม่ต้องซื้อ	ยังไม่มีกานำทรายไปใช้ อย่างอื่น แต่ถ้านำมาใช้ มากอาจทำให้ตลิ่งพังได้
ดิน	ใช้เพื่อ การเกษตรทำ สวน	ตลอดปี	ทุกครัวเรือน	ปัจจุบันดินค่อนข้างอุดม สมบูรณ์ปลูกพืชอะไรก็ขึ้น ได้ดี เป็นเพราะด้านบน ที่ดินทำกินเป็นป่าสมบูรณ์ ในหน้าน้ำนั้นน้ำจะพัดพา ปุ๋ยธรรมชาติมาสู่แหล่ง ที่ดินทำกินซึ่งหากพื้นที่ดิน ทำกินมีพืชคลุมดินจะกัก ดินและปุ๋ยที่น้ำชะลงมาได้ ถึงปีละ 3-4 นิ้ว	ดินอาจจะขาดปุ๋ยฟอสเฟต และไปแต่สเทียมทำให้ ชาวบ้านยังต้องใช้ปุ๋ยเคมี ในการทำให้ต้นไม้ออกดอก ออกผล ปัจจุบันชาวบ้านจะ ใส่ปุ๋ยเคมีเพราะมี ประสบการณ์ว่าใส่แล้วจะ ทำให้ติดดอกติดผลดี

2. เป็นแหล่งยาสมุนไพร

นอกจากอาหารและของป่าที่ชาวบ้านบางจำนำมาใช้ประโยชน์แล้ว ก็ยังมีสมุนไพรที่อยู่ในป่าชุมชนมารักษาโรคแบบพื้นบ้านไทย อาทิ ใช้หว่าด ตาลชางในเด็ก โรคคัน แต่ปัจจุบันใช้ยาสมุนไพรมีอยู่น้อย เนื่องจากความก้าวหน้าทางด้านสาธารณสุข ชาวบ้านได้รับความรู้ทางด้านสุขอนามัย มีอาสาสมัครสาธารณสุขในหมู่บ้าน จะมีแต่เฉพาะบางคนที่ไปหายาสมุนไพรประเภทชูกำลัง เช่น กะทู้ฟ้า หม้างแมลง ปราบธรณี เป็นต้น

3. เป็นแหล่งไม้ใช้สอยสร้างบ้านเรือน

การสร้างบ้านเรือนของชาวบ้านในชุมชนบ้านบางจำในปัจจุบันใช้ไม้จากที่ล้มขนอนไพร ที่อยู่ในที่ตนเองมาเลื่อยสร้างบ้านเรือน ปัจจุบันไม้ล้มขนอนไพรมีจำนวนลดน้อยลงชาวบ้านที่สร้างบ้านใหม่ก็ต้องไปขอไม้จากที่ของเพื่อนบ้านในหมู่บ้าน แต่ถ้าไม่มีก็ต้องขออนุญาตจาก คณะกรรมการป่าชุมชนเพื่อตัดไม้ที่อยู่ปลายไร่ของตัวเองจะไปตัดไม้ในป่าแก่ (ป่าที่ยังสมบูรณ์) ไม่ได้ และต้องนำมาสร้างบ้านจริง ๆ คณะกรรมการจะพิจารณาให้ตามความเหมาะสม

4. เป็นแหล่งเชื้อเพลิงของชุมชน

ชาวบ้านในชุมชนบ้านบางจำเมื่อในอดีต ก็ได้ใช้ประโยชน์จากไม้ที่ล้มขนอนไพร มาเป็น เชื้อเพลิงในการหุงต้ม แต่ในปัจจุบันชาวบ้านได้นำเอากิ่งไม้ยาวพารามาใช้แทนและบางครั้งเรือนมีการ ใช้ก๊าซในการหุงต้ม

5.4 กฎระเบียบการอยู่ในชุมชนและการใช้ป่าชุมชน

นอกจากการดูแลคุ้มครองป่าไม้ของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ ที่มีอยู่จำนวนน้อยคน และใน ส่วนของชาวบ้านก็มีกฎระเบียบข้อตกลงร่วมกันของสมาชิกในชุมชน ตั้งแต่ปี 2528

1. การห้ามเล่นการพนันในหมู่บ้าน
2. ไม่ลักขโมย
3. ไม่ฆ่ากันในหมู่บ้าน
4. ไม่บุกรุกทำลายป่าเพิ่ม

หากผู้ใดกระทำผิดหรือละเมิดข้อตกลงที่วางไว้ ให้อยู่ในดุลยพินิจของชาวบ้านทุกคนใน หมู่บ้าน โดยเฉพาะผู้นำและผู้อาวุโส

ทั้งนี้การรักษากฎระเบียบของชุมชนเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ มีการตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน ขึ้น โดยมีนายประสพ บัวเมือง เป็นประธาน ส่วนกรรมการคนอื่น ๆ เป็นสมาชิกในหมู่บ้าน เมื่อมี เหตุการณ์เกิดขึ้นชาวบ้านก็สามารถแก้ไขได้ทันที่

5.5 กลุ่ม/องค์กรชุมชนและเครือข่ายในการจัดการทรัพยากร

ในการดำเนินงานด้านการจัดการป่าและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนบางจำ โดยเฉพาะด้าน การท่องเที่ยวมีองค์กรทั้งภายในและภายนอกชุมชนเข้ามาร่วมสนับสนุน ดังนี้

ชื่อองค์กร	วัตถุประสงค์	แนวทางกิจกรรม
1.อุทยานแห่งชาติแก่งกรุง	- ดูแลรักษาป่า สัตว์ป่า	- ออกตรวจป่า - ตั้งจุดตรวจคนเข้า-ออก - ปราบปรามการทำลายป่า
2.เกษตรตำบล	- ส่งเสริมการทำเกษตร	- แจกพันธุ์ไม้และปุ๋ย
3.ททท.	- ส่งเสริมการท่องเที่ยว	- สำรวจแหล่งท่องเที่ยว - ช่วยประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว - แนะนำแนวทางการจัดการ
4.โครงการป่า-ทะเลเพื่อชีวิต	- เสริมสร้างการเรียนรู้ให้กับชุมชน - แนะนำแนวทางการอยู่ร่วมกับป่า - เสริมความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน	- แนะนำเรื่องการจัดการ - จัดเวทีฝึกอบรม ประชุม สัมมนา เพื่อเสริมกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชน - ประสานงานกับภาครัฐ - เป็นที่ปรึกษา
5.อบต.	- สนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม	- จัดเดินสำรวจป่า - ให้งบประมาณชุมชน
6.สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่11	- ส่งเสริมการรักษาสิ่งแวดล้อม	- สนับสนุนงบประมาณ - ให้ข้อมูลกับชุมชน
7.สาธารณสุขอำเภอ	- ดูแลสุขภาพชาวบ้าน	- สนับสนุนยา - ให้คำแนะนำ - ฝึกอบรม อสม.
8.โครงการนำร่องเพื่อพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืนของเกษตรกรรายย่อย(ภาคใต้ตอนบน)	- ส่งเสริมการทำระบบเกษตรกรรมยั่งยืน - เสริมความเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชน	- แนะนำเรื่องการทำเกษตรกรรมยั่งยืน - จัดเวทีฝึกอบรม ประชุม สัมมนา เพื่อเสริมกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชน - สนับสนุนงบประมาณ

ตารางที่5 กลุ่ม/องค์กรชุมชนในและนอกชุมชนด้านการจัดการป่าและทรัพยากรธรรมชาติบางจำ

บทที่ 4. ผลการวิจัย

ผลที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์

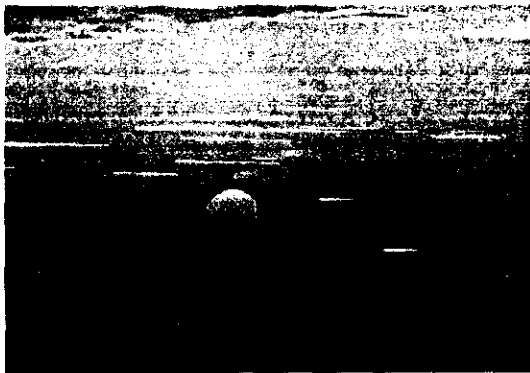
1. สถานที่ และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ละแห่งในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน

ปัจจุบันสถานที่ในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยันที่กำหนดให้มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่

1.) บ้านนครบางจำ (วิถีชุมชนคนอยู่ร่วมป่า) เป็นรูปแบบการดำรงชีวิตที่อยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนกับทรัพยากรธรรมชาติ ก่อตั้งขึ้นเมื่อปลายปี 2527 มีพื้นที่ประมาณ 2,004 ไร่ ตั้งอยู่หมู่ที่ 15 ตำบลตะกุกเหนือ กิ่งอำเภอวิภาวดี จังหวัดสุราษฎร์ธานี อยู่ห่างจากตัวเมืองประมาณ 80 กิโลเมตร มีประชากร 56 ครัวเรือน และมีอาณาเขตติดต่อกับอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง

2.) จุดชมวิวดำไพรน้อย อยู่ทางด้านทิศใต้ของหมู่บ้านนครบางจำ ระยะทางประมาณ 500 เมตร เป็นจุดชมทะเลหมอกในยามเช้า และสามารถชมภูมิทัศน์บ้านนครบางจำในมุมสูงได้อีกด้วย

3.) จุดชมวิวดำไพรน้อย

จุดชมวิวดำไพรน้อยและชมทัศนียภาพป่าต้นน้ำคลองยัน หรือชมพระอาทิตย์ลับขอบฟ้าในยามเย็น ต้องเดินเท้าจากหมู่บ้านนครบางจำไปทางด้านทิศใต้ ระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร

4.) น้ำตกโตนบางจำ เป็นน้ำตกขนาดกลาง อยู่ในบริเวณหมู่บ้านนครบางจำ ความสูงประมาณ 25 เมตร และยาว 50 เมตร

5.) บ่อน้ำร้อน ลักษณะเป็นธารน้ำร้อน โดยมีบ่อน้ำเดือดขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.20 -1.50 เมตร จำนวน

3 บ่อ อุณหภูมิประมาณ 85 องศาเซลเซียส อยู่ใจกลางป่าอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง ต้องเดินเท้าจากบ้านนครบางจำ ไปทางทิศตะวันตก ระยะทางประมาณ 9 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินเท้าประมาณ 3 ชั่วโมง บริเวณใกล้บ่อน้ำร้อนเป็นดินโป่งและมีสัตว์ชุกชุม ในตอนเช้าอากาศเย็นกระทบกับความร้อนทำให้เกิดเป็นไอระเหยงกลายเป็นหมอกปกคลุมไปทั่วบริเวณ และกระแสความร้อนจากบ่อจะไหลไปบรรจบกับธารน้ำเย็นในบริเวณใกล้เคียงแล้วไหลลงสู่คลองยัน

6.) ดงไม้เจียงรุณ "เจียงรุณ" คือชื่อที่ชาวบ้านใช้เรียกไม้ไผ่ขนาดใหญ่มากชนิดหนึ่งที่ขึ้นอยู่ในป่าต้นน้ำคลองยัน ตรงแนวเทือกเขาแคบอยู่ระหว่างเขาหินแตกและสันน้ำร้อน ซึ่งมีประมาณ 35 กอในอาณาบริเวณประมาณ 15 ไร่ ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้านนครบางจำ ระยะทางประมาณ 6 กิโลเมตร ต้องเดินป่าและปีนภูเขาค่อนข้างลาดชัน ความโตของลำไม้ไผ่เจียงรุณโดยเฉลี่ยเส้นผ่าศูนย์กลาง 23 เซนติเมตร และยาว (สูง) ประมาณ 30-40 เมตร

7.) น้ำตกบางกวาง มี 2 แห่ง แห่งแรกเป็นน้ำตกขนาดเล็กที่มีความสวยงาม แห่งที่ 2 เป็นน้ำตกขนาดกลาง น้ำจะไหลรวมกันเป็นห้วยบางกวางแล้วไหลลงสู่คลองยัน อยู่ระหว่างทางเดินจากบ้านนครบางจำไปบ่อน้ำร้อน ระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินเท้าประมาณชั่วโมงครึ่ง

8.) น้ำตกโตนเรือบินและบัวผุด เป็นน้ำตกขนาดกลางค่อนข้างใหญ่ ประกอบด้วยชั้นหินน้ำตกถึง 7 ชั้น อยู่ในบริเวณชุมชนกลุ่มบ้านน้ำตก หมู่ที่ 7 ตำบลปากหมาก อำเภอไชยา ห่างจากบ้านนครบางจำประมาณ 15 กิโลเมตร มีเส้นทางรถยนต์เข้าไปถึงน้ำตก

บัวผุด ดอกไม้ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย เป็นพืชตระกูลกาฝาก ที่หาดูได้ยาก และเป็นดอกไม้ประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีอยู่มากบริเวณกลุ่มบ้านน้ำตกเช่นกัน

9.) **น้ำตกบางช้าง** อยู่กลางป่าทางด้านทิศเหนือของบ้านนครบางจำ ระยะทางประมาณ 20 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินเท้าประมาณ 6 ชั่วโมง เป็นน้ำตกชั้นเดียว ขนาดกลาง ลักษณะเป็นน้ำตกจากหน้าผา สูงประมาณ 30 เมตร มีพืชพวกมอส เฟิร์น บริเวณใกล้เคียง ยังมีน้ำตกเล็ก ๆ ทุ่งกระจายดูเป็นฝอยสวยงาม และมีแอ่งขนาดใหญ่อยู่ด้านล่าง

10.) **หาดปากซุน** - หาดทรายกลางป่าริมคลองยัน เป็นจุดตั้งแคมป์พักแรมระหว่างการล่องแก่ง ใช้เวลาเดินทางโดยการล่องเรือยาง ประมาณ 4 ชั่วโมง ห่างจากบ้านนครบางจำไปทางด้านทิศใต้ ประมาณ 10 กิโลเมตร

11.) **ยวนผึ้งปากซำ** ต้นมะเดื่อขนาดใหญ่ มีผึ้งทำรัง ครวละจำนวนมากๆ ในช่วงระหว่างเดือน กุมภาพันธ์-พฤษภาคม เป็นประจำทุกปี อยู่ใกล้หาดปากซุน โดยจะมีชาวบ้านขึ้นไปเก็บน้ำผึ้ง ช่วงประมาณเดือน เมษายน เรียกว่า "การตีผึ้ง" บางปีที่มีดอกไม้ป่าบานมาก ๆ จะมีผึ้งทำรังมากถึง 50-60 รัง

12.) **น้ำตกวิภาวดี** ตั้งอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองยัน หมู่ที่ 8 ต.ตะกุกใต้ กิ่ง อ.วิภาวดี เป็นน้ำตกขนาดใหญ่มี 7 ชั้นสวยงาม การเดินทาง จากจังหวัดสุราษฎร์ธานีไปตามทางหลวงหมายเลข 41 ถึงสี่แยกควนรา เลี้ยวซ้ายเข้าไปตามเส้นทาง รพช. ระยะทาง 35 กิโลเมตร มีป้ายบอกทางเข้าน้ำตกทางขวามือ ระยะทาง 8 กิโลเมตร

13.) ศูนย์ศิลปาชีพบ้านท่านหญิง ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลตะกุกเหนือ กิ่งอำเภอวิภาวดี เป็นกลุ่มอาชีพทอผ้าของกลุ่มแม่บ้านในพื้นที่ กิ่งอำเภอวิภาวดี ในพระบรมราชานุอุปถัมภ์ของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ

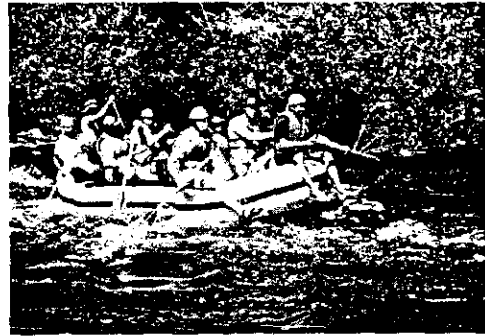

บริเวณต้นน้ำคลองยันมีบริเวณที่เรียกว่าหินลาด ประกอบด้วยหน้าผา ที่สูงชัน ริมฝั่งคลองมีหินลาดบริเวณกว้าง คลองยันไหลผ่านตลอดกลางของหินลาด ทำให้เกิดสภาพธรรมชาติที่สวยงามมาก เหมาะแก่การล่องแก่ง

พระบรมราชินีนาถ

14.) ลำน้ำคลองยัน เป็นลำน้ำ

หลักในพื้นที่ เป็นต้นน้ำกำเนิดที่เกิดจากเทือกเขาตอนกลางของพื้นที่ มีความยาวประมาณ 70 กิโลเมตร มีน้ำไหลเชี่ยว บางช่วงเป็นแก่งด้านข้างของคลองมีต้นไม้ขึ้นหนาที่บ ตอเหนือ

สถานภาพ สาเหตุ และแนวทางแก้ไขการจัดการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ในชุมชนโดยองค์กรชุมชน

1.) สถานภาพการท่องเที่ยวบ้านบางจำตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ด้วยไม่มีเอกสารใดรองรับสิทธิในที่ดินทำกิน เนื่องจากชุมชนอยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ แม้จะตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ และอยู่กับป่าได้ก็ตาม ดังนั้นการแสวงหาพันธมิตรเพื่อให้สาธารณชนภายนอกมารับทราบถึงการตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ป่าจึงเป็นสิ่งที่ชุมชนได้ดำเนินการ โดยกลางปี พ.ศ. 2540 ชุมชนได้เชิญคณาจารย์จากสถาบันต่างๆ ในจังหวัดสุราษฎร์ธานีมาพักผ่อนและพูดคุยแลกเปลี่ยนในชุมชน

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนเป็นประเด็นหนึ่งของการพูดคุยเนื่องจากเห็นว่ามีแหล่งท่องเที่ยว มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และในต้นปี 2541 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้เข้ามาสำรวจแหล่งท่องเที่ยวและส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนด้วยการให้ความรู้ และช่วยประชาสัมพันธ์ หลังจากนั้นเริ่มมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ (ดังข้อมูลในตาราง) โดยเป็นการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น เดินป่าศึกษาธรรมชาติ ดูนก เล่นน้ำตก เที่ยวจุดชมวิว และการล่องแก่งคลองยัน โดยทางชุมชนได้จัดตั้งกลุ่มบริการการท่องเที่ยว โดยในช่วงแรกใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น การทำแพไม้ไผ่เพื่อใช้ในการล่องแก่ง แต่มีข้อเสียคือไม่ปลอดภัย และใช้ได้ครั้งเดียวทิ้ง ซึ่งเป็นการทำลายธรรมชาติ จึงมีแนวคิดในการที่จะระดมทุนของคนในชุมชนเพื่อซื้ออุปกรณ์ในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว แต่เนื่องจากขาดเงินทุน อุปกรณ์มีราคาสูง และประสบการณ์ของกลุ่มธุรกิจชุมชนที่ล้มเหลว เช่น สหกรณ์รถหมู่บ้าน ทำให้สมาชิกในชุมชนไม่กล้าที่จะลงทุน

ขณะเดียวกันภาคเอกชนภายนอกได้พยายามที่จะลงทุนเองในชุมชน ทำให้มีแกนนำในชุมชน 5 ครอบครัว ได้ร่วมมือกันลงทุนเป็นเงิน 100,000 บาท โดยถือหุ้นๆละ 20,000 บาทในเบื้องต้น เพื่อชิงโอกาสการลงทุนกับภาครัฐกิจภายนอกและเป็นการนำร่อง โดยต่อมาได้เปิดขายหุ้นให้กับสมาชิกในชุมชนทั่วไป เพื่อให้ชุมชนได้เป็นเจ้าของธุรกิจเอง

ตารางที่ 6 แสดงจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าไปเที่ยวบ้านบางจำ

วัน / เดือน / ปี	กลุ่มนักท่องเที่ยว	จำนวน	หมายเหตุ
10 ธ.ค. 2541	นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจากเกาะสมุย	3	
28 ธ.ค. 2541	นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจากเกาะสมุย	5	
8 ก.พ. 2542	พยาบาล จาก มอ.หาดใหญ่	8	
27 ก.พ.2542	คณะทัวร์จากบริษัทซีไอทัวร์หาดใหญ่	10	
12 มี.ค. 2542	พยาบาลจากโรงพยาบาลสุราษฎร์ธานี	8	
17 มี.ค. 2542	นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจากเกาะสมุย	2	
20 มี.ค. 2542	คณะทัวร์จากบริษัทซีไอทัวร์หาดใหญ่	8	
30 เม.ย. 2542	คณะทัวร์จากบริษัทซีไอทัวร์หาดใหญ่	15	
7 พ.ค. 2542	นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจากเกาะสมุย	3	
14 พ.ค. 2542	คณะทัวร์จากบริษัทซีไอทัวร์หาดใหญ่	10	
29 พ.ค. 2542	จากกรุงเทพฯ	8	
10 มิ.ย. 2542	นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจากเกาะสมุย	2	
30 มิ.ย. 2542	คณะทัวร์จากบริษัทซีไอทัวร์หาดใหญ่	11	ฝรั่ง 3 คน
1 ส.ค. 2542	คณะทัวร์จากบริษัทซีไอทัวร์หาดใหญ่	16	
8 ส.ค. 2542	สื่อมวลชนทีวีช่อง 5 , 7	23	
12 ส.ค. 2542	สื่อมวลชน นิตยสาร เค็มปังท่องเที่ยว	6	
4 ธ.ค. 2542	ชมรมหาดใหญ่ ออฟโรด	42	
22 ธ.ค. 2542	คณะทัวร์บริษัทเมจิกทัวร์ (สุราษฎร์ฯ)	5	
4 ก.พ. 2543	คณะทัวร์บริษัทเมจิกทัวร์ (สุราษฎร์ฯ)	15	
13 ก.พ. 2543	คณะทัวร์บริษัทเมจิกทัวร์ (สุราษฎร์ฯ)	7	
20 ก.พ. 2543	นักท่องเที่ยวต่างชาติจาก จ.กระบี่	5	
22 เม.ย.2543	ชมรมหาดใหญ่ ออฟโรด	36	
16 ก.ค. 2543	นักท่องเที่ยวชาวไทยจากเกาะสมุย	10	

วัน / เดือน / ปี	กลุ่มนักท่องเที่ยว	จำนวน	หมายเหตุ
21 ธ.ค. 2543	คณะทัวร์บริษัทเมจิกทัวร์	8	
29 ม.ค. 2544	นักท่องเที่ยวจาก จ.กระบี่ (เดนมาร์ก)	5	
11 ก.พ. 2544	คณะทัวร์บริษัทสกายไลท์ (สุราษฎร์ฯ)	12	
18 ก.พ. 2544	นักท่องเที่ยวต่างชาติจากเกาะสมุย	5	
5 พ.ค. 2544	คณะทัวร์บริษัทเมจิกทัวร์ (สุราษฎร์ฯ)	3	
22 พ.ค. 2544	สมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	34	
10 ก.ค. 2544	นักท่องเที่ยวจากกรุงเทพฯ	7	
11 ส.ค. 2544	นักท่องเที่ยวจากหาดใหญ่	8	
31 ต.ค. 2544	นักท่องเที่ยวจากกรุงเทพฯ	3	
4 ธ.ค. 2544	นักท่องเที่ยวในสุราษฎร์ธานี	6	
31 ธ.ค. 2544	นักท่องเที่ยวต่างชาติจากกระบี่ (แคนาดา)	4	
2 ก.พ. 2545	นักท่องเที่ยวจากกรุงเทพฯ	6	
16 มี.ค. 2545	นักท่องเที่ยวจากหาดใหญ่	7	
30 มี.ค. 2545	นักท่องเที่ยวจากสุราษฎร์ธานี	5	
28 มี.ค. 2545	นักท่องเที่ยวจากหาดใหญ่	7	
14 ก.ค. 2545	นักท่องเที่ยวจาก จ.ชุมพร	15	
23 ต.ค. 2545	นักท่องเที่ยวจากหาดใหญ่	10	
10 ธ.ค. 2545	นักท่องเที่ยวจากหาดใหญ่	8	
24 ธ.ค. 2545	นักท่องเที่ยวต่างชาติจาก บ.ธรรมทองทัวร์	4	
31 ธ.ค. 2545	นักศึกษาจาก มอ.สุราษฎร์ฯ	10	
8 ม.ค. 2546	นักท่องเที่ยวต่างชาติจาก บ.ธรรมทองทัวร์	4	

หมายเหตุ

ไม่นับรวมสถิติที่มาจากบริษัททัวร์ กับคณะที่มาศึกษาและส่งเสริม
จากจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งหมด 437 คน เป็นคนไทย 395 คน ชาวต่างชาติ 42 คน
แยกเป็น - นักท่องเที่ยวที่มากับบริษัททัวร์ 232 คน
- นักท่องเที่ยวที่มากับกลุ่มหรือชมรม 112 คน
- นักท่องเที่ยวอิสระ 64 คน
- สื่อมวลชน 29 คน

2.) สถานภาพและแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศลุ่มน้ำคลองยัน

ผลจากการดำเนินงาน และการเก็บข้อมูลร่วมกันระหว่างทีมวิจัย และชุมชน รวมทั้งข้อเสนอแนะที่ได้รับจากองค์กรสนับสนุนภายนอกที่เกี่ยวข้อง พบว่าประเด็นที่ยังเป็นข้อจำกัดของการดำเนินงานตามโครงการประกอบด้วย 4 ประเด็นหลัก คือ

1. **บุคลากร** เนื่องจากชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของ ผู้รับประโยชน์ และผลกระทบโดยตรงจากการท่องเที่ยว ดังนั้นชุมชนท้องถิ่นจึงเป็นกลไกและผู้จัดการหลักของในการกำหนดรูปแบบ และกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ ดังนั้นนอกจากการจัดการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์จะต้องเกิดและริเริ่มจากความต้องการของชุมชนท้องถิ่นท้องถิ่นแล้ว คนในชุมชนยังต้องมีศักยภาพและความพร้อมที่จะรองรับ จัดการ และดำเนินงานด้วย เช่น ทักษะและบุคลิกภาพ ด้านการนำเที่ยว การใช้ภาษา เป็นต้น

2. **ทรัพยากร** การท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์บ้านนครบางจำมุ่งเน้นที่การนำจุดเด่นของภูมิประเทศ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติทั้ง ชนิดพันธุ์พืช สัตว์ แหล่งน้ำ รวมถึงองค์ความรู้ท้องถิ่น และภูมิปัญญาของชุมชนเอง ซึ่งเหล่านี้ล้วนเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า และต้องการระบบการจัดการและใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน เพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบทั้งจากทางตรง และทางอ้อมจากการท่องเที่ยว ดังนั้นกระบวนการวางแผน และตัดสินใจกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวจำเป็นต้องมาจากกระบวนการวิเคราะห์ และตัดสินใจจากข้อมูลสถานภาพของทรัพยากรของชุมชนที่เป็นจริง

3. **การบริหารจัดการ** การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยองค์กรชุมชนต้องการรูปแบบของการบริหารจัดการ การแบ่งบทบาทหน้าที่ขององค์กรชุมชนท้องถิ่นที่เหมาะสม และอยู่บนพื้นฐานของ การมีส่วนร่วม และความเป็นธรรมภายในชุมชนเอง เนื่องจากมีประเด็นที่ชุมชนต้องพิจารณาหลายประการ อาทิ การจัดวางกิจกรรมการท่องเที่ยว ด้านการตลาด เช่น ต้นทุน รายได้ การจัดสรรภายในชุมชน กองทุน และด้านการประชาสัมพันธ์ เช่น ข้อมูลและเอกสารเผยแพร่ ต่างๆ เป็นต้น

4. **การประสานความร่วมมือ** และการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก นอกจากชุมชนจะต้องเตรียมความพร้อมภายในชุมชนเองแล้ว การสนับสนุนจากองค์กรภายนอกในด้านต่างๆ เช่น แหล่งทุน การประชาสัมพันธ์ การพัฒนาบุคลากร ยังมีความจำเป็น และยังคงนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนและหน่วยงานภายนอกอีกด้วย

ทั้ง 4 ประเด็นข้างต้น ทำให้ทีมวิจัย และชุมชนเห็นความต้องการ แนวทางเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวบ้านนครบางจำ 8 ประการ ได้แก่

1. การเตรียมความพร้อมของชุมชนด้านการจัดการการท่องเที่ยว อาทิ การเป็นมัคคุเทศน์ การบริการและให้ข้อมูล ความรู้ด้านความสะอาดและความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยว รวมถึงทักษะเฉพาะอย่าง เช่น ภาษาต่างประเทศสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ การพายเรือ เป็นต้น

2. การจัดการผลประโยชน์ภายในชุมชน ซึ่งจะต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมและความเป็นธรรมในการกระจายบทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบในการทำงาน และการจัดสรรรายได้
3. การหา และจัดรูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับพื้นที่ จากความต้องการในการจัดการท่องเที่ยวทั้ง 3 รูปแบบของชุมชน ยังต้องการการพิจารณาและนำข้อมูลมาพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมจากคนในชุมชนต่อไป
4. การพัฒนาแหล่ง และสถานที่เพื่อการท่องเที่ยวให้มีความพร้อมและเหมาะสมการความต้องการของนักท่องเที่ยว
5. ความพร้อมของเงินเพื่อการลงทุนด้านการท่องเที่ยวของชุมชน
6. ศูนย์บริการและศูนย์ข้อมูลเพื่อการท่องเที่ยวภายในชุมชน
7. การประชาสัมพันธ์ข้อมูลเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชน
8. การประสานงาน และความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ และเอกชน

3.) กลุ่มคน / ชุมชน

ในการศึกษาได้ทำการสอบถามชาวบ้านในชุมชนเกี่ยวกับทัศนคติและความพร้อมของชุมชนในหมู่บ้านนครบางจำต่อโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยการใช้แบบสอบถาม มีผลดังนี้

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

การสำรวจทัศนคติและความพร้อมของชุมชนในหมู่บ้านนครบางจำ ต่อโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในกลุ่มชาวบ้านในชุมชนจากการเก็บรวบรวมข้อมูลตัวแทนแต่ละครอบครัว จำนวน 22 ราย จากประชากรทั้งหมด 46 ครอบครัว พบว่าจำนวนเพศชายมากกว่าหญิง คือ เป็นเพศชาย 14 ราย และเพศหญิง 8 ราย หรือคิดเป็นร้อยละ 63.64 และร้อยละ 36.36 ตามลำดับ โดยส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วงระหว่าง 20 – 29 ปี และอายุ 40 – 49 ปี คิดเป็นร้อยละ 40.9 และ 27.3 ตามลำดับ ทั้งนี้พบว่ากลุ่มตัวอย่างตั้งถิ่นฐานอยู่ในหมู่บ้านนครบางจำ เป็นระยะเวลานาน 11 – 15 ปี คิดเป็นร้อยละ 72.72 รองลงมาเป็นผู้เป็นที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในช่วง 1 – 5 ปีและ 6 – 10 ปี คิดเป็นร้อยละ คือ 18.18 และร้อยละ 9.1 ตามลำดับ ในจำนวนชาวบ้านที่เป็นกลุ่มตัวอย่างนี้ เป็นผู้ที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ร้อยละ 86.36 ส่วนส่วนจังหวัดอื่นๆ ได้แก่พะเยา สุราษฎร์ธานี และตรัง รวมคิดเป็นร้อยละ 23.64 สาเหตุที่ย้ายมาตั้งถิ่นฐานนั้น ร้อยละ 81.81 ตอบว่าย้ายถิ่นฐานมายังหมู่บ้านนครบางจำเนื่องจากประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ นอกนั้นเป็นการโยกย้ายมาเนื่องจากติดตามครอบครัวมาคิดเป็นร้อยละ 18.19

ในด้านการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างมีจำนวนผู้ที่สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน เท่ากัน คือ เป็นผู้ที่จบการศึกษาชั้นปีที่ 4 จำนวน 9 คน และสำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 9 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 40.9

และจากการใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นและทัศนคติของชาวบ้านเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน สรุปผลได้ดังนี้

1. ความคิดเห็นต่อการพัฒนาหมู่บ้านนครบางจำให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว

ผลการสำรวจทัศนคติของชุมชนในหมู่บ้านนครบางจำต่อโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ 95.45 เห็นด้วยกับการพัฒนาหมู่บ้านนครบางจำ ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีเพียงร้อยละ 4.55 ที่ไม่เห็นด้วยต่อการพัฒนาดังกล่าว ซึ่งให้เหตุผลว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้นจะมีผู้เข้าไปเกี่ยวข้องและได้รับผลประโยชน์เพียงไม่กี่คนเท่านั้น

ในส่วนของผู้ที่เห็นด้วยกับการพัฒนาหมู่บ้านนครบางจำให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 61.9 เห็นว่าควรพัฒนาหมู่บ้านนครบางจำให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว เพื่อให้มีความเจริญและความสะดวกสบายด้านสาธารณูปโภค เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ เกิดขึ้นในหมู่บ้าน รองลงมาร้อยละ 19.05 เห็นว่าหมู่บ้านมีความพร้อมในด้านสถานที่อยู่แล้ว เช่น มีป่า และสัตว์ป่า อุดมสมบูรณ์ มีจุดชมวิว มีสถานที่ล่องแก่งที่พร้อมต่อการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

2. ทัศนคติเอกลักษณ์ของหมู่บ้านนครบางจำ

จากผลการสำรวจทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างต่อปัจจัยสำคัญในหมู่บ้านนครบางจำที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 90.48 เห็นว่าสิ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวของหมู่บ้านนครบางจำ คือความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ นอกนั้นเห็นว่าสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวอีกอย่างหนึ่งคือวิถีการดำรงชีวิตชาวบ้าน รวมทั้งความเป็นกันเองของชาวบ้าน รวมแล้วคิดเป็นร้อยละ 9.52

สำหรับปัจจัยที่ส่งผลให้หมู่บ้านนครบางจำแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ นั้น ส่วนใหญ่ร้อยละ 90.48 เห็นว่าหมู่บ้านนครบางจำยังคงมีความสมบูรณ์ของระบบนิเวศน์มากกว่าแหล่งอื่นๆ ร้อยละ 4.76 เห็นว่าหมู่บ้านนครบางจำยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมหลากหลาย เช่น เดินป่า ล่องแก่ง ชมวิว ดูนก และส่องสัตว์ เป็นต้น

3. ทัศนคติต่อทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของหมู่บ้านนครบางจำ

จากผลการสำรวจทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของหมู่บ้านนครบางจำ พบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งหมดร้อยละ 100 เห็นว่าควรพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นไปในแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และไม่ให้มีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี ได้ทำการศึกษาถึงความพร้อมของชุมชนในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่บ้านบางจำ โดยทำการสอบถามและสัมภาษณ์ราษฎรในพื้นที่

¹ อ้างอิงจากเอกสารแนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวลุ่มน้ำคลองยัน (บริเวณอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง) โครงการจัดตั้งวิทยาเขตสุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชุมชนบ้านบางจำ หมู่ที่ 15 ตำบลตะกุกเหนือ ในระหว่างวันที่ 5-6 กรกฎาคม 2544 จากทั้งหมดจำนวน 48 ครัวเรือน สามารถเก็บข้อมูลจากการสอบถามตัวแทนครัวเรือนได้จำนวน 32 ครัวเรือน สามารถสรุปความสนใจและศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว ได้ดังนี้

1) ความสนใจเข้าร่วมการบริการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน

ผู้ตอบแบบสำรวจทั้งหมด (ร้อยละ 100) ให้ความสนใจในการเข้าร่วมการบริการกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน และได้ระบุชนิดกิจกรรมและความสามารถที่จะเข้าร่วมได้ ดังนี้

1. จัดที่พักแรมแก่นักท่องเที่ยวบริเวณบ้านพักอาศัยของชุมชน	25 ราย
2. บริการที่พักโดยใช้ห้องที่บ้านของตนเอง	9 ราย
3. บริการขายอาหารเครื่องดื่มแก่นักท่องเที่ยว	11 ราย
4. ปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นอาหารแก่นักท่องเที่ยว	22 ราย
5. ลงทุนในธุรกิจที่เป็นส่วนกลางของชุมชนในการก่อสร้างที่พักและบริการอื่นๆ แก่นักท่องเที่ยว	14 ราย

ในส่วนผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมการบริการด้านต่างๆ ปรากฏผลดังนี้

1. เป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยว	13 ราย
2. บริการด้านแรงงาน (ผู้ตอบแบบสอบถามระบุสมาชิกในครัวเรือน)	
- ทำความสะอาด	13 ราย
- ชนของ	17 ราย
- อื่นๆ	6 ราย

ในด้านการลงทุนนั้น ผู้ตอบแบบสอบถามร้อยละ 59 ให้ความสนใจที่จะร่วมลงทุนกับชุมชน ร้อยละ 13 สนใจลงทุนโดยอิสระ ส่วนอีกร้อยละ 28 ตอบว่าพร้อมทั้งสองอย่าง

ศักยภาพในด้านที่พักอาศัยของนักท่องเที่ยว

สภาพที่พักอาศัยของประชาชนในชุมชนจะเป็นบ้านยกพื้นสูงเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 97) ส่วนใหญ่จะมีการแบ่งเป็นห้องพักอาศัย 1-2 ห้อง ร้อยละ 33 ของครัวเรือนมีห้องน้ำ ห้องส้วม แยกกัน ร้อยละ 30 ใช้ห้องน้ำห้องส้วมแบบรวมอยู่ในห้องเดียวกัน และร้อยละ 37 ไม่ได้ให้ข้อมูลในด้านนี้ (ซึ่งอาจจะเป็นบ้านที่ไม่มีห้องน้ำ ห้องส้วม และแบบสอบถามไม่ได้ให้ตัวเลือกนี้ไว้ ทำให้ไม่ทราบเหตุผลของการไม่ตอบ)

ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 9 ราย ได้แสดงความสนใจในการให้บริการที่พักนักท่องเที่ยว โดยใช้ที่พักในบ้านของตน ในลักษณะของ Home Stay นอกจากนี้มีผู้ตอบแบบสอบถามอีกจำนวน 5 ราย ตอบว่าสามารถจัดแบ่งห้องพักให้นักท่องเที่ยวได้อีก ซึ่งรวมห้องพักสำหรับนักท่องเที่ยวที่ครัวเรือนเสนอไว้รวมทั้งสิ้น 14 ห้อง

2) ศักยภาพด้านอาหารเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

ได้พิจารณาในด้านต่างๆ ดังนี้

- แหล่งน้ำดื่ม ร้อยละ 69 ของครัวเรือนในชุมชนใช้น้ำบ่อ และร้อยละ 31 ใช้น้ำฝน
- อาหารประเภทเนื้อ ร้อยละ 50 ได้จากการผลิตเองในครัวเรือน ส่วนที่นอกจากนี้ส่วนหนึ่งได้จากการซื้อในหมู่บ้าน และบางส่วนซื้อจากตลาดภายนอกหมู่บ้าน
- อาหารประเภทผัก ร้อยละ 47 ผลิตเองในครัวเรือน ร้อยละ 41 ซื้อในหมู่บ้านและร้อยละ 12 ซื้อจากนอกหมู่บ้าน

จากการประเมินจากผู้ตอบแบบสอบถามสำรวจเกี่ยวกับจำนวนสัตว์เลี้ยง และการเพาะปลูกเพื่อการผลิตด้านอาหารในครัวเรือนนั้น จะมีเพียงพอสำหรับนักท่องเที่ยวที่จะมาพักอาศัยด้วยหรือไม่นั้น ร้อยละ 6 ตอบว่าไม่มี ร้อยละ 81 เห็นว่า พอมีบริการได้บ้าง แต่อาจจะไม่เพียงพอ และ ร้อยละ 13 ตอบว่ามีเพียงพอสำหรับบริการนักท่องเที่ยวเฉลี่ย 5 คน/วัน

3) ทัศนคติต่อชุมชน และความเข้าใจในคุณค่าของทรัพยากรที่มีในชุมชน

จากการแสดงความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามในส่วนของความภาคภูมิใจในการที่ได้มาอาศัยอยู่ที่บ้านของคนบางจำนั ผู้ตอบได้สะท้อนทัศนคติที่ดีรัก และเข้าใจในคุณค่าของธรรมชาติที่สมบูรณ์ สวยงาม ความสะอาด ปลอดภัยจากมลภาวะ ของสภาพแวดล้อม มีแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์ มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และสัตว์ป่าหายากที่น่าสนใจซึ่งจะหาได้ในพื้นที่นี้

ในด้านกฎระเบียบในสังคมนั้น ผู้ตอบได้สะท้อนความพอใจในความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีในชุมชน ดังนี้

- ชุมชนมีความร่วมมือ รู้รักสามัคคี
- การมีผู้นำที่ดี
- การไม่ทำลายธรรมชาติ
- การมีที่ทำกินโดยไม่ต้องเช่าผู้อื่น
- การปลอดสารเสพติด

ในการให้ข้อมูลของผู้ตอบแบบสำรวจในประเด็นเกี่ยวกับของดีที่จะเล่าและแลกเปลี่ยนกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่นั้น ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ในความเป็นป่า

ทรัพยากรอันอุดมสมบูรณ์และการใช้ประโยชน์ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของคนที่อยู่ร่วมกับป่า ซึ่งข้อมูลเหล่านี้สะท้อนถึงความเข้าใจในศักยภาพของชุมชนที่จะเป็นจุดเด่นที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ประเด็นต่างๆ ที่ผู้ตอบแบบสอบถามถามนำเสนอ ตามลำดับความถี่จากมากไปน้อยดังนี้

- สถานที่ท่องเที่ยวมากมาย เช่น ภูเขา, น้ำตก, หน้าผา, สัตว์ป่า
- ธรรมชาติที่สมบูรณ์สวยงาม
- มีน้ำที่สมบูรณ์
- ชุมชนมีความอบอุ่น
- คนอยู่ในป่าได้
- มีสมุนไพรมากมาย
- ผลไม้รสชาติหวานไม่แพ้ของจากที่อื่น
- เป็นที่สนใจของคนทั่วไป
- วัฒนธรรมประเพณีที่เป็นต้นแบบของท้องถิ่น

4) ข้อเสนอแนะของชุมชน

ผู้ตอบแบบสำรวจได้ให้ข้อเสนอแนะในประเด็นต่างๆ ตามลำดับความถี่จากมากไปน้อย ดังนี้

- ต้องการความช่วยเหลือในการพัฒนาเส้นทาง
- ต้องการความช่วยเหลือเรื่องการสื่อสาร
- ควรมีการอบรมเกี่ยวกับความรู้เรื่องการท่องเที่ยวแก่ชาวบ้าน
- ควรมีสถานีอนามัย
- ควรมีโรงเรียนที่อยู่ไม่ห่างไกล
- ช่วยเรื่องไฟฟ้า
- ควรให้ทางการเข้ามาดูแลบ้างเพื่อการทำงานที่ชัดเจนโปร่งใส
- ต้องการความช่วยเหลือเรื่องสื่อภาษา
- ควรจัดตั้งสำนักสงฆ์
- จัดหาหนังสือเกี่ยวกับความรู้เรื่องสัตว์ชนิดต่างๆ มาให้กับชาวบ้าน
- รักษาความสะอาด
- ยึดถือกฎหมายบ้าน
- ร่วมมือกันพัฒนาหมู่บ้านให้เจริญ

3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและส่งเสริม

ตารางที่ 7 ข้อมูลศักยภาพองค์กรชุมชนและเครือข่ายในการจัดการทรัพยากร

ชื่อองค์กร	วัตถุประสงค์	แนวทางกิจกรรม	ความสัมพันธ์	
			+	-
1.อุทยานแห่งชาติแก่งกรุง	ดูแลรักษาป่าสัตว์ป่า	-ออกตรวจป่า -ตั้งหน่วยตรวจคนเข้าออก -ปราบปรามการทำลายป่า	-เจ้าหน้าที่ไม่ใช้ความรุนแรงกับชาวบ้าน -ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่า	-กีดกันชาวบ้านในช่วงแรก
2.เกษตรตำบล	ส่งเสริมการทำเกษตร	-แจกพันธุ์ไม้และปุ๋ย	-ชาวบ้านได้ของฟรี	-สนับสนุนเกษตรเชิงเดี่ยวใช้สารเคมี
3.ททท.	ส่งเสริมการท่องเที่ยว	-สำรวจแหล่งท่องเที่ยว -ช่วยประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว -แนะนำแนวทางการจัดการ	-เพิ่มรายได้ให้ชุมชน -ได้แนวร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากร	
4.โครงการป่าทะเลเพื่อชีวิต	-เสริมสร้างการเรียนรู้ให้กับชุมชน -แนะนำแนวทางการอยู่ร่วมกับป่า -เสริมความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน	-แนะนำเรื่องการจัดการ -จัดเวทีฝึกอบรม -ประชุม สัมมนาเพื่อเสริมกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชน -ประสานงานกับภาครัฐ -เป็นที่ปรึกษา	-ได้สร้างจิตสำนึกของชาวบ้านเรื่องการอนุรักษ์ป่า การทำเกษตรยั่งยืน และการบริหารจัดการทรัพยากร	

ชื่อองค์กร	วัตถุประสงค์	แนวทางการกิจกรรม	ความสัมพันธ์	
			+	-
5.อบต.	สนับสนุน กิจกรรมพัฒนา ชุมชนและ สิ่งแวดล้อม	-ให้งบประมาณ สนับสนุนชุมชน -จัดเดินสำรวจป่า	-ตัวแทนชุมชนได้เข้า ไปร่วมวางแผนงาน อบต.	-งบประมาณ อบต. มีน้อย
6.สำนักงาน สิ่งแวดล้อม ภาคที่11	ส่งเสริมการ รักษา สิ่งแวดล้อม	-ให้ข้อมูลกับชุมชน -ให้คำแนะนำด้าน สิ่งแวดล้อม		
7.สาธารณสุข อำเภอ	ดูแลสุขภาพ ชาวบ้าน	-สนับสนุนยา -ให้คำแนะนำ -ฝึกอบรอมสม.	-ชาวบ้านเข้าถึงบริการ สาธารณสุขมากขึ้น	
8.ป่าไม้อำเภอ	ส่งเสริม ป้องกัน ดูแลรักษาป่าไม้			-ไม่ยอมรับบทบาท ของชุมชน

4) ปัญหา สาเหตุของปัญหาและแนวทางแก้ไขในการจัดการท่องเที่ยวในนครบางจำ

4.1 ความขัดแย้งในเรื่องแนวคิดและผลประโยชน์ เนื่องจากประสบความขาดทุนของกลุ่มที่จัดการท่องเที่ยวในชุมชนในต้น เป็นเหตุที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งของสมาชิกซึ่งสาเหตุหนึ่งน่าจะเกิดจากการไม่มีประสบการณ์ในการบริหารจัดการเชิงธุรกิจ ทำให้ชุมชนมองว่าเพราะธุรกิจการท่องเที่ยวทำให้คนในชุมชนแตกแยกและอีกสาเหตุหนึ่งน่าจะเกิดจากความไม่เข้าใจของสมาชิกที่ไม่ได้เข้าร่วมจัดการในช่วงแรก ซึ่งมองว่าการท่องเที่ยวเป็นการทำธุรกิจของคนเพียงกลุ่มเดียว

จากเหตุผลดังกล่าวในเวทีเสวนา " ทิศทางการท่องเที่ยวบ้านบางจำ " จึงหยิบยกประเด็นเรื่องนี้ขึ้นมาพูดคุยจนได้ข้อสรุปเชิงสังคมาว่า

- 1.) ทุกคนคิดเหมือนกัน และเห็นด้วยว่า ควรให้มีกิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชนต่อไป
- 2.) ทุกคนต้องรับผิดชอบสังคมาด้วยกัน
- 3.) ไม่ว่าจะเกิดเหตุการณ์ใดขึ้น ทุกคนยังรัก เห็นใจและเอื้ออาทรต่อกัน

และหลังจากที่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการมาเป็นการจัดการโดยชุมชน ก็พบปัญหาใหม่ คือ การที่ชุมชนมองว่า รูปแบบการที่จัดให้นักท่องเที่ยวพักอาศัยอยู่กับชาวบ้าน(Home Stay)นั้น ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตกับบางครอบครัว และอาจก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการแบ่งผลประโยชน์ ดังนั้น หลังจากกลับมาจากการศึกษาดูงาน ได้มีการจัดเวทีเสวนา "รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวบ้านนครบางจำ" และได้หยิบยกประเด็นดังกล่าวมาพูดคุย และได้ข้อสรุปว่า ให้มีการสร้างบ้านพักรับรองของ

ชุมชนขึ้น บริเวณที่ดินสาธารณะกลางชุมชน เพื่อนักท่องเที่ยวพัก และคงรูปแบบ(Home Stay) ไว้สำหรับบ้านที่ยังมีความพร้อม เพื่อให้เป็นทางเลือกแก่นักท่องเที่ยว โดยให้คณะกรรมการที่แต่งตั้งขึ้น เป็นผู้ดูแลและจัดการเรื่องผลประโยชน์

4.2 บ้านบางจำอยู่ในพื้นที่เขตอนุรักษ์ กล่าวคือ บ้านบางจำอยู่บริเวณตอนกลางของอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง จึงทำให้การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทำได้ค่อนข้างยาก ซึ่งมีวิธีการแก้ไขโดยให้ความร่วมมือกับทางอุทยานฯ ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในเชิงนิเวศ ในขณะเดียวกันชุมชนก็ต้องร่วมมือกันในการอนุรักษ์พื้นที่

4.3 การขาดประสบการณ์ในการดำเนินการการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งอาจส่งผลให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาได้รับประสบการณ์ในการท่องเที่ยวที่ด้อยคุณภาพ เช่น ในการล่องแพ ไม่มีนักสื่อความหมายธรรมชาติที่มีประสบการณ์ในการอธิบายเกี่ยวกับระบบนิเวศ หรือสิ่งที่พบเห็นได้ในระหว่างการเดินทาง ซึ่งมีแนวทางแก้ไขโดยการจัดให้มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับการเป็นนักสื่อความหมายธรรมชาติ เป็นต้น

4.4 จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในพื้นที่ ในระยะหลังเกิดความไม่ต่อเนื่องของนักท่องเที่ยว ซึ่งปัจจัยหนึ่งอาจเกิดจากการร้องขอของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยต่อภาคธุรกิจเอกชน (บริษัทนำเที่ยว) ให้ชะลอการนำนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวในพื้นที่ เนื่องจากต้องการรอผลการศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ต่อรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวของบ้านบางจำ

4.5 บ้านบางจำมีกิจกรรมอื่นๆ ที่ดำเนินการอยู่และกำลังจะเริ่มดำเนินการ เช่น การได้รับงบประมาณสนับสนุนจากโครงการนำร่องเพื่อพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืนของเกษตรกรรายย่อย กิจกรรมกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้าน และโครงการเศรษฐกิจชุมชนซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลตะกุกเหนือ

จากเหตุผลดังกล่าว ทำให้ชุมชนขาดแรงกระตุ้นในการพัฒนาศักยภาพของตนเองเพื่อรองรับการท่องเที่ยว หากแต่แกนนำของชุมชน และคณะที่มิวิจัยได้พยายามสร้างความเข้าใจ เพื่อให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญในการที่จะร่วมมือกับการท่องเที่ยวในชุมชนที่จะเกิดขึ้นอย่างเต็มรูปแบบในอนาคตอันใกล้

นอกจากนี้ในการดำเนินกิจกรรมเป็นกลุ่มชุมชน จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีกฎระเบียบเพื่อใช้ในการปฏิบัติร่วมกัน ดังนั้น ชุมชนจึงได้กำหนดกฎระเบียบขึ้น ซึ่งจะกล่าวในตอนต่อไป

3.แนวทาง/มาตรการในการจัดการการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ที่เหมาะสมต่อพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน

ในการกำหนดแนวทางในการวางแผนการท่องเที่ยวการใช้เทคนิค SWOT Analysis เพื่อการวิเคราะห์จุดแข็ง, จุดอ่อน, โอกาส, ศักยภาพ และภัยคุกคามของกิจกรรมต่างๆ ที่จะพัฒนาและดำเนินการในโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในบริเวณลุ่มน้ำคลองยันที่มีผลต่อทรัพยากรกายภาพ, ชีวภาพ, สังคม ทั้งผลทางตรง (ปัจจัยภายใน) และผลทางอ้อม (ปัจจัยภายนอก) โดยทรัพยากรกายภาพแบ่งเป็น 18 ชนิด ทรัพยากรชีวภาพแบ่งออกเป็น 4 ชนิด และสังคมแบ่งออกเป็น 7 ชนิด ผลของการใช้เทคนิคนี้ในการวิเคราะห์โครงการดังกล่าวได้แสดงไว้ในตารางที่ 8 และตารางที่ 9 โดยปัจจัยภายในมีจุดแข็งอยู่ 16 ประเด็น จุดอ่อนอยู่ 12 ประเด็น โอกาส 1 ประเด็น ภัยคุกคาม 4 ประเด็น ส่วนปัจจัยภายนอกมีจุดแข็งอยู่ 4 ประเด็น จุดอ่อน 6 ประเด็น โอกาส 17 ประเด็น และภัยคุกคาม 11 ประเด็น และได้สรุปวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอกไว้ ตามตารางที่ 10 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 8 การวิเคราะห์ปัจจัยภายใน

ปัจจัยภายใน					
หัวข้อ	S	w	O	t	หมายเหตุ
สภาพทางกายภาพ					
ขอบเขต	/				อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ มีระบบนิเวศที่สมบูรณ์มาก
ลักษณะพื้นที่	/				ลักษณะภูมิประเทศที่สวยงาม และเป็นต้นน้ำ เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว
ลักษณะอากาศ	/				มีความชื้นสูง มีความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ต่าง ๆ
ฤดูกาล	/				มีฝนตลอดแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของป่าตลอดปี
ปริมาณน้ำท่า		/			มีปริมาณน้ำท่ามากจึงมีตะกอนลงสู่ลำน้ำ ทำให้เดินเขินง่าย
คุณภาพน้ำ	/				น้ำสะอาด / ไม่มีสารพิษปนเปื้อนที่เป็นที่ดำรงชีวิตของพืชและสัตว์ได้ดี
ด้านเสียง	/				เงียบสงบเป็นธรรมชาติ
การกำจัดขยะ		/			ยังไม่มีกำจัดขยะที่มีมาตรฐานพอ
ปริมาณฝุ่น	/				มีปริมาณน้อย
พื้นที่ชั้นลุ่มน้ำ	/				มีพื้นที่ชั้น 1 มาก ทำให้มีความอุดมสมบูรณ์ของต้นน้ำ
สภาพพื้นที่		/			เสี่ยงต่อการเกิดน้ำท่วม และการพังทลายของดิน
การชะล้าง		/			มีการชะล้างสูง 38.4 ตัน / ไร่/ปี ทำให้ลำน้ำตื้นเนื่องจาก

				ตะกอนไหลลงสู่ลำน้ำ
การใช้ที่ดิน		/		ใช้ที่ดินผิดประเภท / ใช้บริเวณชั้นลุ่มน้ำที่ 1
แร่ธาตุ	/			มีแร่มากมายหลายชนิด เป็นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว
การคมนาคม		/		การคมนาคมไม่สะดวก / ถ.ดินแดง ทำให้ธรรมชาติยังสมบูรณ์
การสื่อสาร		/		ไปรษณีย์โทรเลขไม่สามารถให้บริการได้ทุกตำบล
การไฟฟ้า		/		อาจมีสิ่งอำนวยความสะดวกสบายแต่ทำลายสิ่งแวดล้อมและมีเฉพาะบางหมู่บ้าน
การประปา		/		มีน้ำบริการบางหมู่บ้าน
สภาพทางชีวภาพ				
ป่าไม้	/			ป่าไม้ยังมีความอุดมสมบูรณ์
พืช	/			พบพืชหลายชนิด
สัตว์บก	/		/	มีสัตว์ป่ามากมายหลายชนิดพบบริเวณสันเขารอบ ๆ หมู่บ้าน ยังพบสัตว์ที่หายาก
สัตว์น้ำ	/			มีสัตว์น้ำที่หลากหลายทางชีวภาพ
สภาพทางสังคม				
จำนวนประชากร	/			เพราะมีประชากรน้อยจึงไม่มีการบุกรุกป่าต้นน้ำมากนักทำให้ ป่ายังอุดมสมบูรณ์
การศึกษา		/		มีโรงเรียนไม่พอ
อาชีพ		/		มีการปลูกพืชยืนต้น,กาแฟ, เป็นต้น ทำให้มีการถางป่า
ศาสนา	/			ประชากรนับถือศาสนาพุทธที่ยึดเหนี่ยวจิตใจทางด้านเดียว
สาธารณสุข		/		อุปกรณ์ไม่เพียงพอ บางที่ไม่มี
โรงพยาบาล		/		ไม่มี
นักท่องเที่ยว			/	นักท่องเที่ยวมากขึ้นก็มีการคุกคามธรรมชาติมากขึ้นด้วย

ตารางที่ 9 การวิเคราะห์ปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายนอก					
หัวเรื่อง	S	w	O	t	หมายเหตุ
สภาพทางกายภาพ					
ขอบเขต			/		มีพื้นที่ที่หลากหลายเหมาะแก่การเดินป่า
ลักษณะพื้นที่			/		ลักษณะพื้นที่แตกต่างกันเหมาะกับการผจญภัย / ตั้งแคมป์
ลักษณะอากาศ			/		อากาศชั้นสูง ยามเช้าอากาศสบาย วิถีวิถีทัศน์สวยงาม

ฤดูกาล	/			มีการท่วมขังของน้ำ ทำให้ช่วงเวลาท่องเที่ยวมีจำกัด
ปริมาณน้ำท่า		/		สามารถล่องแก่งได้
คุณภาพน้ำ		/		สามารถนำมาอุปโภคบริโภคได้
ด้านเสียง			/	ถ้านักท่องเที่ยวมากอาจทำให้สัตว์ป่าตกใจได้ง่าย
การกำจัดขยะ			/	นักท่องเที่ยวมากทำให้ขยะมากตาม ต้องมีการกำจัดขยะที่ดี
ปริมาณฝุ่น	/		/	อากาศชื้นทำให้มีปริมาณฝุ่นน้อย / อากาศสดชื่น / เป็นที่พักผ่อน อากาศ
พื้นที่ชั้นลุ่มน้ำ	/		/	การใช้ชั้นลุ่มน้ำที่ 1 ในการทำกิจกรรม อาจเป็นปัญหาต่อต้นน้ำได้

สภาพพื้นที่		/		พื้นที่เป็นทางชันผสมกับดินแดง การท่องเที่ยว / ผจญภัย / เดินป่า / สนุกตื่นเต้น
การชะล้าง		/	/	มีการชะล้างสูง ทำให้พื้นที่ทรุดตัวง่าย
การใช้ที่ดิน	/			ทำให้มีการควบคุมการใช้ที่ดินได้อย่างทั่วถึง
แร่ธาตุ			/	อาจมีการขุดสัมปทานเหมืองแร่ทำให้ทรัพยากรต้นน้ำถูกทำลาย
การคมนาคม			/	มีการปรับปรุงถนนดินแดงให้สะดวกขึ้น
การสื่อสาร	/		/	มีการติดต่อสื่อสารที่สะดวก อาจมีการให้ความช่วยเหลือในการ สื่อสารมากขึ้น
การไฟฟ้า			/	มีไฟฟ้าพอในอนาคต
การประปา		/		บริการน้ำไม่เพียงพอ
สภาพทางชีวภาพ				
ป่าไม้			/ /	คนในท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยวธรรมชาติอาจถูก คุกคามจากนักท่องเที่ยว
พืช			/ /	มีพันธุ์ไม้หายากเป็นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวอาจถูกคุกคามจาก นักท่องเที่ยวทำให้สูญพันธุ์ได้
สัตว์บก		/		มีสัตว์หายากใกล้สูญพันธุ์ อาจถูกคุกคามจากนักท่องเที่ยว
สัตว์น้ำ		/	/	แหล่งวางไข่ถูกรบกวน อาจถูกคุกคามจากนักท่องเที่ยว
สภาพทางสังคม				
จำนวนประชากร			/	จำนวนประชากรมากขึ้นทำให้เกิดปัญหาชุมชนได้
การศึกษา			/	คนในท้องถิ่นมีโอกาสเรียนรู้ภาษาจากเจ้าของภาษาได้ตรง

อาชีพ	/	/	มีการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีรูปแบบ เพื่อป้องกันผลเสียที่เกิดจากการท่องเที่ยว/ มีการสร้างงานให้ประชากรมากขึ้น
ศาสนา		/	มีหลายวัฒนธรรมอาจมีปัญหาได้
สาธารณสุข		/	ทางสาธารณสุขอาจให้ความช่วยเหลือมากขึ้น
โรงพยาบาล		/	ทางสาธารณสุขอาจให้ความช่วยเหลือมากขึ้น
นักท่องเที่ยว		/	เป็นที่รู้จักกันมากขึ้น

ตารางที่ 10 สรุปการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายใน	S	w	O	t
กายภาพ	10	8	0	3
ชีวภาพ	4	0	1	0
ด้านสังคม	2	4	0	1
รวมผลกระทบภายใน	16	12	1	4
ปัจจัยภายนอก				
กายภาพ	3	4	10	5
ชีวภาพ	0	2	2	4
ด้านสังคม	1	0	5	2
รวมผลกระทบภายนอก	4	6	17	11

การวิเคราะห์โดย SWOT

1. ด้านกายภาพ

จุดแข็ง (Strength) มีพื้นที่ป่าอุดมสมบูรณ์ ยังมีสภาพพื้นที่ที่เหมาะสมกับการผจญภัย ลักษณะอากาศมีฝนตกตลอดปี ปริมาณความชื้นค่อนข้างสูง อากาศเย็นสบาย บริเวณเนินเขายามเช้าสามารถมองเห็นทิวทัศน์ที่สวยงามได้กว้างไกล เช่น ทะเลหมอก เป็นต้น คุณภาพน้ำจัดอยู่ในชั้นดีมาก มีความสมบูรณ์ในแวดล้อมด้วยธรรมชาติ ไม่มีมลพิษทางอากาศมากนัก และยังเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ ซึ่งเป็นบริเวณต้นน้ำด้วย

จุดอ่อน (weakness) มีปริมาณน้ำมากในช่วงฤดูฝน ทำให้มีการชะล้างพังทลายของดินสูง เป็นเหตุให้แม่น้ำ ลำธาร ต้นเขิน การใช้ที่ดินส่วนใหญ่มีการบุกรุกในการทำการเกษตร รวมถึงปัจจุบันยังไม่มีการจัดการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ดีพอ เป็นผลให้เกิดการบุกรุกทำลายป่าอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ขณะนี้ยังเป็นปัญหาอีกอย่างหนึ่งที่ต้องการจัดการที่เหมาะสม เนื่องจากยังไม่มีระบบกำจัดขยะที่เป็นมาตรฐาน ด้านสาธารณูปโภค การสื่อสาร ไฟฟ้า และประปา ยังมีไม่ทุกหมู่บ้าน

โอกาส (opportunity) ช่วงที่มีประมณน้ำท่วมมากสามารถที่จะล่องแก่งได้ รวมถึงสภาพของพื้นที่ที่เป็นชั้นและสะพานไม้ซีกเหมาะที่จะผจญภัย และบริเวณใกล้มีพื้นที่เหมาะสมต่อการตั้งแคมป์พักผ่อน ซึ่งน้ำบริเวณนี้สามารถที่จะนำมาอุปโภค และบริโภคได้ ในการพัฒนาด้านการสื่อสารจะมีมากขึ้นทำให้มีการคมนาคมขนส่งที่สะดวกขึ้นในอนาคต เช่นการสร้างถนนที่มีความปลอดภัยในการเดินทางที่จะเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวให้มากขึ้น

สิ่งคุกคาม (threaten) การชะล้างของน้ำทำให้ผิวดินถูกชะล้างเป็นจำนวนมาก มีผลต่อแหล่งน้ำ เช่น มีการตื่นขึ้นของแหล่งน้ำจากตะกอนดิน นอกจากนี้ หากมีการขุดสัมปทานแหล่งแร่ในอนาคต จะปิดกั้นการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ปริมาณขยะ ฝุ่น เสียง ซึ่งผันแปรตามกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น อาจส่งผลกระทบต่อสัตว์ป่าจากสิ่งรบกวนที่อาจเกิดขึ้นเหล่านี้

2. ด้านชีวภาพ

จุดแข็ง (strength) เนื่องจากพื้นที่เป็นเขตอนุรักษ์เป็นลุ่มน้ำชั้น 1A เป็นผลให้สามารถคุ้มครองให้บริเวณดังกล่าวเป็นบริเวณที่มีพืชพรรณที่อุดมสมบูรณ์กว่า 228 ชนิด สัตว์ป่าชุกชุม และพบเห็นได้ง่าย เหมาะแก่การส่องสัตว์ และการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาธรรมชาติจากสภาพนิเวศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ

จุดอ่อน (Weakness) เนื่องจากป่าที่ยังมีความอุดมสมบูรณ์ดี และมีสัตว์ป่าชุกชุมสัตว์ป่าบางชนิด อาจเป็นอันตรายหรือทำร้ายนักส่องสัตว์ได้ เช่น งูพิษ ชนิดต่างๆ เสือ หมู หนูป่า เป็นต้น

โอกาส (opportunity) จากสภาพความชุกชุมด้านชีวภาพและความหลากหลายดังกล่าว ควรจัดการท่องเที่ยวเชิงศึกษา และเป็นแหล่งศึกษาทางชีวภาพที่สำคัญ ซึ่งเป็นแนวทางที่มีโอกาสในการพัฒนาในอนาคต

สิ่งคุกคาม (threaten) หากมีการจัดการท่องเที่ยวโดยไม่มีการควบคุมที่ดี อาจส่งผลกระทบต่อสภาวะแวดล้อม และนิเวศที่สมบูรณ์เหล่านี้ได้ เนื่องจากมีความเปราะบางมาก การควบคุมการท่องเที่ยวในอัตราที่เหมาะสมจึงเป็นความจำเป็น สิ่งที่ต้องดำเนินการควบคู่กันไปด้วย คือ ระบบกำจัดขยะ น้ำเสีย สิ่งปฏิกูล เสียงและฝุ่น เป็นต้น

3. ด้านสังคม

จุดแข็ง (strength) เนื่องจากประชากรในพื้นที่มีจำนวนน้อย จึงมีการควบคุมทางสังคมที่ค่อนข้างเข้มงวดเป็นผลให้มีผลกระทบต่อระบบนิเวศน้อย เนื่องจากเป็นสภาพการอยู่ท่ามกลางระหว่างคนกับป่าที่มีความกลมกลืนในระดับหนึ่ง

จุดอ่อน (weakness) เนื่องจากระบบสาธารณสุข และความปลอดภัยในการพักอาศัยยังไม่ดีนัก เช่น ไม่มีสถานเอนกามัยและอยู่ห่างไกลจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ ปัญหาด้านความปลอดภัย ด้านสุขภาพ และชีวิตและทรัพย์สิน ยังเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึง

โอกาส (opportunity) การศึกษาวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับป่า และการควบคุมทางสังคมเป็นสิ่งที่น่าศึกษา และเป็นสิ่งที่สามารถส่งเสริมเพื่อการท่องเที่ยวได้

สิ่งคุกคาม (threaten) หากสภาวะเศรษฐกิจสังคมเปลี่ยนแปลงไป จากการพัฒนาการท่องเที่ยว อาจก่อให้เกิดปัญหาการขัดแย้งภายในสังคม และอาจกระทบถึงสภาพแวดล้อม เช่น ทางชีวภาพ และการใช้ประโยชน์ที่ดินในอนาคต ซึ่งอาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีคนที่อยู่ในสังคมอีกด้วย

ความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว

ความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งในด้านกฎหมายและการใช้พื้นที่ที่อยู่ในลุ่มน้ำชั้น 1A จึงไม่ควรมีการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าไปในพื้นที่ต่อหน่วยเวลา หากแต่ควรเพิ่มความถี่ในการดำเนินการโดยอาจดำเนินการนำนักท่องเที่ยวเข้าพื้นที่จำนวน 15-20 คนในแต่ละครั้ง และดำเนินการสัปดาห์ละ 2 ครั้ง เป็นเวลา 8 เดือน ซึ่งเป็นผลให้มีนักท่องเที่ยวในพื้นที่จำนวนประมาณ 900-1,200 คนต่อปี

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว

แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยว คือการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยไม่ก่อผลกระทบต่อระบบนิเวศ นอกจากนี้ยังต้องมีการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ภายในน้อยที่สุด เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาด้านระบบนิเวศที่อาจได้รับการกระทบกระเทือน จากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น มีรายละเอียดดังนี้

1. ด้านกายภาพ

นำการปรับปรุงเส้นทางคมนาคม เพื่อให้เพิ่มความปลอดภัยในการเดินทางมากขึ้น โดยจุดที่ควรพัฒนา คือ จุดตัดระหว่างทางน้ำและถนน โดยการปรับปรุงเน้นความปลอดภัยในการเดินทางมากกว่าเพื่อความสะดวก ซึ่งจะทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าถึงได้ง่ายจนเกินขีดความสามารถในการรองรับของชุมชนและสิ่งแวดล้อม

2. การจัดการขยะ

การจัดการขยะ ซึ่งปัจจุบันยังไม่มีระบบการกำจัดที่ดี มีนักท่องเที่ยวประมาณปีละ 80 คน ก่อให้เกิดขยะเพียง 200 กิโลกรัม (ในช่วงเวลาอยู่ในพื้นที่ 3 วัน) อย่างไรก็ตามหากจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นประมาณ 20 คนต่อครั้ง และท่องเที่ยว 2 ครั้งต่อสัปดาห์ในฤดูท่องเที่ยว 24 สัปดาห์ คาดว่าจะก่อให้เกิดขยะประมาณ 1,600 กิโลกรัม/ปี จำเป็นต้องมีจุดรวมขยะและมีการขนขยะบางส่วนออกจากพื้นที่

3. การกำหนดเวลาการท่องเที่ยว

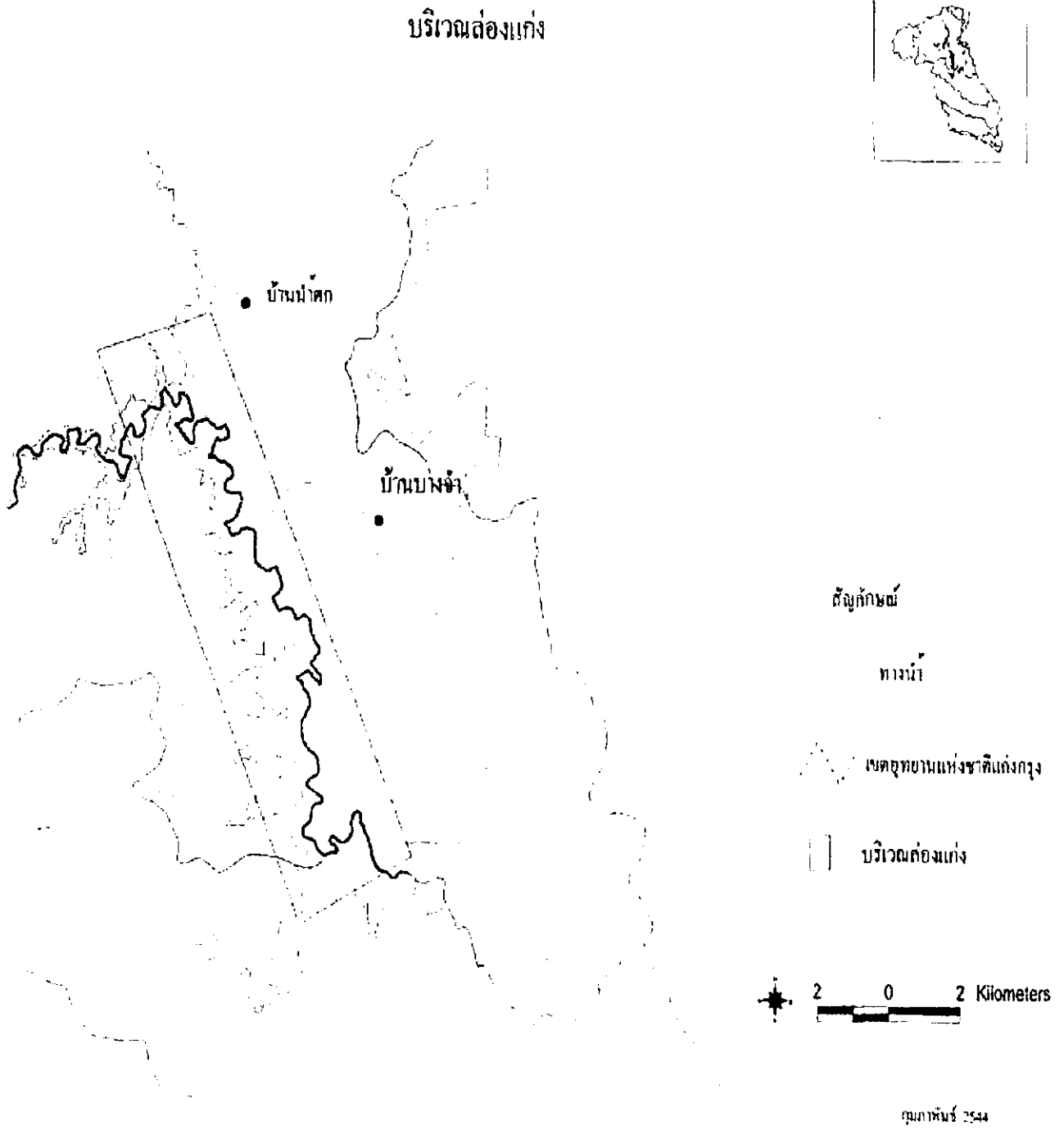
การกำหนดช่วงเวลาการท่องเที่ยวที่เหมาะสมคือช่วงหลังฤดูต่อช่วงฤดูฝนในฤดูกาลถัดไป และควรหลีกเลี่ยง ฤดูปลาวางไข่ และฤดูการผสมพันธุ์ของนกและสัตว์ป่าต่างๆ เพราะจะเป็นการรักษาสุขภาพทางชีวภาพได้ ทั้งนี้อาจมีการส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวในแต่ละช่วงเวลาที่เหมาะสม เช่น หลังฤดูก่อนกลางฤดูแล้งอาจมีการดำเนินกิจกรรมส่องแพะได้ และการเดินป่าส่องสัตว์อาจกำหนดจุดที่สามารถส่องสัตว์

ได้ในฤดูแล้งก่อนฤดูฝนอาจเป็นช่วงที่สามารถชมทัศนียภาพ และการพักผ่อนเพื่อศึกษาวัฒนธรรมในท้องถิ่น และหลีกเลี่ยงการเดินเข้าไปในพื้นที่ในฤดูฝน เพื่อป้องกันปัญหาอันตรายในการเดินทาง และอุบัติเหตุต่างๆ และให้สภาวะแวดล้อมมีโอกาสได้พักและฟื้นตัวได้ ดังตารางที่ 11

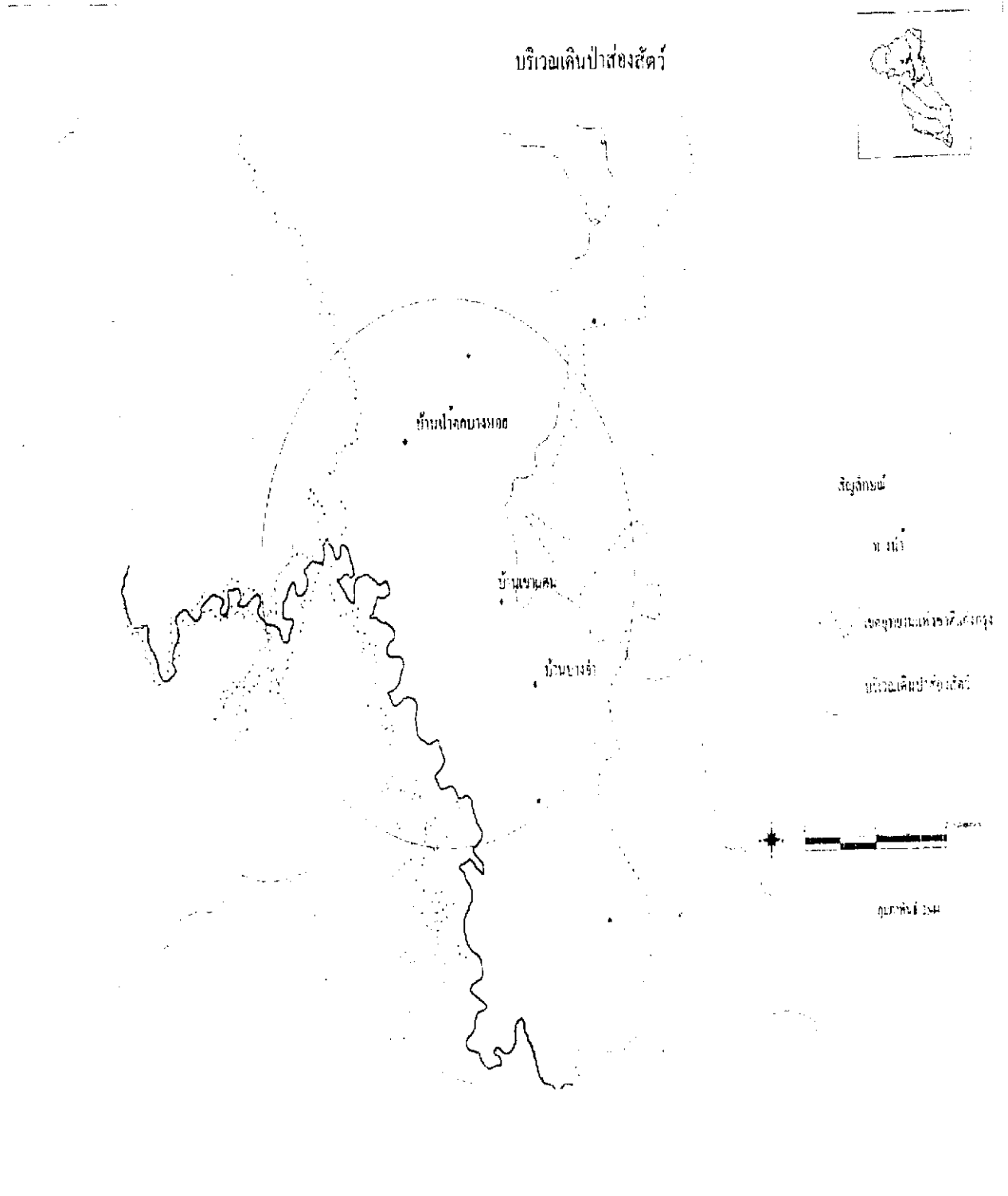
ตารางที่ 11 ปฏิทินการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ บริเวณลุ่มน้ำคลองยัน

กิจกรรมการท่องเที่ยว	เดือน												
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	
1) ชมความงามของธรรมชาติ	←		→										↔
2) ดูนกโดยเฉพาะนกเงือก					←	→							↔
3) ดูนผีเสื้อ และแมลง	←												↔
4) ชาติสัตว์ป่า	←												↔
5) เดินป่าศึกษาธรรมชาติ	←												↔
6) ล่องแก่งคลองยัน	←												↔
7) ศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรม	←												↔
8) พักผ่อนเพื่อความสะดวกสบายและฝึกสมาธิ	←												↔

ภาพที่ 4. บริเวณล่องแก่ง

ภาพที่ 5. บริเวณดินป่า สองสั้ว

นอกจากแนวทางการพัฒนาที่ชุมชนกำหนดขึ้นแล้ว การกำหนดกฎระเบียบขึ้นใช้ในพื้นที่ เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่เป็นมาตรการในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่ได้ ดังนั้น ในชุมชนบ้านบางจำจึงได้มีการกำหนดกฎระเบียบขึ้น มีรายละเอียดดังนี้

ระเบียบการ

ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวบ้านนครบางจำ อุทยานแห่งชาติแก่งกรุง หมู่ที่ 15 ตำบลตะกุกเหนือ กิ่งอำเภอวิภาวดี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

เหตุผล

บ้านนครบางจำเป็นชุมชนที่ได้ตั้งมาก่อนประกาศเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง ตั้งอยู่ในใจกลางป่าดงดิบ มีการอนุรักษ์กันมาตั้งแต่ดั้งเดิม มีป่าสมบูรณ์รอบหมู่บ้านมีสัตว์ป่าที่อนุรักษ์ไว้ชุกชุม เช่น ชะนี ลิง ค่าง กวาง อีเก้ง เสียงผา สมเสร็จ ช้างป่า นกเงือก ปลาภูเขา ฯลฯ ชนิด

บัดนี้ ชุมชนมีความพร้อมที่จะดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วิถีชีวิตและวัฒนธรรม การอยู่ร่วมกับป่าอย่างยั่งยืน และรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีโบราณ ศิลปะปักษีได้

หมวดที่ 1.วัตถุประสงค์

1. รักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่เรียบง่าย คนอยู่กับป่าและกตีกาสังคม 3 ประการ 1.) ไม่เล่นการพนัน 2.) ไม่ลักขโมย 3.) ไม่ฆ่ากันเอง

2. เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและต้นน้ำคลองยันที่สมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งของภาคใต้ เพื่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันรักษาลุ่มน้ำคลองยันอันศักดิ์สิทธิ์ที่บรรพชนสืบมาด้วยความเคารพ

3. ทำให้ชาวบ้านมีจิตสำนึกถึงคุณค่าป่ากับสังคม ทำให้เกิดประโยชน์จากการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยชุมชนจัดการเอง

4. ให้เป็นแหล่งศึกษารวมชาติ พักผ่อน หย่อนอารมณ์ สมถะ ชีวีตอยู่ร่วมกับป่าแก่นักท่องเที่ยวและผู้สนใจ

5. ทำให้สังคมได้รู้จักชุมชนนครบางจำ และใช้บ้านนครบางจำเป็นต้นแบบในการดูแลรักษาป่าสิ่งแวดล้อม และทำรายได้ให้กับท้องถิ่น อย่างเหมาะสม สมดุล สามัคคี เผยแพร่เจตนารมณ์ การอนุรักษ์ที่ถาวร โดยพื้นฐานชุมชนเข้มแข็ง

หมวดที่ 2.ว่าด้วยการเป็นสมาชิก

1. ต้องเป็นคนในชุมชน มีสำเนาทะเบียนบ้านถูกต้อง
2. ได้รับการอนุมัติจากชาวบ้านและกรรมการให้เป็นสมาชิก อย่างมีหลักฐาน
3. อายุไม่ต่ำกว่า 15 ปี

หมวดที่ 3. หน้าที่พึงปฏิบัติของสมาชิก

1. รับกฎกติกาของสังคมบ้านนครบางจำได้
2. จิตใจเยือกเย็นสุขุม นึกถึงคุณค่าของธรรมชาติ

- 3.ประสานงานกับชุมชนได้พอประมาณ
4. รับผิดชอบหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายสำเร็จ ไม่เอาประโยชน์ส่วนตนเป็นที่ตั้ง
5. รักษาเกียรติชื่อเสียงของหมู่บ้าน ยอมรับการวิพากษ์วิจารณ์ และแก้ไขตนเอง หน้าที่ที่รับผิดชอบให้ดี

หมวดที่ 4.การหมดสมาชิกภาพ

- 1.ตาย
- 2.สังคมเห็นว่าไม่สามารถปฏิบัติงานได้ เป็นผลเสียกับสังคม

หมวดที่ 5.การเงิน

- 1.ทุกคนต้องมีหุ้นเท่า ๆ กัน
- 2.สมาชิกทุกคนต้องมีรายได้จากการท่องเที่ยว
- 3.ยินดีรับการช่วยเหลือที่ไม่มีเงื่อนไข
- 4.รายได้ทุกบาท ต้องฝากธนาคารหมู่บ้านภายใน 3 วัน
- 5.รายรับ - รายจ่าย ต้องมีผู้รับรองและใบเสร็จ
- 6.เบิก-จ่าย เงินได้ตามที่กรรมการระบุ สั่งจ่ายโดยผู้จัดการใหญ่
- 7.กำไรสุทธิ

แบ่งสมาชิก	40 %
บำรุงหมู่บ้าน	10 %
ช่วยสวัสดิการ	10 %
ช่วยสังคม/อุทยาน	10 %
เก็บไว้สำรอง	10 %
ตอบแทนกรรมการ	20 %

หมวดที่ 6.ทั่วไป

- 1.คณะกรรมการ มีวาระการทำงาน 4 ปี
- 2.การแก้ไขระเบียบข้อบังคับ ต้องผ่านที่ประชุมใหญ่
- 3.ประชุมใหญ่พิจารณา ลงมติ

หมวดที่ 7.ว่าด้วยการประชุม

- 1.กลุ่มย่อยหรือทีมงาน ประชุมเดือนละครั้ง ทุกวันที่ 15 ของเดือน (รายงานประชาคมหมู่บ้าน)
- 2.การประชุมใหญ่ 2 เดือนครั้ง ทุกวันที่ 15 ของเดือน (รายงานประชาคมหมู่บ้าน)
- 3.ประธานเรียกประชุมได้เมื่อมีเหตุจำเป็น

ที่ปรึกษา

- 1.อาจารย์สอรัฐ มากบุญ
- 2.นายภูธรน สุกสัง
- 3.นายเนิ่น ชูศรี
- 4.น.ส.วัชรีย์ ทองพิทักษ์
- 5.นายสามารถ สุขบรรจง
- 6.นายณะริน คงมา
- 7.นายประวีณ จุลภักดี
- 8.นายเสียง ขวดทอง
- 9.นายสอด สังข์ด้วง
- 10.นายประสาท บัวเมือง

คณะกรรมการ

1.นายพิน ฤทธิวงศ์	ประธาน
2.นายไพรัช แยมเขียว	รองประธานผู้จัดการ
3.นางรัตนา จันทร์จีน	เลขานุการ
4.นายสุनीย์ ช่วยคงมา	รองเลขานุการ
5.นายจันทร์ บุญทองคง	เหรัญญิก
6.นายธวัชชัย บัวเมือง	บัญชี
7.นายบุญภาส จันทร์จีน	ปฏิคม
8.นายทรงศักดิ์ คงมา	ปฏิคม
9.นายวัชเร แก้วยวน	ปฏิคม
10.นายวิชาญ จันทร์ทองอ่อน	ปฏิคม
11.นายเหวียน ท่าเสน	ทะเบียน
12.นายเกษม แก้วยวน	ประชาสัมพันธ์
13.นางบังอร เนียมรินทร์	แม่ครัว
14.นายเกรี ขวดทอง	รักษาความสงบ
15.นายณะริน คงมา	รักษาความสงบ

รายชื่อสมาชิกผู้ถือหุ้น

ศูนย์ประสานงานการบริการการท่องเที่ยว บ้านนครบางจำ อุทยานแห่งชาติแก่งกรุง

1.นายพิน ฤทธิวงศ์	2 ม.15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
2.นายเหวียน ทำแสน	96/5 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
3.นายสุภาพ คงมา	20 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
4.นายเสริมศักดิ์ น้อยจันทร์	108 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
5.นายภักดี เขียวบุญจันทร์	116 ม.15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
6.นายประสาธ บัวเมือง	68 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
7.นายสุภาพ สังข์ด้วง	9/1 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
8.นายธีระวุฒิ ศรีหะรัญ	9 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
9.นายบุญภาส จันทร์จีน	3 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
10.นายสมบุญรณ์ ชุมทอง	ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
11.นายวิชาญ จันทร์ทองอ่อน	108 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
12.นายถาวร รักษายศ	ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
13.นายวิชาญ ทำแสน	96/5 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
14.นายสุวรรณ ทองไผ่มาศ	94 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
15.นายธวัชชัย บัวเมือง	68 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
16.นายสุนีย์ ช่วยคงมา	3/1 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
17.นายทรงศักดิ์ คงมา	8 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
18.นางไพ ขวดทอง	70 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
19.นายจันทร์ บุญคงทอง	6/1 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
20.นางสุดี จงกลพีช	ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
21.นางเตี่ยว คุณารูป	2/1 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
22.นางจะเร คงมา	8 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
23.นางสมพร ช่วยคงมา	3/1 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
24.นายอุดร หินมี	ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
25.นางนันทา จันทร์ทองอ่อน	108 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
26.นางปรีดา ทำแสน	94 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
27.นายณระริน คงมา	96/5 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
28.น.ส.รัตนา จันทร์จีน	19 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี

29.นางหวน บุญคงทอง	6/1 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
30.นายไพรัตน์ แย้มเขียว	70/1 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
31.นายเปรม สุทธิปัญญา	2/1 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
32.นางสมศรี ทำแสน	96/5 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
33.นายโหรน อรุณจิต	15 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
34.นางพิศ จันทร์จีน	3 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
35.นายสมพงษ์ ชุมทอง	11 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
36.นายเกษม แก้วยวน	69 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
37.นายสุชาติ ศรีหะรัญ	9 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
38.นางสุกานดา สยมพร	116 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
39.นายประยูร พรหมนุช	41 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
40.นางกาญจนา คำนวน	41 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
41.นางนิภา หมั่นชนะ	4 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
42.นายสมจิต ช่วยคงมา	4 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
43.นางบุปผา รักชายศ	2/2 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
44.นางปริญญา เลียดงามสม	2/2 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
45.นายกฤษณะ ปานศิริ	2/2 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
46.นายมาโนช วิจิตบุตร	19 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
47.นายวัชเร แก้วยวน	69 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
48.นางเอก ชุมทอง	11 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
49.นางจิต อรุณจิต	15 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
50.นางศิริวรรณ ทำแสน	96/5 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
51.นางบุญ คงมา	8/2 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
52.นางละไม ศรีหะรัญ	9 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
53.นายสาคร ทำแสน	95 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
54.นางอารีย์ ทำแสน	95 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
55.นางแนน จันทร์สุด	6 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
56.นายฤทธิพล อรุณจิต	ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
57.นายบุญสูง ฤทธิวงศ์	2 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
58.นางพัน ฤทธิวงศ์	2 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
59.น.ส.สมจิตต์ ฤทธิวงศ์	2 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี

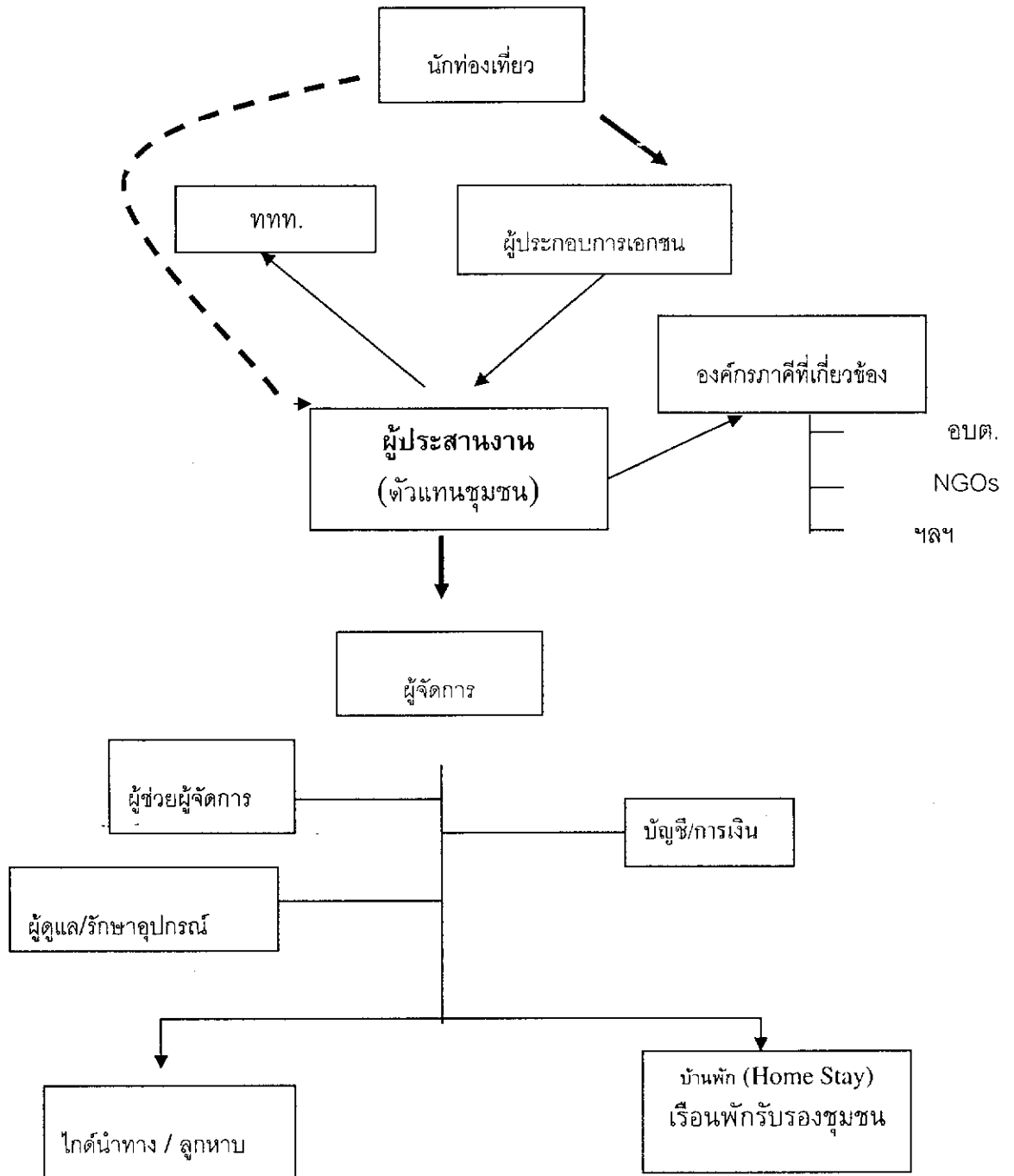
60.นายเกรี ขวดทอง	70 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
61.นายเสียง ขวดทอง	70 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
62.นางบังอร เนียมรักษ์	70/1 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
63.น.ส.กัญญา แอ้รเชียว	114 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
64.นายเสน่ห์ แหวงวงศ์	8 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
65.นายสมปอง อรุณจิต	15 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
66.นางอุบล วิฑูลพันธ์	5 ม. 5 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
67.นายสมพร วิฑูลพันธ์	5 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
68.น.ส.จันทิมา วิฑูลพันธ์	5 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
69.น.ส.อาจันต์ วิฑูลพันธ์	5 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
70.นายอาคม วิฑูลพันธ์	5 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
71.นางกนกวรรณ ทำเสน	70 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
72.นายสาคร หมื่นจง	115 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
73.นางสาววิตรี หมื่นจง	115 ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
74.นายสมพงษ์ คำพลับ	ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี
75.นางช่อทิพย์ คำพลับ	ม. 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่งอ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี

4. การกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยันที่เหมาะสมในการบริหารจัดการโดยองค์กรชุมชน

ชุมชนเป็นเจ้าของกิจการ และเป็นผู้ให้บริการทั้งหมด ในรูปแบบกลุ่ม มีคณะกรรมการบริหารและมีการแบ่งผลกำไรให้สมาชิก ภายใต้ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวบ้านนครบางจำ

ในมิติด้านการตลาดการท่องเที่ยว ด้วยข้อจำกัดของชุมชนในการเข้าถึงแหล่งนักท่องเที่ยว ดังนั้นในด้านการตลาดส่วนหนึ่ง ยังต้องพึ่งพาผู้ประกอบการท่องเที่ยว ในการหานักท่องเที่ยวให้กับชุมชน โดยเฉพาะด้านการประชาสัมพันธ์ แต่ในช่วงที่ผ่านมา ได้มีการตกลงพูดคุยระหว่างตัวแทนชุมชนและภาคธุรกิจในเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวโดย มีข้อสรุปว่า หลังจากเดินทางเข้าถึงชุมชนให้ภาคเอกชนมีบทบาทเพียงแคเป็นหัวหน้าคณะนักท่องเที่ยวเท่านั้นไม่มีบทบาทในการจัดการท่องเที่ยว แต่สามารถเสนอแนะ และแสดงความคิดเห็นได้ ซึ่งที่ผ่านมาก็ไม่ปรากฏว่ามีการละเมิดข้อตกลงอันนี้ หากแต่ก็ได้มีการพูดคุยระหว่างกันอยู่เป็นประจำ ดังในภาพที่ 6.

โครงสร้างการบริหารจัดการ
ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวบ้านนครบางจำ

ภาพที่ 6. โครงสร้างการบริหารจัดการ ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวบ้านนครบางจำ

บทบาทหน้าที่

1. ผู้ประสานงาน มีหน้าที่ติดต่อประสานงานให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว และประสานองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
 2. ผู้จัดการ/ผู้ช่วยผู้จัดการ มีหน้าที่ต้อนรับนักท่องเที่ยวในชุมชน และจัดการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ เช่นบ้านพัก คนนำเที่ยว รวมทั้งเป็นประธานในที่ประชุม
 3. บัญชี/การเงิน มีหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับการจัดทำบัญชี รายรับ-รายจ่าย
 4. ผู้ดูแลรักษาอุปกรณ์ มีหน้าที่จัดเก็บ บำรุงรักษาอุปกรณ์ ที่ใช้ในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เช่น เรือยาง ชูชีพ หมวกกันน็อค อุปกรณ์พิกแรม เป็นต้น
 5. เจ้าของบ้านพัก (Home Stay) มีหน้าที่ให้บริการที่พัก รวมทั้งให้บริการด้านอาหารแก่นักท่องเที่ยว
 6. ไกด์นำทาง/ลูกหาบ/คนพายเรือ มีหน้าที่ให้บริการนำเที่ยว ให้ข้อมูลความรู้แก่นักท่องเที่ยว รวมทั้งรักษาความปลอดภัยด้วย
- ทั้งนี้ จะมีการผลัดเปลี่ยน หมุนเวียน กันตามคิว และความเหมาะสม

รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว

1. พักผ่อนชมความงามของธรรมชาติ

บริเวณป่ารอบๆ หมู่บ้านบางจำเป็นป่าต้นน้ำคลองยัน ซึ่งเป็นเขตอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง สภาพป่าเป็นป่าอุดมสมบูรณ์ด้วยธรรมชาติ สัตว์ป่า และพฤษภานานาพันธุ์ อีกทั้งยังมีสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อน เช่นน้ำตกโดนบางจำ ชมวิวและทะเลหมอกที่ผาไทรน้อย ผาหนูมาน ซึ่งอยู่ใกล้ๆ หมู่บ้านใช้เวลาเดินทางไม่มากนัก

2. การเดินป่า ศึกษาและสัมผัสธรรมชาติ

2.1 การเดินป่า กำลังได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว เพื่อการศึกษาธรรมชาติ ทั้งประเภทปีชหายาก เช่นไผ่เจียงรุณ สมุนไพร

2.2 การศึกษาธรรมชาติของสัตว์ป่า เช่น ยวนผึ้ง ดูนก และแมลง การดูร่องรอยสัตว์ป่า เป็นต้น

3. ล่องแพเพื่อการผจญภัย และศึกษาธรรมชาติตลอดแนวคลองยัน

ต้นน้ำคลองยันนอกจากจะเป็นแหล่งธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์แล้ว ในลำคลองยัน ยังประกอบไปด้วยเกาะ แก่งต่างๆ ตลอดลำคลอง การล่องแพยาง และแคนู เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่มีความนิยมจากนักท่องเที่ยว เพราะนอกจากจะสนุกกับการผจญภัยแล้ว ยังได้เพลิดเพลินกับธรรมชาติสองฝั่งคลองอีกด้วย ฝั่งทิศเหนือของคลองยันเป็นอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง ส่วนทิศใต้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองยัน อีกทั้งสามารถกางเต็นท์พักแรมกลางป่าริมคลองยันได้อีกด้วย

4. ศึกษาวิถีชีวิต และวัฒนธรรมชุมชน

การอยู่ร่วมกับป่าอย่างกลมกลืน และลงตัว เป็นจุดเด่นของชาวบ้านบางจำ การให้นักท่องเที่ยวพักอาศัย เพื่อศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน เช่น การประกอบอาชีพ การใช้ประโยชน์จากป่า และการรักษาป่า เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่กำลังได้รับความสนใจ

กิจกรรมและรายการท่องเที่ยวบ้านนครบางจำ

(3 วัน 2 คืน)

วันแรก

- เวลา 08.00 น. พบกัน ณ จุดนัดพบ(สุราษฎร์ธานี)
- เวลา 09.00 น. ออกเดินทางเข้าหมู่บ้าน นครบางจำ บนเส้นทาง OFF ROAD โดยรถขับเคลื่อนสี่ล้อ
- เวลา 12.00 น. เดินทางถึงหมู่บ้าน รับประทานอาหารกลางวัน
- เวลา 14.00 น. เดินป่า แวะชมวิว หรือ ชมวิถีชุมชน สวนผลไม้
- เวลา 17.00 น. เล่นน้ำตกโดนบางจำ ไกล ๆ หมู่บ้าน
- เวลา 18.00 น. รับประทานอาหารเย็น...เข้าที่พัก (เรือนพักรับรองชุมชน หรือโฮมสเตย์)
ฟังเพลงบอกศิลปะพื้นบ้านที่ใกล้ถูกลืม

วันที่สอง

- เวลา 05.30 น. ตื่นรับอากาศบริสุทธิ์
- เวลา 06.00 น. ชมทะเลหมอก ณ ผาไทรน้อย (เดินเท้าประมาณ 10 นาที)
- เวลา 08.30 น. รับประทานอาหารเช้า...เก็บสัมภาระเตรียมออกเดินทางสู่คลองยัน
- เวลา 09.30 น. ออกเดินเท้าสู่คลองยัน (ปากบางจำ)
- เวลา 10.30 น. นำท่านล่องแก่ง ด้วยเรือยาง แคนนู หรือห่วงยาง สนุกสนานกับแก่งน้อยใหญ่ ...
ผจญภัยที่แก่งเขียวหลัก อันเลื่องชื่อ ชมความสมบูรณ์ของผืนป่าต้นน้ำคลองยัน
- เวลา 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน(ปิกนิก)ริมฝั่งน้ำ... ล่องแก่งต่อ...เก็บผักกูดเป็นอาหารเย็น
- เวลา 16.00 น. ถึงหาดปากซุน ช่วยกันจัดแคมป์ (พักเต็นท์) บนหาดทรายกลางป่าริมคลองยัน
- เวลา 18.00 น. รับประทานอาหารเย็น

เวลา 19.00 น. แคมป์ไฟ.. สันทนาการ

เวลา 21.00 น. พักผ่อนตามอัธยาศัย

วันที่สาม

- เวลา 06.00 น. อรุณสวัสดิ์...สายหมอกยามเช้าเคล้าคลอเสียงนก
ป่า...หาดทราย...สายน้ำ และกาแพร์ออน
- เวลา 07.00 น. รับประทานอาหารเช้า เก็บสัมภาระ
- เวลา 08.00 น. ออกเดินทางล่องแก่งต่อ... ชมยวนผืนมิ่ง มหัศจรรย์แห่งธรรมชาติ
ผ่านแก่งกรุง (แก่งที่ยาวที่สุด)
- เวลา 13.00 น. ถึงอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง (หน่วยคลองใส) อาบน้ำเปลี่ยนเสื้อผ้า

.....รับประทานอาหารกลางวัน
เวลา 15.00 น. ลำลาแก่งกรุง กลับสู่เมืองสุราษฎร์ฯ
เวลา 17.30 น. ถึงสุราษฎร์ธานีโดยสวัสดิภาพ

ค่าบริการท่านละ 2,000 บาท (6 คนขึ้นไป)

**** อัตรานี้รวม ค่าอาหาร ที่พัก อุปกรณ์เดินป่า/พักแรม อุปกรณ์ล่องแก่ง ค่าสต๊าฟ คมนำทาง
ท้องถิ่น ลูกหาบ ค่าธรรมเนียมอุทยานฯ และบำรุงศูนย์ฯ ค่ารถไฟริวิลโดร์ และค่าประกันอุบัติเหตุ
การเดินทาง

5. การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชน

ด้านจัดการทรัพยากร ชุมชนบ้านนครบางจำ มีการรวมตัวของชาวบ้านเป็นกลุ่มที่จัดการในเรื่องสิ่งแวดล้อมภายใต้ชื่อกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบ้างบางจำ ในส่วนของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ก่อให้เกิดความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนในประเด็นการจัดการทรัพยากร เนื่องจาก ชุมชนมองว่า ทรัพยากรท้องถิ่นที่มีอยู่คือจุดดึงดูดความสนใจของบุคคลภายนอกที่เข้ามาท่องเที่ยว อีกประการหนึ่งก็คือในช่วงที่ผ่านมาได้มีการเข้าลักลอบตัดไม้และล่าสัตว์ป่าจากบุคคลภายนอกชุมชนเป็นระยะๆ ดังนั้นกิจกรรมของกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านบางจำ ก็ยังต้องเพิ่มความเข้มแข็งมากขึ้น ซึ่งนักท่องเที่ยวที่เข้ามาก็เปรียบเหมือนกับเป็นหูเป็นตาให้กับสังคมในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมได้อีกทางหนึ่งด้วย

ด้านสังคม พันธมิตร และเครือข่าย

จากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปและเข้าใจสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนมากขึ้น ทำให้ปัจจุบันมีหลายฝ่ายได้เข้าไปสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมของชุมชน เช่น อุทยานแห่งชาติแก่งกรุง องค์การบริหารส่วนตำบลตะกุกเหนือ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ชมรมผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นต้น

และจากการที่ชุมชนมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแล้ว โดยเฉพาะกลุ่มป่าชุมชนบางจำ ยังก่อให้เกิดการประสานเครือข่ายที่จัดการเรื่องดังกล่าว เช่น เครือข่ายป่าชุมชนภาคใต้ เครือข่ายองค์กรชาวบ้านรักป่าจังหวัดสุราษฎร์ธานี ดำเนินการผลักดันในระดับนโยบายรัฐ เช่น ร่วมผลักดัน พ.ร.บ.ป่าชุมชน เป็นต้น

กลุ่มองค์กรเครือข่ายที่ชุมชนบางจำสัมพันธ์ด้วย

ที่	เครือข่าย	ความสัมพันธ์-กิจกรรมที่ดำเนินการ
1	เครือข่ายองค์กรชุมชนลุ่มน้ำคลองยัน	ร่วมทำกิจกรรมสิ่งแวดล้อม/แลกเปลี่ยนความคิดเห็น
2	เครือข่ายองค์กรชาวบ้านรักป่า จังหวัดสุราษฎร์ธานี	ร่วมผลักดันนโยบาย เช่น พ.ร.บ. ป่าชุมชน การแก้ไขปัญหาเรื่องสิทธิทำกิน
3	เครือข่ายลุ่มน้ำภาคใต้	แลกเปลี่ยนเรียนรู้/จัดการทรัพยากรลุ่มน้ำ/หนุนช่วยตามสถานการณ์
4	เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกภาคใต้	ผลักดันนโยบายรัฐ/รวมกลุ่มทำเกษตรกรรมยั่งยืน
5	เครือข่ายองค์กรประชาชน จังหวัดสุราษฎร์ธานี	ผลักดันการปฏิรูปที่ดิน
6.	เครือข่ายป่าชุมชนภาคใต้	เรียกร้องสิทธิเรื่องจัดการป่าของชุมชน

ตารางที่12 แสดงกลุ่มองค์กรเครือข่ายที่ชุมชนบางจำสัมพันธ์ด้วย

ด้านเศรษฐกิจ

อาชีพหลักของชุมชน ส่วนใหญ่มาจากภาคเกษตร แบ่งได้เป็น 2 ประเภท

1. สวนผสมผสาน เป็นการปลูกไม้ผลหลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน เช่น ทุเรียน สะตอ กาแฟ โกโก้ มังคุด หนาม หลากหลายชนิดรวมกันเป็นต้น ซึ่งเป็นส่วนใหญ่ของพื้นที่
2. การปลูกพืชเชิงเดี่ยว เป็นการปลูกพืชชนิดเดียวในสวน เช่น ยางพารา กาแฟ บางส่วนมีการทำไร่ข้าวโพด

อาชีพเสริม

นอกจากอาชีพหลักคือการทำสวนแล้ว ชาวบ้านบางจำยังมีไก่เลี้ยง วัว หมู ปลา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นปลากินพืช แต่มีปริมาณไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะเลี้ยงไก่ไว้บริโภคในชุมชนมากกว่าที่จะขายออกนอกหมู่บ้าน

รายได้และรายจ่าย

1. รายได้เฉลี่ย/ปี/ครอบครัว ไม่เกิน 50,000 บาท
2. รายได้เฉลี่ย/ปี/ครอบครัว ไม่เกิน 50,000 บาท
3. ภาระหนี้สิน เฉลี่ย/ปี/ครอบครัว 30,000 บาท (เป็นหนี้เก่าเพื่อการลงทุนทางด้านเกษตร)
4. แหล่งเงินกู้ ธนาคารหมู่บ้าน(กลุ่มออมทรัพย์) และสมาชิกในหมู่บ้าน

ส่วนการท่องเที่ยวเป็นอาชีพเสริมรายได้ให้กับชุมชน โดยคำนวณจากข้อมูลที่ได้ว่า ในช่วงที่ผ่านมา มีนักท่องเที่ยวเฉลี่ยปีละ 80 คน ค่าใช้จ่ายคนละ 2,000 บาท ทำให้มีเงินหมุนเวียนในชุมชนจากการท่องเที่ยวปีละ 160,000 บาท

6. การส่งเสริมและพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์

การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน

การท่องเที่ยวเป็นงานบริการ ความสำเร็จของการดำเนินงานจึงขึ้นอยู่กับคุณภาพ และมาตรฐานในการให้บริการเป็นสำคัญ แต่จากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชนบทโดยเฉพาะบ้านบางจำ ที่มุ่งเน้นให้ชุมชนเป็นผู้ประกอบการ เพื่อให้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวเป็นของชุมชนมากที่สุด การพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถในการให้บริการให้มีคุณภาพและมาตรฐานเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง

การฝึกอบรม พัฒนาทักษะการทำเที่ยว ซึ่งจัดโดยทีมวิจัย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและชมรมผู้ประกอบการท่องเที่ยว จ.สุราษฎร์ ได้ส่งผลให้ ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการให้บริการนักท่องเที่ยวมากขึ้น ทั้งด้านการต้อนรับ ที่พัก นำเที่ยว ให้ข้อมูล การส่งแ่ง เป็นต้น

การศึกษาดูงานก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งในการพัฒนาศักยภาพด้านการบริการการท่องเที่ยว โดยเฉพาะในมิติ ด้านการบริหารจัดการของกลุ่มที่ประสบความสำเร็จ อย่างหมู่บ้านคีรีวง ที่จังหวัด นครศรีธรรมราช บ้านธารปราสาท จังหวัดนครราชสีมา เพื่อนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับชุมชน

การประสานความร่วมมือ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ของชุมชนบ้านบางจำ ได้มีการดำเนินการในด้านแนวคิด และกิจกรรม ในลักษณะเดียวกับชุมชนอื่นๆในจังหวัดสุราษฎร์ และจังหวัดใกล้เคียง มีการพบปะและดำเนินงานใน ลักษณะเครือข่าย ซึ่งก่อให้เกิดผลดีด้านการท่องเที่ยว ทำให้เกิดการนำเสนอเรื่องการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายและการส่งต่อนักท่องเที่ยวไปยังสถานที่บริการอื่นๆเป็นระบบมากขึ้นในขณะเดียวกัน ก็ก่อให้เกิดการเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยน

ส่วนในระดับพื้นที่นั้น มีการประสานงานกับ องค์กรของรัฐ เช่นอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง ในการพัฒนาการท่องเที่ยว เช่น ร่วมกันจัดทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติ การทำความสะอาดแหล่งท่องเที่ยว การประชุมร่วมกัน เป็นต้น การจัดทำแผนพัฒนาร่วมกับองค์กรการบริหารส่วนตำบลตะกุกเหนือ

ในด้านการตลาด ชุมชนมีการประสานความร่วมมือกับภาคเอกชน เช่น ชมรมผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ทั้งนี้ชุมชนบางจำยังมีนักพัฒนาจากโครงการป่า – ทะเลเพื่อชีวิตและนักวิชาการหลายฝ่าย คอยเป็นที่ปรึกษา

การพัฒนา ประชาสัมพันธ์ (แผนอบต.)

เพื่อให้ชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มน้ำคลองยันเป็นที่รู้จักมากขึ้น ชุมชนจึงได้ร่วมกัน กำหนดวิธีการในการประชาสัมพันธ์ขึ้น 5 ประการ ดังนี้

1. การจัดทำแผ่นพับ และเอกสารการประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อ ประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวของชุมชน และเป็นการแนะนำที่จำเป็นสำหรับการ เตรียมก่อนการเดินทาง
2. จัดทำป้ายบอกทาง และป้ายประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว
เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวบริเวณลุ่มน้ำคลองยันอยู่ในพื้นที่ชนบท และทุรกันดาร การทำ ป้ายบอกทางและเส้นทางสายหลักไปยังสถานที่ท่องเที่ยว จะทำให้นักท่องเที่ยวรู้จัก สถานที่ท่องเที่ยว และสามารถเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง

3. จัดทำคู่มือการท่องเที่ยวชุมชน

การท่องเที่ยวแต่ละประเภทมีลักษณะรูปแบบการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ มีเป้าหมายหลักคือการเรียนรู้ และเน้นไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจะให้นักท่องเที่ยวเข้าใจและปฏิบัติตัวในระหว่างการท่องเที่ยวในลักษณะนี้ได้ถูกต้อง จำเป็นต้องมีคู่มือและเอกสารให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษา และใช้ประโยชน์ในระหว่างการท่องเที่ยว

4. ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวทางอินเทอร์เน็ต และกิจกรรมส่งเสริมการขาย

เมื่อแนะนำประชาสัมพันธ์ความสวยงาม และความน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน โดยการทำข้อมูลประชาสัมพันธ์ ผ่าน Webpage ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และ Web ทางการท่องเที่ยวอื่นๆ ตามความเหมาะสม

5. การจัดทำ VDO , VCD และบรด์นิทรรศการ

เพื่อนำเสนอในเวทีสาธารณะต่างๆ เช่นงานมหกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นต้น

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

1.สรุปผลการวิจัย และขอบเขตการศึกษา

1.วัตถุประสงค์ของโครงการ

- 1.1 เพื่อศึกษาสถานที่และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ละแห่งในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน
- 1.2 เพื่อศึกษาสถานภาพ ปัญหา สาเหตุและแนวทางแก้ไขการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมต่อพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน
- 1.3 เพื่อกำหนดแนวทาง/มาตรการในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมต่อพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน
- 1.4 เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
- 1.5 เพื่อกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยันที่เหมาะสมในการบริหารจัดการโดยองค์กรชุมชน
- 1.6 เพื่อส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุลและยั่งยืน

2. ขอบเขตการศึกษา

พื้นที่ในการดำเนินงานมุ่งในองค์กรชุมชนบ้านนครบางจำ หมู่ที่ 15 ตำบลตะกุกเหนือ กิ่งอำเภอลำดวน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งมีรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน และพื้นที่ตำบลตะกุกใต้ กิ่งอำเภอลำดวน จังหวัด สุราษฎร์ธานี โดยมุ่งศึกษาและรวบรวมข้อมูลชุมชน และฐานทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า นก และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ รวมไปถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว ตลอดจนการวิเคราะห์ ปัจจัยหนุนเสริม อุปสรรค และแนวทางการพัฒนา เพื่อพัฒนาแนวทาง และหารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยองค์กรชุมชนอย่างยั่งยืนร่วมกันต่อไป

3. ผลการวิจัย

ผลของการวิจัยนี้ แบ่งได้เป็น 6 ประการ คือ

1.) ข้อมูลพื้นฐานเรื่องการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยวหลักในบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำคลองยัน เป็นทรัพยากรชีวภาพ และด้านวัฒนธรรม

1.1 ด้านทรัพยากร

- 1.1.1 ประเภทหน้าผา ชมวิวทิวทัศน์ เช่น ผาไทรน้อย ผาหนูมาน
- 1.1.2 ประเภทน้ำตก เช่น น้ำตกโดนบางจำ น้ำตกบางกวาด
- 1.1.3 ประเภทบ่อน้ำร้อน อยู่ท่ามกลางป่าใหญ่มีพื้นที่ประมาณ 50 ตารางวา
- 1.1.4 ประเภทเส้นทางธรรมชาติ เช่น เดินป่า ดูนก จำนวน 3 แห่ง
 - เส้นทางศึกษาธรรมชาติบ้านบางจำ
 - เส้นทางศึกษาธรรมชาติตามสายน้ำคลองยัน
 - เส้นทางศึกษาธรรมชาติสายบ่อน้ำร้อนถึงหินลาด
- 1.1.5 ลำน้ำและแก่งเช่น คลองยัน ซึ่งตลอดลำน้ำมีแก่งและลำวังน้ำวน โดยแก่งที่มีชื่อเสียง คือแก่งหลัก(แก่งเขียวหลัก) แก่งกรุง
- 1.1.6 ความสวยงามตามธรรมชาติอื่นๆ เช่นทะเลหมอก ทิวทัศน์ที่สวยงาม

1.2 ด้านทรัพยากรชีวภาพ

- 1.2.1 พืชพันธุ์กรรมท้องถิ่นที่หายาก เช่น บัวผุด เพร็นมหาสด้า
- 1.2.2 พันธุ์สัตว์ป่าที่หายาก ที่จะพบมากบริเวณป่าตอนเหนือของคลองยัน ได้แก่ นกเงือก กิ้ง กวาง สมเสร็จ ช้าง หมี เสือ ลิง ค่าง นกชนิดต่างๆ

1.3 ด้านวัฒนธรรม

- 1.3.1 วิถีชีวิตชุมชนที่อาศัยอยู่ในป่า
- 1.3.2 ศูนย์ศิลปาชีพ บ้านท่านหญิง

1.4 ตลาดกิจกรรมและความพร้อมของชุมชนทางการท่องเที่ยว

บ้านบางจำมีศักยภาพและความพร้อมในการจัดการการท่องเที่ยว โดยศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวบ้านนครบางจำเป็นผู้ให้บริการและจัดนำท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะมาเป็นกลุ่มและเป็นนักท่องเที่ยวที่อายุอยู่ในช่วง 18 – 40 ปี มีทั้งกลุ่มเล็ก 4-5 คน และกลุ่มใหญ่ประมาณ 20 -25 คน มีทั้งที่ผ่านบริษัทนำเที่ยว และติดต่อชุมชนโดยตรง

1.5 ลักษณะการเดินทางและที่พัก

สามารถเดินทางโดยรถยนต์ที่มีสมรรถนะในการสัญจรในพื้นที่ลื่น ลาดชัน หรืออาจติดต่อ โดยตรงกับชุมชนหรือบริษัทนำเที่ยว ส่วนที่พัก มีทั้งที่พักร่วมกับชาวบ้าน (Home Stay) เรือนพักรับรองชุมชน หรือกางเต็นท์พักแรม

1.6 ปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยวบริเวณใกล้เคียง เช่น เขื่อนรัชชประภา อุทยานแห่งชาติเขาสก ซึ่ง นักท่องเที่ยว สามารถเดินทางท่องเที่ยวได้ในทริปเดียวกัน

2.) สถานภาพ ปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไข

ในช่วงแรกชุมชนบางจำ ดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเพื่อแสวงหาพันธมิตร เพื่อให้สาธารณชนภายนอกมารับทราบถึงการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ป่า หลังจากดำเนินการมาได้ระยะหนึ่ง ก็มีองค์กรจากภายนอกที่ไปสนับสนุนชุมชน เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย นักพัฒนาเอกชน นักวิชาการ เป็นต้น

ในขณะเดียวกัน ก็ได้มีภาคธุรกิจที่ได้เข้าไปแสวงหาผลประโยชน์ทำให้ชุมชนเกิดความ เป็นห่วงเรื่องผลกระทบที่จะตามมา จึงได้คิดที่จะจัดการท่องเที่ยวกันเองโดยระดมทุนกันซื้อ อุปกรณ์ในการบริการการท่องเที่ยว โดยครั้งแรกมีผู้ร่วมทุนซึ่งเป็นแกนนำชุมชนเพียงแค่ 5 ครอบครัว เพื่อชิงโอกาสการลงทุนกับภาคธุรกิจภายนอกและเป็นการนำร่อง แต่ด้วยระดับการรับรู้ข้อมูลของชุมชนยังไม่เท่ากันทำให้เกิดความไม่เข้าใจระหว่างกัน ในชุมชนโดย มีกลุ่มคน บางกลุ่มมองว่าการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นผลประโยชน์ของคนเพียงกลุ่มเดียว จึงไม่ให้ความร่วมมือในการพัฒนากระบวนการจัดการเรื่องการท่องเที่ยว

แต่จากการจัดกิจกรรมของโครงการวิจัยเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทำให้เกิดเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อหาทางออก โดยได้ข้อสรุปว่า ชุมชนจะเป็นเจ้าของกิจการ การท่องเที่ยว โดยการซื้อหุ้นทั้งหมดจากกลุ่มแกนนำเดิม มาดำเนินการ

3.) แนวทางและมาตรการในการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับพื้นที่

แนวทาง

จากการดำเนินงานการเก็บข้อมูลร่วมกันระหว่างทีมวิจัยและชุมชน รวมทั้ง ข้อเสนอแนะที่ได้รับจากองค์กรสนับสนุนภายนอกที่เกี่ยวข้องพบว่า ประเด็นที่ควรพัฒนา มี 4 ประเด็นหลัก คือ

1. บุคลากร

ชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของ ผู้รับประโยชน์ และผลกระทบโดยตรง จากการท่องเที่ยว ดังนั้นชุมชนท้องถิ่นจึงเป็นกลไกและผู้จัดการหลักในการจัดการท่องเที่ยว คนในชุมชนท้องถิ่นจึงต้องมีศักยภาพและความพร้อมในการจัดการดำเนินการ เช่น ทักษะ และบุคลิกภาพ ด้านการนำเที่ยว การใช้ภาษาเป็นต้น

2. ทรัพยากร

การท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ในกลุ่มน้ำคลองยันมุ่งเน้น ที่การนำจุดเด่นของภูมิประเทศ และความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งล้วนเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า ดังนั้น กระบวนการวางแผนและตัดสินใจกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว จึงจำเป็นต้องมาจากกระบวนการวิเคราะห์และตัดสินใจจากข้อมูลสถานการณ์ของทรัพยากร

3. การบริหารจัดการ

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยองค์กรชุมชนต้องการรูปแบบของการบริหารจัดการการแบ่งบทบาทหน้าที่ขององค์กรท้องถิ่นที่เหมาะสมและอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมและความเป็นธรรมภายในชุมชนเอง เนื่องจากมีประเด็นที่ชุมชนต้องพิจารณาหลายประการ อาทิ การจัดวางกิจกรรมการท่องเที่ยว เรื่องการตลาด ต้นทุนรายได้ การแบ่งผลประโยชน์

4. การประสานความร่วมมือและการสนับสนุนจากแหล่งทุนภายนอก

นอกจากชุมชนต้องเตรียมความพร้อมภายในชุมชนเองแล้วการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกต่างๆ เช่น การประชาสัมพันธ์ การพัฒนาบุคลากร แหล่งทุนยังมีความจำเป็น และยังจะนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน ระหว่างชุมชนและหน่วยงานภายนอกอีกด้วย

มาตรการ

1. ด้านกายภาพ

ควรมีการปรับปรุงเรื่องการคมนาคมเพื่อเพิ่มความปลอดภัยในการเดินทางให้มากขึ้น ทั้งนี้เน้นการปรับปรุงเพื่อความปลอดภัยในการเดินทางมากกว่าเพื่อความสะดวก

2. การจัดการขยะ

ปัจจุบันยังไม่มีมีการจัดการขยะที่ดี มีนักท่องเที่ยวประมาณปีละ 80 คน ก่อให้เกิดขยะ 200 กก.(ในช่วงเวลาที่อยู่ในพื้นที่ 3 วัน) อย่างไรก็ตามหากจำนวน

นักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเป็นประมาณ 20 คน/ครั้ง และท่องเที่ยว 2 ครั้ง/สัปดาห์ คาดว่าจะก่อให้เกิดขยะประมาณ 1,600 กก./ปี จึงจำเป็นต้องมีจุดรวมขยะและมีการขนขยะบางส่วนออกจากพื้นที่

3. การกำหนดเวลาการท่องเที่ยว

การกำหนดช่วงเวลาการท่องเที่ยวที่เหมาะสม คือ ช่วงหลังฤดูฝนในฤดูกาลถัดไป และควรหลีกเลี่ยง ฤดูปลาวางไข่ และฤดูกาลผสมพันธุ์ของสัตว์ป่าต่างๆ เพราะจะเป็นการรักษาสภาพทางชีวภาพได้ และหลีกเลี่ยงการเดินทางเข้าพื้นที่ในฤดูฝนเพื่อป้องกันปัญหาอันตรายการเดินทางและอุบัติเหตุต่าง รวมถึงให้สภาพแวดล้อมมีโอกาสพักและฟื้นสภาพได้

4. การกำหนดกฎระเบียบ

การกำหนดกฎระเบียบขึ้นใช้ในพื้นที่เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่เป็นมาตรการในการจัดการท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ได้ ดังนั้น ชุมชนบ้านบางจำจึงได้มีการกำหนดกฎระเบียบขึ้นนอกเหนือจากแนวทางการพัฒนาที่ชุมชนได้กำหนดไว้แล้ว

4.) รูปแบบกิจกรรมและการบริหารจัดการ

กิจกรรม

1. การชมวิถีชีวิตชาวบ้าน
2. การเดินป่าและการศึกษาธรรมชาติ
3. การล่องแก่งคลองยัน
4. การดูนกโดยเฉพาะนกเงือก
5. การดูผีเสื้อและแมลง
6. การพักผ่อนกับธรรมชาติ
7. ชมวิว ทิวทัศน์และน้ำตก

การบริหารจัดการ

ในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น จากการจัดเวทีประชุมในกิจกรรมกระบวนการวิจัย เพื่อให้ชุมชนได้ระดมความคิดเห็นเพื่อหาทางออก ผลปรากฏว่า ชุมชนต้องเป็นเจ้าของกิจการ และเป็นผู้ให้บริการทั้งหมด ในรูปแบบกลุ่ม มีคณะกรรมการบริหารและมีการแบ่งผลกำไรให้สมาชิก ภายใต้ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวบ้านนครบางจำ ในมิติด้านการตลาดการท่องเที่ยว ด้วยข้อจำกัดของชุมชนในการเข้าถึงแหล่งนักท่องเที่ยว ดังนั้นในด้านการตลาดส่วนหนึ่ง ยังต้องพึ่งพาผู้ประกอบการการท่องเที่ยว ในการหานักท่องเที่ยวให้กับชุมชน โดยเฉพาะด้านการประชาสัมพันธ์ แต่ในช่วงที่ผ่านมา ได้มีการตกลงพูดคุยระหว่างตัวแทน

ชุมชนและภาคธุรกิจในเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวโดย มีข้อสรุปว่า หลังจากเดินทางเข้าถึงชุมชนให้ภาคเอกชนมีบทบาทเพียงแคเป็นหัวหน้าคณะนักท่องเที่ยวเท่านั้นไม่มีบทบาทในการจัดการท่องเที่ยว แต่สามารถเสนอแนะ และแสดงความคิดเห็นได้ ซึ่งที่ผ่านมาก็ไม่ปรากฏว่ามี การละเมิดข้อตกลงอันนี้ หากแต่ก็ได้มีการพูดคุยระหว่างกันอยู่เป็นประจำ

สำหรับในส่วนของการบริหารจัดการภายในชุมชนมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ (ดัง รายละเอียดใน ภาพที่ 4 ของบทที่ 4) และมีการแบ่งผลประโยชน์(รายละเอียด ใน ระเบียบการ ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวบ้านนครบางจำ ในบทที่ 4)

5. การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชน

ด้านสังคม พันธมิตร และเครือข่าย

จากผลการศึกษาพบว่าการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนเป็นที่รู้จักของสาธารณชนทั่วไป ปัจจุบันจึงมีหน่วยงานหลายฝ่ายเข้าไปสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน เช่นอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย อบต.ตะกุกเหนือ และภาคธุรกิจเอกชนด้านการท่องเที่ยว เป็นต้น

ด้านเครือข่ายส่วนใหญ่ชุมชนบางจำมีการประสานงานกับเครือข่ายชุมชนด้านการจัดการทรัพยากร และมุ่งไปที่การสร้างเสริมความเข้มแข็งขององค์กรภาคประชาชนและผลักดันนโยบายเช่นการผลักดัน พรบ.ป่าชุมชน

เครือข่ายที่ชุมชนบางจำสัมพันธ์ด้วยเช่น

- เครือข่ายองค์กรชุมชนลุ่มน้ำคลองยัน
- เครือข่ายองค์กรชาวบ้านรักษ์ป่าจังหวัดสุราษฎร์ธานี
- เครือข่ายป่าชุมชนภาคใต้
- เครือข่ายลุ่มน้ำภาคใต้
- เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกภาคใต้
- เครือข่ายองค์กรประชาชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี รวมทั้งสมาชิกคนจน

ด้านเศรษฐกิจ

จากข้อมูลที่ได้พบว่ารายได้หลักของชุมชนมาจากภาคเกษตร ส่วนใหญ่มาจากการทำสวน ซึ่งมี 2 รูปแบบ คือสวนผสมผสาน (สวนสมรม) และการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่นยางพารา กาแฟ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงสัตว์ เช่น หมู วัว ไก่ ปลา แต่ส่วนใหญ่ก็เน้นการไว้บริโภคในชุมชน โดยรายได้เท่ากับรายจ่าย ต่อปีประมาณ ครอบคลุมละ 50,000 บาท และมีหนี้สินจากการลงทุนภาคเกษตร ประมาณครอบคลุมละ 30,000 บาท จากกลุ่มออมทรัพย์ชุมชน และสมาชิกในชุมชน

ส่วนการท่องเที่ยว เป็นอาชีพเสริมรายได้ให้กับชุมชน โดยคำนวณจากข้อมูลที่ได้ว่าช่วงที่ผ่านมามีนักท่องเที่ยวเฉลี่ยปีละ 80 คน ค่าใช้จ่ายคนละ 2,000 บาท ทำให้มีเงินหมุนเวียนในชุมชนปีละ 160,000 บาท

อย่างไรก็ตาม คาดว่า หลังจากที่แหล่งท่องเที่ยวในลุ่มน้ำคลองยัน มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักมากขึ้น จะทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าสู่พื้นที่ในจำนวนมากขึ้นเช่นกัน ดังนั้นการท่องเที่ยวจะสามารถสร้างรายได้เสริมให้กับชุมชนอย่างเป็นที่น่าพอใจ และนับเป็นการสร้างอาชีพรองรับครอบครัวขยายในชุมชนที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

2. อภิปรายผล

ชุมชนบ้านบางจำ เป็นชุมชนที่ย้ายถิ่นฐานมาจากจังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อประมาณ 18 ปีก่อน เนื่องจากไม่สามารถดำรงชีพอยู่ที่เดิมได้ โดยได้มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตป่าสมบรูณ์บริเวณลุ่มน้ำคลองยัน ต่อมาทางการได้ประกาศให้พื้นที่ป่าแถบนั้นเป็นเขตอุทยานแห่งชาติและได้พยายามที่เอาคนในชุมชนออกจากพื้นที่ป่า

อย่างไรก็ตามหลังจากที่มาตั้งถิ่นฐานใหม่แล้ว ชุมชนบางจำเองก็ได้กำหนดกฎระเบียบ กติกาของชุมชนในการอยู่ร่วมกับป่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการไม่บุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่ม การรักษาพื้นที่ป่าต้นน้ำ การทำเกษตรกรรมเลียนแบบป่า การตั้งกลุ่มองค์กรเพื่อการพึ่งตนเองและการแสวงหาพันธมิตร ล้วนเป็นสิ่งที่ชุมชนได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับชุมชนในการที่จะดำรงอยู่บนผืนแผ่นดินที่ตนตั้งถิ่นฐานอยู่

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ชุมชนได้ดำเนินการขึ้นในการที่จะประชาสัมพันธ์ชุมชนให้เป็นที่รู้จักของสาธารณชน และสร้างพันธมิตร ประกอบกับในพื้นที่บริเวณชุมชนมีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์เอื้อต่อการท่องเที่ยว แต่การท่องเที่ยวก็เป็นเรื่องที่ใหม่และละเอียดอ่อนต่อชุมชน โดยเฉพาะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องด้วยผลประโยชน์ และงานท่องเที่ยวเป็นงานบริการ ในขณะเดียวกันชุมชนบางจำก็แวดล้อมไปด้วยทรัพยากรที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิต ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ชุมชนจะต้องเตรียมความพร้อม ในการที่จะรองรับการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชน และเพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นตามมาอีกด้วย

นอกเหนือจากการนำแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มาใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาพันธมิตรแล้ว ชุมชนบางจำ ยังได้พยายามประยุกต์ให้การท่องเที่ยวสอดคล้องกับสภาพธรรมชาติและวิถี ความเป็นอยู่ของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติ เนื่องจากชุมชนมองว่าทรัพยากรแวดล้อมทุกอย่างคือจุดดึงดูดใจคนมาเที่ยว เพราะฉะนั้นจึงควรดูแลรักษา ไม่ควรทำลาย และนักท่องเที่ยวเองก็เปรียบเสมือนช่วยเป็นหูเป็นตาให้กับสังคมด้วย

ดังที่กล่าวในเบื้องต้นแล้วว่า การท่องเที่ยวเป็นเรื่องละเอียดอ่อนสำหรับชุมชนบางจำ โดยเฉพาะประเด็นเรื่องผลประโยชน์ และมาตรฐานในการจัดการ ดังนั้น ในกระบวนการวิจัย ซึ่งเน้น เป็นการวิจัยเชิงพัฒนา จึงได้มุ่งเน้นไปที่ประเด็นดังกล่าว ทั้งการฝึกอบรมพัฒนาทักษะ การศึกษาดูงาน เพื่อเป็นการพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว การจัดเวทีพูดคุย ระดมความคิด แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ฯลฯ จนกระทั่งนำไปสู่การเป็นเจ้าของกิจการการท่องเที่ยว ของชุมชนอย่างแท้จริงในที่สุด

ผลของการทำกระบวนการวิจัย นอกจากจะตอบสนองวัตถุประสงค์ในเรื่องการเตรียมความพร้อมให้กับชุมชน ในการจัดการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืนแล้ว ยังได้ก่อให้เกิดการเรียนรู้ในกระบวนการ คิด วิเคราะห์ อย่างเป็นขั้นเป็นตอน มีการวางแผน ก่อนที่จะลงมือปฏิบัติ มีการนำผลการปฏิบัติ มาทบทวนสรุปบทเรียน เพื่อนำมาปรับใช้ในการหาทางออกให้กับชุมชน อีกประการหนึ่งก็คือ ยังก่อให้เกิดการประสานความร่วมมือจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมในการทำวิจัยกับชุมชน ดังจะเห็นได้จากการร่วมมือในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การร่วมประชุม เป็นต้น

บทเรียนที่เกิดขึ้นจากกระบวนการทำวิจัย

เนื่องจากประเด็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็น **เรื่องที่กำลังเกิดขึ้นในชุมชน** จึงเป็นสิ่งที่ชุมชนให้ความสนใจ และตระหนักในปัญหาที่กำลังจะเกิดขึ้น การพัฒนาจิตวิทยวิจัยอันจะนำไปสู่การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนจึงได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากคนในชุมชน มีการร่วมกำหนดกรอบ ขอบเขตการวิจัย และประเด็นการวิจัยร่วมกัน และเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรม เป็นอย่างดีตลอดกระบวนการวิจัย

ระหว่างกระบวนการวิจัย ก็มีนักท่องเที่ยวเข้าไปท่องเที่ยวในพื้นที่เป็นระยะ ชุมชนก็ **ได้เรียนรู้** มากขึ้น ทั้งที่เกิดจากกระบวนการวิจัย และการได้มีโอกาสสัมผัสกับนักท่องเที่ยว ขณะเดียวกันก็ได้เรียนรู้ปัญหา และวิธีการ **แก้ไขปัญหา** ที่เกิดขึ้น เช่น ประเด็นการมีส่วนร่วม ช่วงแรกคนส่วนใหญ่ในชุมชนมองว่าการท่องเที่ยวเป็นประโยชน์ของคนเพียงกลุ่มเดียว ก็คือกลุ่ม 5 ครอบครัวที่จัดการท่องเที่ยวในขณะนั้น ในขณะที่กลุ่มดังกล่าวมองว่า การกระทำดังกล่าวเป็นการช่วงชิงจังหวะการเป็นเจ้าของกิจการให้กับชุมชนจากภาคธุรกิจเอกชน และพร้อมที่จะยกหุ้นให้กับชุมชน ซึ่งจากการจัดเวทีประชุมในกระบวนการวิจัย ก็ได้สร้างแรงกระตุ้นต่อชุมชน ส่งผลให้เกิดการขายหุ้นกับชุมชนเป็นผู้ดำเนินการในเวลาต่อมา

เรื่องของที่พักรองรับนักท่องเที่ยวในชุมชนก็เป็นอีกประเด็นปัญหาหนึ่งที่ค้นพบ จากรูปแบบการจัดการแบบเดิมที่ให้นักท่องเที่ยวพักกับชาวบ้านหรือที่เรียกกันว่า Home Stay สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือสมาชิกในกลุ่มที่นักท่องเที่ยวไม่ได้ไปพัก ก็คิดว่าตนไม่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว ส่วนคนที่คณะกรรมการจัดส่งนักท่องเที่ยวให้ไปพักด้วยเป็นประจำ ด้วยเห็นว่าบ้านๆนั้นมีความพร้อมก็คิดว่า

ตนเหนื่อย ยุ่งยากกับการต้องเตรียมรับรองนักท่องเที่ยว และไม่คุ้มค่ากับรายได้ ถึงขนาดที่บางครอบครัวต้องอพยพไปนอนกับเพื่อนบ้านขณะที่บ้านให้การต้อนรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น จากการจัดเวทีพูดคุยอีกเช่นกัน ชุมชนได้ข้อสรุปว่า การจัดให้นักท่องเที่ยวพักในรูปแบบ Home Stay คงไม่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน และได้ทางออกของปัญหาทางหนึ่งว่า ชุมชนควรที่จะต้องมีเรือนพักรับรองชุมชนที่เป็นส่วนกลางขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว ส่วนรูปแบบ Home Stay ให้คงไว้เป็นทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยว

อุปสรรคที่สำคัญต่อการพัฒนาอีกประการหนึ่งคือ การที่ก่อนหน้านี้ ได้มีการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี ที่ทำให้กับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวบริเวณอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง ซึ่งเน้นไปที่การพัฒนาด้านวัตถุ หากแต่ผลการศึกษากลับไปขัดแย้งกับกฎหมาย และนโยบายรัฐ ทำให้ชุมชนถูกตัดทอนความช่วยเหลือด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งประเด็นนี้ภายหลังคลี่คลายลงได้ด้วยการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยคนในชุมชนเอง ที่ใช้กระบวนการวิจัย เป็นกลไกใน *การประสานความร่วมมือ* กับภาคฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทำให้หลายฝ่าย เริ่มเข้าใจชุมชนและกิจกรรมที่ชุมชนดำเนินการ และก่อให้เกิดแนวทางในการประสานความร่วมมือ *วางแผนการพัฒนา* ร่วมกัน เช่นด้านการพัฒนาศักยภาพ การยกระดับมาตรฐานในการจัดการท่องเที่ยว เป็นต้น

ใช้ว่าการทำวิจัยครั้งนี้จะส่งผลแต่ในด้านบวกเท่านั้น หากแต่ในด้านลบก็มีเช่นกัน จากการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนโดยกระบวนการวิจัย ได้ก่อให้เกิดความเข้าใจให้กับบุคคลบางกลุ่มเกิดความเข้าใจว่าคราวนี้ การท่องเที่ยวในชุมชนคงจะเกิดอย่างยิ่งใหญ่แน่ และคงจะสร้างประโยชน์ให้กับกลุ่มคนเหล่านั้นได้ และในขณะเดียวกันทีมวิจัยกำลังเป็นที่ไว้วางใจให้เป็นแกนนำหลักในชุมชนด้านการท่องเที่ยว ดังนั้นหากไม่หยุดยั้งช่วงชิงภาวะการนำ อาจทำให้กลุ่มตนเสียประโยชน์ เหตุการณ์ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นช่วงหนึ่งในระหว่างกระบวนการทำวิจัยเช่นกัน หากแต่ก็สามารถแก้ไขได้ด้วยการหันหน้าเข้ามาพูดคุยกัน ที่สำคัญคือ มีทีมพี่เลี้ยงชุมชน ทั้งนักวิชาการ นักพัฒนา และผู้อาวุโสในชุมชน คอยเป็นผู้ประสาน ไกล่เกลี่ย

อย่างไรก็ดี จากการจัดกิจกรรมในกระบวนการวิจัยที่ผ่านได้ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว และความร่วมมือการดูแลสุขภาพทรัพยากรสิ่งแวดล้อม เกิดการทบทวนเหตุการณ์ ปัญหา สาเหตุ และหาแนวทางแก้ไข การกำหนดรูปแบบ มาตรการ การยกระดับหลายๆด้าน เช่นระบบคิด การพัฒนาขีดความสามารถ เป็นต้น เกิดการประสานความร่วมมือกับภาคที่เกี่ยวข้องกับชุมชนอย่างเห็นได้ชัด เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว และได้สร้างเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชนอย่างน่าพอใจได้ในระดับหนึ่ง

ข้อสังเกตต่อกระบวนการทำวิจัย

จุดแข็ง

1. ประเด็นการวิจัยเป็นเรื่องที่ชุมชนให้ความสนใจ และอยากที่จะศึกษาเพื่อพัฒนาจริงๆ จึงจะได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชน และผู้เกี่ยวข้องในการเข้าร่วมกระบวนการวิจัย
2. มีการกำหนดกรอบ ขอบเขต และประเด็นการศึกษาที่ชัดเจน มองสถานการณ์ร่วมกัน
3. มีการพัฒนาควบคู่กับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาศักยภาพ การสร้างแผนงาน และปรับแผนการดำเนินการ
4. มีการใช้การวิจัยเป็นเครื่องมือในการประสานความร่วมมือกับฝ่ายที่เกี่ยวข้องโดยใช้กระบวนการวิจัย เช่นการเชิญเข้าร่วมเวที และร่วมกิจกรรมต่างๆ
5. มีที่ปรึกษาหรือพี่เลี้ยงชุมชน คอยหนุนเสริม และเป็นคนกลางช่วยแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง
6. มีการทดลองทำตามแผน โดยการลงมือลงมือ การสรุปบทเรียนและการแก้ไข
7. มีการพัฒนาขีดความสามารถของทีมวิจัยเอง อย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับนักวิจัยพื้นที่อื่นๆ

จุดอ่อน

1. กระบวนการวิจัยอาจเป็นสาเหตุให้เกิดความขัดแย้งในชุมชน เช่นการไปกระทบกับผลประโยชน์
 2. ทีมวิจัยชาวบ้านมีข้อจำกัดในเรื่องของการวิเคราะห์ข้อมูล และการจัดทำเอกสารรายงาน
อย่างไรก็ดี ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ใช้จะเกิด และปรากฏผลอย่างรวดเร็วหลังจากเสร็จสิ้นการวิจัย แต่การคิดรูปแบบใหม่ คิดอย่างเป็นระบบ ประกอบกับความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นในชุมชนที่มีอยู่เดิม น่าจะนำไปสู่ความสามารถในการแก้ปัญหาอุปสรรคที่จะเกิดขึ้นในอนาคตของชุมชนได้ระดับหนึ่ง หากแต่วันนี้ชุมชนบางจำเอง ก็ยังมีได้มีสิ่งใดที่จะรองรับในสิทธิที่จะทำกินอยู่บนผืนแผ่นดินที่อาศัยในปัจจุบัน การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นหลายๆด้านก็ยังถูกปิดกั้นด้วยกำแพงกฎหมายอยู่ดี
- จากการวิเคราะห์สถานการณ์ของทีมวิจัย มีความเห็นว่ายังมีเรื่องที่น่าเป็นห่วงอีกประการหนึ่ง คือ ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวในลุ่มน้ำคลองยัน ใ้ว่าจะมีแต่ที่ชุมชนบางจำเท่านั้น หากแต่แวดล้อมไปด้วยหลายๆชุมชน ที่สนใจจะทำกิจกรรมการท่องเที่ยวด้วยกัน รวมทั้งเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแก่งกรุงด้วย ซึ่งปัจจุบันก็ได้เริ่มดำเนินการกันไปบ้างแล้ว สิ่งที่น่าคิดก็คือ ชุมชน หรือกลุ่มบุคคลเหล่านั้นมีความคิดและความตระหนักเหมือนกับชุมชนบางจำหรือไม่ และจะมีปัญหาเรื่องของการแย่งผลประโยชน์ และกระทบกับสภาพธรรมชาติในอนาคตหรือไม่

**อย่างไรก็ตาม ชุมชนบางจำได้รับประโยชน์จากกระบวนการวิจัย
ค่อนข้างมาก แลพร้อมที่จะประกาศว่า ณ วันนี้ ชุมชนบางจำพร้อมที่จะจัดการการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในบริเวณลุ่มน้ำคลองยัน โดยชุมชนเอง**

3. ข้อเสนอแนะ

1.) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผลจากการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การท่องเที่ยวในลุ่มน้ำคลองยัน โดยเฉพาะที่บ้านบางจำ มุ่งเน้นไปที่การสร้างความมั่นคงให้กับชุมชน และการอนุรักษ์ทรัพยากร มิใช่หวังแต่เพียงรายได้เพียงอย่างเดียว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรที่จะสนับสนุน และเปิดโอกาสให้มีการพัฒนา โดยเฉพาะการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน เพื่อความปลอดภัยของคนที่จะเข้าไปเที่ยว ไฟฟ้า ระบบการสื่อสารเป็นต้น ทั้งนี้เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชนด้วย

2. ถึงแม้ว่าผลการวิจัยจะแสดงให้เห็นว่าชุมชนสามารถจัดการท่องเที่ยวได้ โดยไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชนและสภาพธรรมชาติ แต่ในด้านการตลาดยังต้องอาศัยความร่วมมือของหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ชมรมผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว ช่วย โดยเฉพาะด้านการประชาสัมพันธ์

3. การวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยว ควรให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม ในการที่จะคิดวางแผน และการปฏิบัติ และหน่วยงานของรัฐ เช่นอุทยานแห่งชาติ ไม่ทำธุรกิจการท่องเที่ยวเสียเอง ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ดำเนินการ

4. ผลจากการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจ ในการที่จะอยู่ร่วมกับป่า และตระหนัก ในการที่จะช่วยกันรักษาและปกป้องทรัพยากร โดยจะเห็นได้จากกรณีที่ชุมชนไม่มีการบุกรุกทำลายป่า การช่วยเจ้าหน้าที่ในการจับผู้บุกรุกทำลายป่าและล่าสัตว์ การปลูกป่า การร่วมกันดูแลรักษาป่า เป็นต้น ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้อง และบุคคลภายนอกต้องเคารพในเรื่องสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรของชุมชนด้วย

5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการร่วมกันจัดการทรัพยากร ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น อุทยานแห่งชาติแก่งกรุง องค์การบริหารส่วนตำบล การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น ฯลฯ ควรที่จะส่งเสริม และร่วมมือกับชุมชน ในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

2.) ข้อเสนอแนะต่อชุมชน

1. ควรมีการพัฒนาเพื่อเพิ่มทักษะในการจัดการการท่องเที่ยว อาทิ การเป็นมัคคุเทศน์ การบริการ และให้ข้อมูล ความรู้ด้านความสะอาดและความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยว รวมถึงทักษะเฉพาะอย่าง เช่น ภาษาต่างประเทศสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ การพายเรือ เป็นต้น

2. การจัดการผลประโยชน์ภายในชุมชน ควรต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมและความเป็นธรรมในการกระจายบทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบในการทำงาน และการจัดสรรรายได้
3. ควรมีการพัฒนาแหล่ง และสถานที่ เพื่อการท่องเที่ยวให้มีความพร้อมและเหมาะสมตามความต้องการของนักท่องเที่ยว
4. ควรมีศูนย์ข้อมูลเพื่อการท่องเที่ยวภายในชุมชน
5. ควรมีการประสานกับชุมชนใกล้เคียง ในการจัดการท่องเที่ยว ในลักษณะเพื่อนคู่คิด ไม่ใช่คู่แข่งทางธุรกิจ
6. ควรมีการพัฒนาศักยภาพด้านการตลาด และการประชาสัมพันธ์
7. ควรมีการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องให้มากขึ้น เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นต้น

3.) ข้อเสนอแนะต่องานวิจัย

1. โครงการวิจัยนี้ สามารถทำให้ชุมชน ซึ่งเป็นผู้ร่วมกระบวนการ มีโอกาสในการเรียนรู้กระบวนการคิด วิเคราะห์ อย่างเป็นระบบ โดยอาศัยกิจกรรมการพัฒนา ควบคู่กับการศึกษา เพื่อวิเคราะห์หาทางออกที่เหมาะสมในกิจกรรมที่ชุมชนกำลังดำเนินการ โดยอาศัยพื้นฐาน ข้อมูลจากการปฏิบัติจริง และยังสามารถสร้างภาคีร่วม ได้อีกด้วย ดังนั้นจึงควรขยายผลและส่งเสริมให้มีการทำวิจัยในพื้นที่อื่นๆ
2. ก่อนที่จะลงมือพัฒนาด้านต่างๆใน อนาคต โดยเฉพาะการพัฒนาที่อาจส่งผลกระทบต่อชุมชน ควรที่จะส่งเสริมให้ชุมชนได้มีการศึกษาวิจัยด้วยชุมชนเองก่อน
3. บุคลากรในชุมชนท้องถิ่นส่วนใหญ่มีข้อจำกัด ในเรื่องเทคนิคในการเขียน และการวิเคราะห์ เชื่อมโยง การสรุป เอกสาร ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น พี่เลี้ยง อาจต้องช่วยในส่วนนี้ด้วย
4. หลังจากเสร็จสิ้นโครงการวิจัยนี้ไปแล้ว ควรที่ส่งเสริมจะให้มีการทำวิจัยในประเด็นต่อเนื่อง เช่น การศึกษาเพื่อพัฒนาการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อลดปัญหาความขัดแย้ง ที่เกิดจากการท่องเที่ยว เป็นต้น

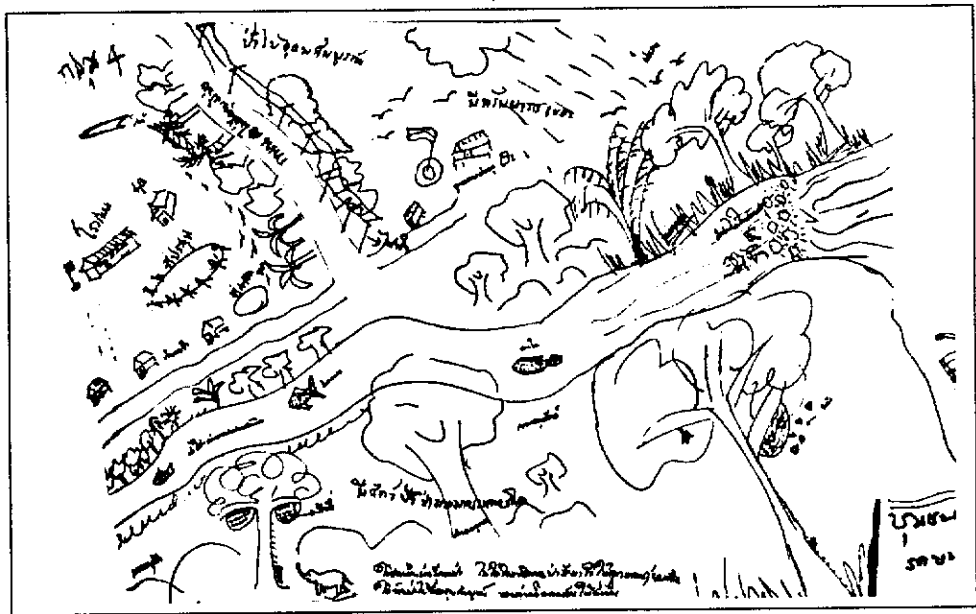
บรรณานุกรม

1. เอกสารแนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวลุ่มน้ำคลองยัน (บริเวณอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง) โครงการจัดตั้งวิทยาเขตสุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
2. เอกสาร โครงการการจัดการทรัพยากรโดยองค์กรชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้

ภาพประกอบรายงานวิจัย

ภาพที่ 1. สภาพทั่วไปของบ้านบางจำ

ภาพที่ 2. บางจำในความฝัน

ภาพที่ 3. เวทีประชุมชี้แจง โครงการวิจัย

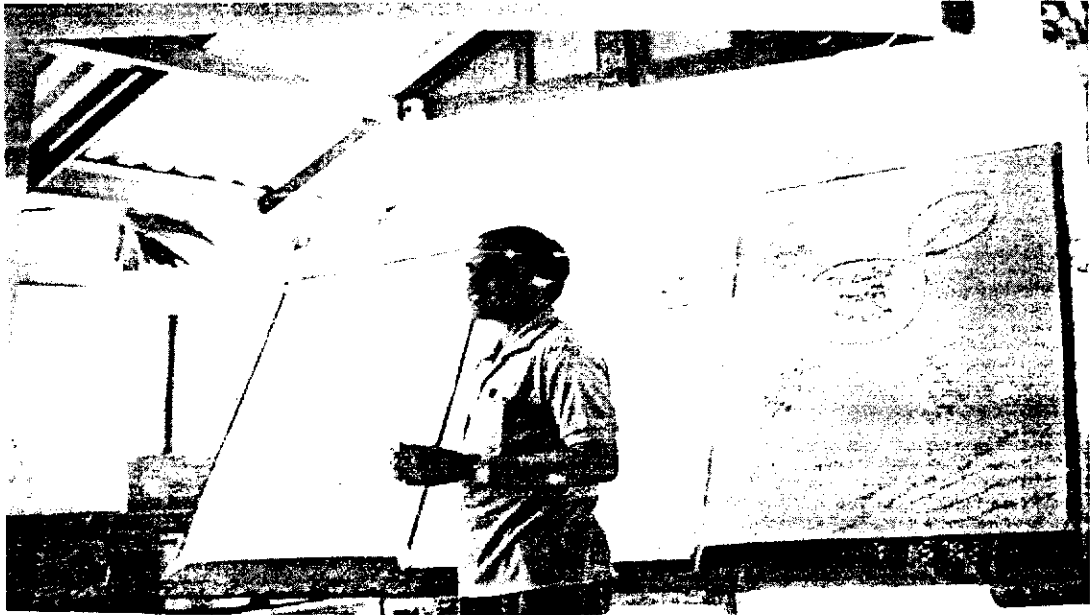

ภาพที่ 4. เวทีระดมความคิดเห็น

ภาพที่ 5-6 เวทีสัมมนา ระดมความคิดเห็น

ภาพที่ 7. นักวิชาการจาก มอ.สุราษฎร์ฯ ที่ปรึกษาชุมชน

ภาพที่ 8. การศึกษาฐานที่ บ้านธารปราสาท จ.นครราชสีมา

ภาพที่ 9. คณะผู้เข้าร่วมกิจกรรมทดลองจัดการท่องเที่ยวเต็มรูปแบบ

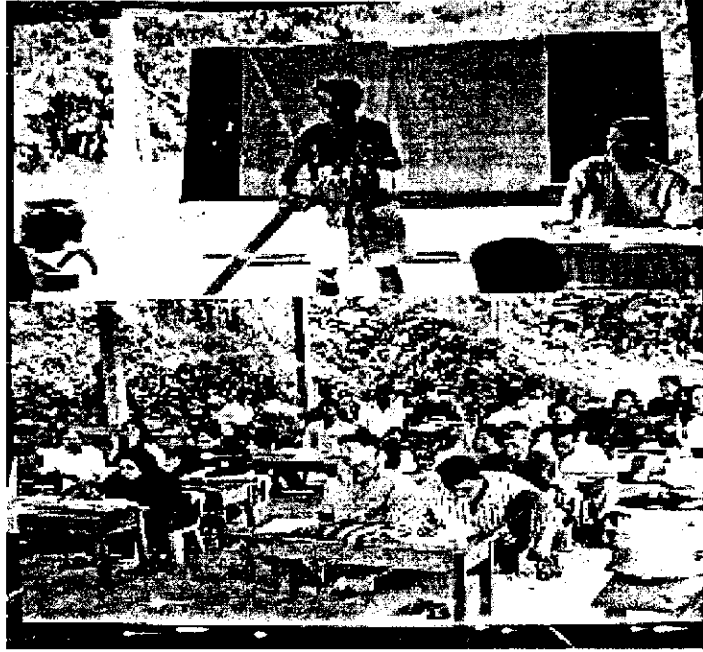
ภาพที่ 10. กิจกรรมท่องเที่ยวในสายน้ำคลองยัน

ภาพที่ 11. นักพัฒนาเอกชน ที่สัมพันธ์กับชุมชน

ภาพที่ 12. อบรมเทคนิคการพายเรืออย่างล่องแก่ง

ภาพที่ 13-14 อบรม พัฒนาทักษะการนำเที่ยว

ภาพที่ 15 อภิปราย ระหว่างการศึกษาดูงาน

ภาพที่ 16. การศึกษาดูงาน การจัดการท่องเที่ยวที่แก่งกระจาน จ.เพชรบุรี

ภาพที่ 17 เส้นทางสู่บ้านบางจำ

ภาพที่ 18 . ทะเลหมอกที่ผาไทรร้อย

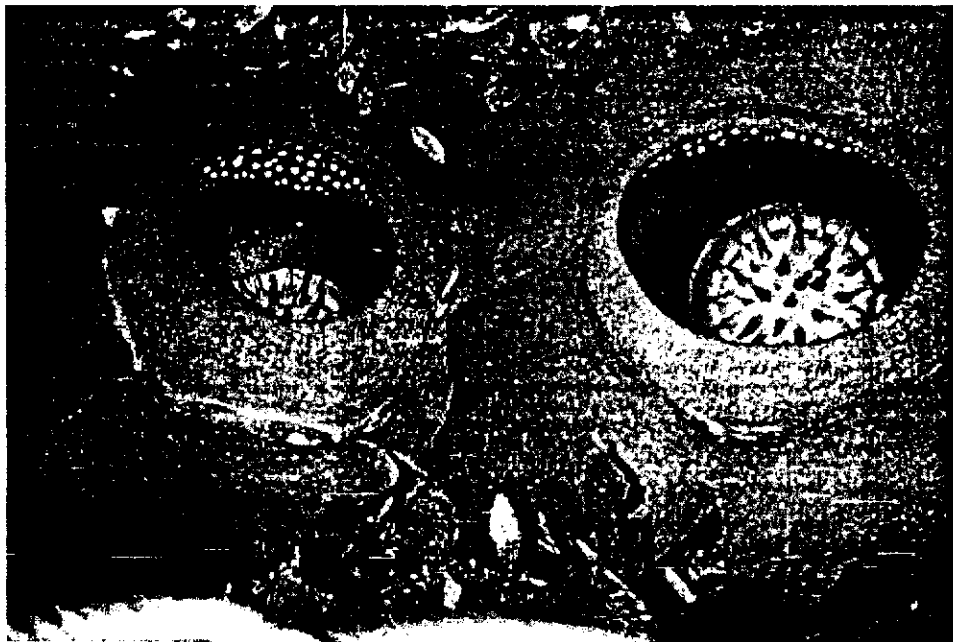
ภาพที่ 19. การชมวิถีชุมชน /ชมสวนผลไม้

ภาพที่ 20. การเดินป่า ศึกษาธรรมชาติ

ภาพที่ 21. น้ำตกโตนบางจำ

ภาพที่ 22. บัวผุด ดอกไม้ที่ใหญ่ที่สุด (ดอกไม้ประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี)

ภาพที่ 23. ป่อน้ำร้อน

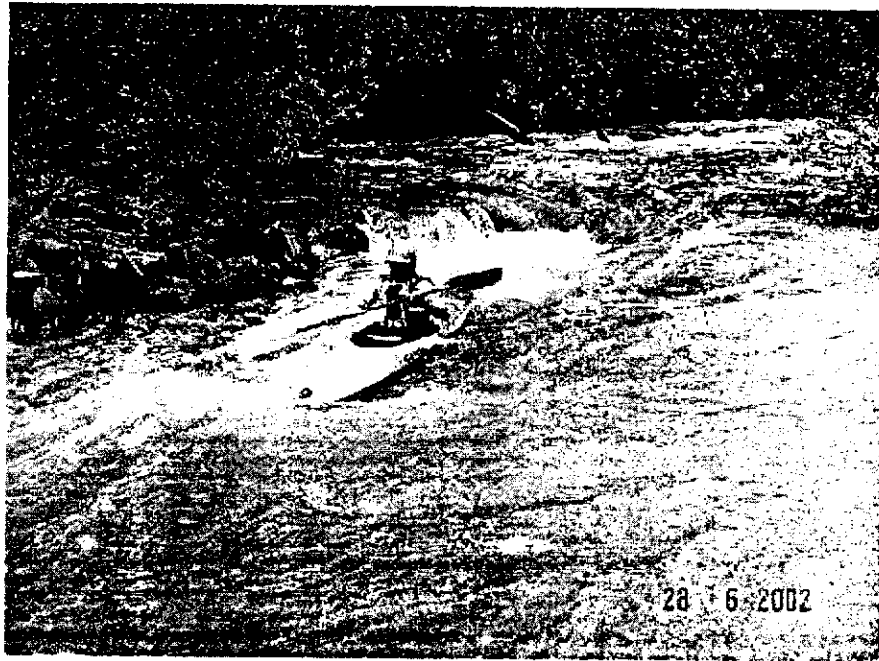
ภาพที่ 24. นกเงือก มีมากที่บริเวณอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง

ภาพที่ 25. การล่องแก่งคลองยันด้วยเรือยาง

ภาพที่ 26. การล่องแพไม้ไผ่

ภาพที่ 27.การล่องแก่ง

ภาพที่ 28. แคมป์ไฟที่หาดปากชุมชน

ภาพที่ 29. แคมป์พักแรมที่หาดปากชุมชน

ภาพที่ 30. กิจกรรมทดลองจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัย

รายชื่อนักวิจัย

ประวัติหัวหน้าโครงการ

1.ชื่อ นายสามารถ สุขบรรจง

2.ที่อยู่ 1 หมู่ที่ 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่ง อ.วิภาวดี

จ.สุราษฎร์ธานี 84180

3.ประวัติการศึกษา

ระดับประถมศึกษา ร.ร.วัดบางหัว อ.เขียร์ใหญ่ จ.นครศรีธรรมราช

ระดับมัธยมศึกษา ร.ร.วิเชียรประชาสรรค์ อ.เขียร์ใหญ่

จ.นครศรีธรรมราช

ระดับอุดมศึกษา กำลังศึกษา คณะวิทยาการจัดการ

สาขารัฐประศาสนศาสตร์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

4.ประวัติการทำงาน

2538 เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านบางจำ

2540 เป็นแกนนำก่อตั้งกลุ่มบริการการท่องเที่ยวบ้านนครบางจำ-
อุทยานแห่งชาติแก่งกรุง

2542-2545 เป็นคณะกรรมการบริหาร โครงการการจัดการทรัพยากร
โดยองค์ชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้

2544-ปัจจุบัน เป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลตะกุกเหนือ

ปัจจุบัน เป็นเจ้าหน้าที่ข้อมูลโครงการนำร่องเพื่อพัฒนา
เกษตรกรรมยั่งยืนของเกษตรกรรายย่อยภูมิเวศน์ภาคใต้ตอนบน

รายชื่อที่มวิจัย

1. นายอุดมศักดิ์ จันทร์จีน

เลขที่ 4 หมู่ที่ 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่ง อ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี

2. นายประสาธ บัวเมือง

เลขที่ 68 หมู่ที่ 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่ง อ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี

3. นายวิศิษฐ สุขบรรจง

เลขที่ 1/3 หมู่ที่ 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่ง อ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี

4. นายวุทธิชัย .เพ็งมาก

เลขที่ 9 หมู่ที่ 15 ต.ตะกุกเหนือ กิ่ง อ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี

ที่ปรึกษาโครงการ

อ.สอรัฐ มากบุญ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี

อ.นิวัฒน์ ไช้เต็กมิม ร.ร.พุนพินพิทยาคม

นายเทพสิน ผ่องแก้ว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคใต้เขต 5

นายสมพล ศัลย์ประดิษฐ์ นักวิชาการป่าไม้ สำนักงานป่าไม้เขตสุราษฎร์ธานี

น.ส.ปิยนุช พรหมจันทร์ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

นายกิตติศักดิ์ สุวรรณจันทร์ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลตะกุกเหนือ

นายสินธุ แก้วสินธุ์ โครงการการจัดการทรัพยากรโดยองค์กรชุมชนในพื้นที่
ลุ่มน้ำภาคใต้

น.ส.นฤมล ขาวนวล กองประสานงานกลาง งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เครือข่าย
ลุ่มน้ำภาคใต้

ผู้ประสานงานโครงการ และ ที่ปรึกษา

นายประวีณ จุลภักดี โครงการป่า-ทะเลเพื่อชีวิต จังหวัดสุราษฎร์ธานี